

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ KATEDRA**

REMIGIJUS SLEPAKOVAS

Teisės ir valdymo programa

**LIETUVIŲ DIASPORA JAV: ŠIUOLAIKINĖS
EMIGRANTŲ KARTOS ČIKAGOJE TYRIMAS**

Magistro baigiamasis darbas

**Vadovas
Doc.dr. R. Trimakas**

VILNIUS, 2009

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ KATEDRA**

**LIETUVIŲ DIASPORA JAV: ŠIUOLAIKINĖS
EMIGRANTŲ KARTOS ČIKAGOJE TYRIMAS**

**Teisės magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62601S104**

**Vadovas
Doc.dr. Ramūnas Trimakas**

Recenzentas

**Atliko
Remigijus Slepakovas**

VILNIUS, 2009

TURINYS

ĮVADAS	4
1. JAV IMIGRACINĖS POLITIKA	7
1.1. Teorinė diasporos migracijos paradigma.....	7
1.2. JAV imigracinė politika.....	9
1.2.1. JAV imigracinės politikos raida.....	9
1.2.2. Lietuviškosios imigracijos bangos	11
1.3. JAV ir Lietuvos sutartys dėl įvažiavimo į JAV	15
1.4. JAV vizų politika	17
1.5. JAV teisinė politika imigrantų atžvilgiu	22
1.6. Imigrantų teisės JAV	28
2. IMIGRANTAI JAV: LEGALU – NELEGALU	31
2.1. Nelegalai – išgyventi Amerikoje	31
2.2. Socialinės – ekonominės imigrantų problemos.....	33
2.3. Čikagos politika: padėti imigrantams pasijusti kaip namuose	38
3. TYRIMO METODIKA IR ORGANIZAVIMAS.....	41
3.1. Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas	41
IŠVADOS	61
REKOMENDACIJOS	64
LITERATŪRA	65
SANTRAUKA	71
SUMMARY	73
PRIEDAI.....	75

IVADAS

Temos aktualumas. Lietuviškoji diaspora Jungtinėse Amerikos Valstijose (JAV) jau skaičiuoja antrą savo istorijos šimtmetį. Emigracija, prasidėjusi dar XIX a. antrojoje pusėje, iki pat XX a. ketvirtojo dešimtmečio buvo sąlygojama tiek politinių, tiek ekonominių priežasčių: siekio išvengti persekiojimo už tautinę veiklą, prievartinės karinės tarnybos, kiek vėliau – vilčių sukaupti pradinį kapitalą būsimajam verslui Lietuvoje, gyventi demokratinėje santvarkoje ir t. t. [28, p.64]. Išeivijos tematiką nagrinėjančioje literatūroje dažniausiai nurodomos trys emigracijos bangos. Pirmajai bangai priskiriami atvykusieji iki Antrojo pasaulinio karo, antroji daugiausia tapatinama su šio karo pabėgėliais, trečiosios pradžia skaičiuojama nuo vadinamosios „perestroikos“ laikotarpio, žyminčio tam tikrą laisvėjimą tuomet dar sovietinės imperijos tebevaldomoje Lietuvoje. Tačiau literatūroje aptinkame ir kitokių išėivijos raidos skirstymų.

Tiek vadinamuoju persitvarkymo laikotarpiu SSRS vadovybei bandant išsaugoti sovietinę imperiją, tiek jau atkūrus iš jos išsivadavusių valstybių nepriklausomybę susidarė objektyvios prielaidos naujai emigracijos bangai, prasidėjusiai 1987 m. Nemažą šių emigrantų dalį sudarė asmenys, iki tol negalėję išvykti pas artimuosius, po Antrojo pasaulinio karo apsigyvenusius JAV. Kitus emigruoti paskatino dvejonės, jog teigiami politiniai poslinkiai Baltijos valstybėse gali būti nutraukti, imperijai bandant vėl atkurti jose savo viešpatavimą. Tačiau daugumos išvykusiųjų apsisprendimą sąlygojo ekonominiai motyvai: pereinamuoju laikotarpiu išaugęs nedarbas, maži darbuotojų atlyginimai, kliūtys privačiam verslui ir kt.

Tyrimų aktualumą ir naujumą sąlygoja tai, kad emigracijos iš Lietuvos mastai pastaraisiais metais pasiekė tokį lygį, kurio nė vienai dabartinei Lietuvos gyventojų kartai neteko matyti. Nepaisant politikų, mokslo ir kultūros veikėjų raginimų, iki šiol nesukurta nei emigracijos stabdymo, nei ilgalaikio bendravimo su išvykusiais strategija.

Problemos formulavimas. Lietuvių imigrantų gyvenimo kokybės vertinimas daugiausia siejamas su dvejosios kilmės veiksniais: įsikūrimu kitoje valstybėje (JAV) ir santykiais su gimtuoju kraštu. Įsikūrimas neatskiriamas nuo imigracijoje surastos profesinės veiklos turinio, būsto sąlygų, asmeninio pragyvenimo lygio ir šeimos narių įkurdinimo, galimybių mokytis patiems ir lavinti savo vaikus bei galimybių integruotis į priėmusios valstybės visuomeninį gyvenimą. Tačiau JAV teisinis statusas prieštarauja imigrantų teisinei padėčiai. Santykiai su kilmės šalimi sąlygoja išėivio apsisprendimą likti kitoje valstybėje ar grįžti į gimtinę. Šiuos santykius formuoja ryšiai su gimtinėje pasilikusiais artimaisiais bei informacija apie jos ekonominę, politinę ir kultūrinę raidą. Sumažinti arba, priešingai, sustiprinti norą sugrįžti gali imigracijos etninė, kultūrinė aplinka. Jei kitoje valstybėje imigrantas randa jam artimą kultūrinę aplinką ir turi galimybę pozityviai ar net maloniai bendrauti su tautiečiais, jo siekis sugrįžti gali

būti atidėtas ilgam laikui. Vienišas, nuo šeimos ir kitų artimųjų atskirtas, į visiškai jam neįprastą kultūrinę aplinką patekęs imigrantas dažniausiai nepuoselėja vilčių įsikurti naujoje vietoje, nepaisant, kokia profesine veikla užsiimtų ar kokį atlyginimą gautų.

Tyrimo objektas. Lietuvių diaspora Čikagoje.

Tyrimo dalykas – imigrantų adaptacija, gyvenimo kokybės vertinimas gimtinėje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose, naujos gyvenamosios formavimasis išėivijoje, asmenybės ilgalaikės strategijos kūrimas. Nagrinėjami emigracijos iš Lietuvos ir imigracijos į JAV procesai, motyvacijos skirtumai, imigrantų įsikūrimas JAV, jų deklaruojama gyvenimo kokybės samprata bei jos vertinimo dinamika.

Tyrimo tikslas. Ištirti trečiąją lietuvių imigrantų kartą nuo 1989 m. (situacija JAV, atliekant Čikagos lietuvių tyrimą).

Tyrimo uždaviniai. Tam, kad būtų tinkamai bei visapusiškai pasiektas tyrimo tikslas išskeliami žemiau nurodyti uždaviniai:

1. Pateikti teorinę migracijos paradigmą.
2. Apibūdinti JAV imigracinės politikos raidą.
3. Išanalizuoti JAV vizų politiką.
4. Apibrėžti JAV teisinę politiką imigrantų atžvilgiu.
5. Išsiaiškinti priežastis, sąlygojančias naujausias, vadinamosios „trečiosios“

Lietuvos gyventojų emigracijos į JAV bangos pobūdį, jų apsisprendimo išvykti priežastis ir imigracijoje puoselėjamus lūkesčius.

Hipotezė. JAV imigracinės politikos teisinis reglamentavimas neatitinka nelegaliai gyvenančių imigrantų lūkesčių tapti legaliais gyventojais.

Tyrimo metodai: Mokslinės literatūros analizė, teisės aktų analizė, kiekybinis tyrimas (respondentų apklausa).

Informaciniai šaltiniai. Teoriniai sprendimai pagrįsti: Aleksandravičiaus E., Bončkutės M., Krivicko V., Carmon N., Castles S., Miller M. J., Jasaičio J., Kuzmickaitės D., Reis M., Tumėno S. bei kitų autorių moksliniais straipsniais ir knygomis, kuriose teoriniais aspektais analizuojama trečiosios lietuvių imigrantų bangos ypatumai: jos kryptys, motyvacija, kokybinė struktūra, emigrantų lūkesčiai, bendradarbiavimo plėtra.

Teorinėje darbo dalyje nagrinėjama diasporos migracijos paradigma, JAV imigracinės politikos raida, lietuviškosios imigracijos bangos, JAV ir Lietuvos sutartys dėl įvažiavimo į JAV, JAV vizų politika, JAV teisinė politika imigrantų atžvilgiu, imigrantų teisės JAV bei legalių ir nelegalių imigrantų socialinės – ekonominės problemos. Praktinėje darbo dalyje pateikiama trečiosios lietuvių imigrantų kartos tyrimo metodika bei tyrimo rezultatai ir jų analizė. Tyrimas

atliktas 2009 m. rugpjūčio – rugsėjo mėn. elektroniniu paštu, naudojant ryšio priemonę „Skype“.
Tyrimo metu apklausta 70 Čikagoje gyvenančių lietuvių.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, 3 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, priedai. Darbe pateikti 22 pav., 2 priedai, panaudoti 85 literatūros šaltiniai. Darbo apimtis – 78 psl.

1. JAV IMIGRACINĖS POLITIKA

1.1. Teorinė diasporos migracijos paradigma

Žodis diaspora kilęs iš graikų kalbos [diaspora], reiškia išsisklaidymą ir išsimėtymą. Diaspora yra reiškinys, kai etninė grupė migruoja savo noru, dėl studijų, darbo ar giminystės ryšių.

Kalbant apie išeivius, dažnai išskiriama, jog ne visi išeiviai priklauso diasporai – tikras diasporos tapatumo požymis – įtampos tarp vietos, kurioje gyvenama, ir kitos (gimtinės ar tėvų gimtinės) vietos buvimas, apie kurią kartais nuo karto galvojama [67]. Pagal tokį apibrėžimą, diaspora laikytinos daugiausia pokario išeivių bendruomenės, kurios su nostalgija minėjo paliktas tėvynes ir puoselėjo sugrįžimo į jas viltį.

Apie lietuvių JAV, dažniausiai kalbama kaip apie gausią baltų diasporą. Cohen (1997) kalbėdama apie diasporą išskiria tokius jai būdingus elementus [10]:

- 1) dažniausiai traumuotas pasitraukimas iš gimtinės,
- 2) arba pasitraukimas iš tėvynės ieškant geresnio darbo, ar vedant kitų ambicijų,
- 3) bendra kolektyvinė atmintis ir mistifikuota tėvynės idėja,
- 4) buvusių namų idealizavimas,
- 5) noras sugrįžti,
- 6) per ilgą laiką išlaikytas stiprus etninis grupės tapatumas,
- 7) sudėtingi santykiai su vietinėmis bendruomenėmis,
- 8) solidarumo jausmas su etniniais išeiviais kitose šalyse, kūrybingo, turiningo gyvenimo galimybė tolerantiškai priimančiose šalyse.

Diaspora smarkiai įtakoja ir priimančią, ir gimtąją šalis. Yra daug naudos iš sąsajų tarp diasporos ir gimtosios šalies. Vyriausybių planuotojai ir politikai turėtų būti aktyvesni, bendraudami su emigrantų bendruomenėmis. Kaip pavyzdys galėtų būti ekonominių resursų perkėlimas, investicijų skatinimas. Turizmo industrijos atveju, kadangi migrantų bendruomenės išlaiko kontaktą su gimtąja šalimi, daug turistų atvyksta būtent iš tų šalių. Vis dėlto daugelis vyriausybių dar neturi turizmo plėtros planų, susijusių su jų migrantų bendruomenėmis. Nuolatiniais migrantams, gyvenantiems pastoviai, priimančioji šalis turėtų daryti tam tikrų nuolaidų finansų, investicijų galimybių skatinimo srityse. Be ekonominių investicijų skatinimo, taip pat reikalingi imigracijos politikos, pilietybės ir tautybės įstatymai. Amerikoje šiuo metu diskutuojamas klausimas dėl dvikalbio mokymo, nes demografiniai rodikliai keičiasi ir ispaniškai kalbančių Lotynų amerikiečių skaičius sparčiai auga, o tai dar daugiau paaštrina kalbos klausimą. Čia yra tik keletas iš daugelio aspektų, į kuriuos reiktų atsižvelgti visuomenėms, iš kurių emigruojama, ir atvirkščiai [50].

Terminas „diaspora“ apima plačią semantinę sritį. Terminui priklauso tokios sąvokos, kaip: politiniai pabėgėliai, darbininkai iš užsienio, imigrantai, tremtiniai, etninės ir rasinės mažumos ir t.t. Jį vis dažniau vartoja žmonės, kurie jaučia, išlaiko ar atgaivina ryšį su ankstesniais namais, gimtąja šalimi. Pabandykite paanalizuoti ir atsakyti į šiuos klausimus: Kaip diasporos teorija siejasi su kitomis teorijomis? Kuo diasporos migracija skiriasi nuo kitų migracijos sričių? Kas yra veikiantys asmenys ir kokie jų vaidmenys? Kokios diasporos socialinės ir politinės funkcijos?

Analizuojant diasporų teorijas, galima svarstyti diasporos kategoriją kaip nepriklausomą sąvoką, tačiau svarbu žinoti, kad ji siejasi su daugeliu kitų. Viena svarbiausių yra etninė. Ši teorija remiasi mintimi, kad žmonės siekia bendro identiteto, ypač šioje silpnėjančių ryšių eroje. Savo identitetą stengiamasi suvokti per istorijos, kalbos, praeities pasekmių bendrumą. Diasporos teorija taip pat glaudžiai siejasi su „transnacionalizmu“ ar „globalizacija“ [52, p. 83]. Ji charakterizuojama kaip gyvenimo kitoje vietoje ir troškimo gyventi kitoje vietoje ar kitais prisiminimais. Taip yra ne tik dėl daugelio ryšių tarp pačių diasporų bendruomenių ir gimtųjų šalių, bet ir tarp kitų bendruomenių įvairiose šalyse. Komunikacijos priemonių gausa per paskutinius dvidešimt metų sukūrė pasaulį, susijusį daugybe ryšių (internetas, elektroninės ryšių priemonės ir kt.). Tuo pačiu metu klesti ir nacionalizmas, etnis, religinis fundamentalizmas, rasizmas, seksizmas ir kitos atstūmimo formos.

Aptariant diasporos migracijos skirtumus nuo kitų migracijos sričių, galima teigti, kad diasporos migracija nuo kitų migracijos formų skiriasi tuo, jog dauguma atveju, ji remiasi teise grįžti į istorinę tėvynę. Šiuo atveju, pabrėžiami etniniai, religiniai kriterijai. Kartais neteisingai teigiama, kad diasporos yra trėmimo rezultatas. Iš tiesų jų priežastys gali būti šaknų praradimas, pogromai, politinis, religinis ar rasinis persekiojimas. Kai kurie žmonės pasirenka migraciją dėl represijų, ekonominės nelygybės, bejėgiškumo ar mažumos statuso. Yra trys veikėjų (dalyvių) grupės, susijusios su diasporos teorija. Tai yra: pati diaspora, priimančios šalies bendruomenė ir tėvynė, kuri gali būti reali arba virtuali [46, p. 605].

Analizuodami socialines diasporų grupes, matoma, kad yra dvi socialinių diasporos funkcijų grupės: pačios grupės viduje ir jų socialinės funkcijos su kitais. Kai grupė yra atstumiamą, kenčia nuo politinės ar socialinės diskriminacijos, diasporos kultūra padeda išlaikyti bendrumo jausmą ir priklausymą tokiai užjaučiančiai bendruomenei. Mitai apie „sugrįžimą“ stiprina etninį solidarumą, bet neturi praktinės naudos [53, p. 43].

1.2. JAV imigracinė politika

1.2.1. JAV imigracinės politikos raida

Jau antrą šimtmetį (nuo XIX a. vidurio) į JAV, ieškodami politinio prieglobsčio ar socialinės bei ekonominės gerovės, plūsta emigrantai iš viso pasaulio. Statistikos žinynai liudija, kad vien 1880–1924 metais į JAV atvyko apie 28 milijonai emigrantų iš viso pasaulio. Iš Europos dauguma jų atvyko iš Airijos, Lenkijos, Italijos, Vokietijos, Rusijos, Lietuvos. Milijonai išėivių JAV įsikūrė po Antrojo pasaulinio karo, bėgdami nuo nacių ar sovietinės okupacijos. Dar visai neseniai, XX a. aštuntajame dešimtmetyje, apie 30 milijonų JAV gyventojų pripažino, kad namie kalba ne anglų kalba (per 13 proc. visų JAV gyventojų). Šiuo metu JAV greta vartojamos anglų kalbos rikiuojasi ispanų, italų, vokiečių, lenkų kalbos. Nors JAV konstitucijoje nenurodoma, kad anglų kalba yra oficiali valstybės kalba, bet ji čia, be jokios abejonės, dominuoja, nes etninių mažumų kultūrinė ir kalbinė asimiliacija neaplenkia ir kalbos [62].

Neatsitiktinai JAV yra vadinamos tautų „melting pot“ – sulydymo katilu. Pripažįstama, kad Amerikos apgyvendinimas ir įvairiausių etninių grupių situacija joje atspindi vieną iš didžiausių žmonijos istorijoje dramų. Nuo XVII a. vien iš Europos per 45 milijonai žmonių, įveikę vandenyną, pasiekė Amerikos krantus. Bėgdami nuo persekiojimų ar siekdami ekonominės gerovės ir geresnio gyvenimo, jie atvyko atsiveždami skirtingas kalbas, rasę, religiją, papročius. Suvokti imigracijos į JAV mastą, vadinasi, pajusti, įvertinti šios unikalios valstybės savitumą, galybę, paremtą įvairiausių pasaulių kultūrų, religijų, kalbų sinteze. Kartu tai ir atskirų tautų drama, nes šiandien JAV gyvena daugiau airių kilmės amerikiečių negu jų gyvena Airijoje, čia gyvena daugiau žydų negu Izraelyje, vien Detroite gyvena daugiau lenkų negu daugelyje didžiųjų Lenkijos miestų, Niujorke gyvena daugiau negu du kartus daugiau italų negu jų yra Venecijoje, o Čikaga – Amerikos lietuvių sostinė, kurioje gyvena apie 100 000 lietuvių išėivių.

Šiuo metu JAV priskaičiuojama per 100 etninių grupių, kurios susilydė į Amerikos tautą. Apie emigracijos iš įvairiausių šalių į JAV miestus, etninių grupių padėtį ir problemas šalyje, gyventojų statistiką pagal tautybę, odos spalvą, religiją, kilmę daug informacijos galima rasti US Bureau of the Census įvairių metų ataskaitose [63], Amerikos etninių grupių Harvardo enciklopedijoje (1980) apie tai rašė Sowell (1978, 1981) [54], Kuznets (1975) [36], Foerster (1969) [20], Jurgėla (1985) [30] ir kt.

Imigracija į Ameriką prasidėjo XVI a. pradžioje. 1565 m. Floridoje įsikūrė ispanai. Pirmoji didesnė anglų kolonija Virdžinijoje – 1607 m. XVII a. Šiaurės Ameriką pasiekė olandai, švedai, o XVIII a. – prancūzai.

US Bureau of the Census statistika rodo, kad didžiąją imigrantų JAV iš Europos dalį sudaro vokiečiai, airiai, lenkai, žydai, italai, rusai. JAV gyvena daugiau kaip 25 milijonai vokiečių kilmės amerikiečių, kurie sudaro apie 13 proc. visų JAV gyventojų. JAV jie įtvirtino ne tik savo žodžius kindergarten, delicatessen, frankfurters, hamburgers (iš Hamburgo), Christmas tree (Kalėdų medis), bet ir vokišką alų, pasižymėjo kaip puikūs tiltų statytojai, automobilių, karo pramonės specialistai, šokolado barų steigėjai. Tai tik keli pavyzdžiai, kaip vokiečių tradicija tapo Amerikos tradicija [63].

Mažai nuo vokiečių atsilieka imigrantai iš Italijos, kurių nuo XIX a. pab. iki šių dienų JAV priskaičiuojama per 20 milijonų. Išskirtinė ir puikiai JAV įsitvirtinusi žydų bendruomenė. Jos specifika ta, kad jie atvyko ne iš vienos šalies. Manoma, kad pirmieji žydai atvyko iš Ispanijos, Portugalijos, Vokietijos. Vien 1945 m. JAV žydais save įvardijo 7 mln. žmonių. Keli milijonai žydų įsiliejo į JAV gyventojų skaičių, emigravę iš Rusijos, Lenkijos ir kitų Rytų Europos valstybių per du paskutinius XIX a. dešimtmečius ir du paskutinius XX a. dešimtmečius (ypač iš buvusios Sovietų Sąjungos). XX a. gale apie trečdalį Europos žydų atvyko į JAV, atveždami ne vienos šalies – Izraelio, bet įvairių šalių kultūrą, intelektą, meno ir mokslo potencialą, t.y. tuos intelekto komponentus, kurių ypač trūko pirmiesiems emigrantams iš Lietuvos [62].

Atskirai reiktų paminėti didžiulę airių bendruomenę JAV, nes jos atsiradimo ištakos, priežastys daugeliu atvejų yra panašios į lietuvių išėivių. Airius ir lietuvius JAV XIX a. pab. – XX a. pr. siejo viena bendrybė – į Ameriką jie išvyko būdami žemiausio ekonominio ir finansinio statuso, todėl dažnai, kabinantis į gyvenimą užjūryje, jų keliai susikirsdavo ne geriausiose situacijose. Tiesa, airiai į Ameriką emigruoti pradėjo daug anksčiau ir gausiau. Pirmieji airiai Amerikoje bandė įsitvirtinti 1820 m., o masiškai ten kėlėsi 1840–1850 m. Masišką jų emigraciją iš savo šalies į Angliją ir JAV lėmė 1845–1847 m. didysis nederlius, badmetis (istorikai net mini terminą Irish Famine). Airiai buvo viena pagrindinių tautų, iš kurių susiformavo dabartinė amerikiečių nacija. 1845–1860 m. Airijos salos gyventojų sumažėjo daugiau kaip du kartus (nuo 8,2 iki 4,0 mln.). Tik apie 1970 m. pirmąkart daugiau airių imigravo negu emigravo iš šalies [65]. JAV šiuo metu gyvena apie 16 mln. airių kilmės amerikiečių, kurie sudaro apie 8 proc. šalies gyventojų.

Išeiviai iš Airijos JAV XIX a. pab. – XX a. pr. dirbo pačius sunkiausias, nešvarius, aukštos kvalifikacijos nereikalaujančius bei pavojingus darbus. Galbūt dėl šių priežasčių tarp airių įsigalėjo smurtas, potraukis į alkoholizmą, įsivėlimas į kriminalinius įvykius. Tarp emigrantų skrajojo frazė: „airiai nepripažįsta stabdžių“ [62].

Šiuo metu JAV gyvena beveik 300 mln. gyventojų, iš kurių 30 mln. – 10 proc. – sudaro imigrantai.

JAV Imigracijos ir Natūralizacijos tarnybos duomenimis, imigracija iš Europos buvo didesnė iki XX a. septintojo dešimtmečio: 1941–1950 m. imigracija iš Europos sudarė 60 proc., 1951–1960 m. – 54 proc., 1961–1970 m. – jau tik 34 proc. [64].

Nuo septintojo XX a. dešimtmečio imigraciją iš Europos smarkiai pranoksta imigrantų antplūdis iš kitų valstybių: Meksikos, Afrikos, Indijos, Kinijos, Filipinų.

1.2.2. Lietuviškosios imigracijos bangos

Migracija į JAV lietuviams nėra naujas reiškinys, veikiau tai sudėtingas individualus ir kolektyvinis procesas, susijęs su Lietuvos politiniais įvykiais, besikeičiančia ekonomika ir socialinėmis struktūromis, kasdienio gyvenimo būdais, tarpusavio ryšių dinamika ir vertybėmis, kurie darė įtaką ir formavo naująją migraciją [34, p. 24].

Lietuviškoji diaspora Jungtinėse Amerikos Valstijose (JAV) jau skaičiuoja antrą savo istorijos šimtmetį. Emigracija, prasidėjusi dar XIX a. antrojoje pusėje, iki pat XX a. ketvirtojo dešimtmečio buvo sąlygojama tiek politinių, tiek ekonominių priežasčių: siekio išvengti persekiojimo už tautinę veiklą, prievartinės karinės tarnybos, kiek vėliau – vilčių sukaupti pradinį kapitalą būsimajam verslui Lietuvoje, gyventi demokratinėje santvarkoje ir t.t. Išeivijos tematiką nagrinėjančioje literatūroje dažniausiai nurodomos trys emigracijos bangos. Pirmajai bangai priskiriami atvykusieji iki Antrojo pasaulinio karo, antroji - daugiausia tapatinama su šio karo pabėgėliais, trečiosios pradžia skaičiuojama nuo vadinamosios „perestroikos“ laikotarpio, žyminčio tam tikrą laisvėjimą tuomet dar sovietinės imperijos tebevaldomoje Lietuvoje. Tačiau literatūroje aptinkame ir kitokių išėivijos raidos skirstymų.

Tarptautinės lietuvių migracijos literatūroje Aleksandravičius (2000), Eidintas (1993, 2003), Fainhauz (1977, 1991), Gineitis (1924), Jurgėla (1964), Karosas (1977), Kučas (1956, 1971), Liulevičius (1970, 1980), Michelsonas (1961), Ruseckas (1935) dažniausiai pateikia istorinę 20 a. pradžios ir po Antrojo pasaulinio karo Alilunas (1978), Bartusevičius (1993, 1995), Černius (1959), Danys (1986), Kučas (1975) vykusią migracijos bangų į Jungtines Amerikos Valstijas analizę.

XIX a. pabaigoje, kaip atsakas į aršų caro režimą, prasidėjo žymi įvairių lietuvių grupių emigracija į Ameriką [3, 14, 17, 33, 51]. Pagrindinis emigracijos stimulus buvo politiniai, religiniai ir ekonominiai sunkumai, lietuvių patiriami carinės Rusijos imperijoje. Sukilimų dalyviai, inteligentija, kovojusi prieš rusinimo politiką, pabėgėliai iš carinės armijos ir pažangūs, caro valdžios suspenduoti arba persekiojami katalikų kunigai – visi šie žmonės sudarė politinę emigrantų grupę. Kitai grupei priskirtini ekonominiai emigrantai, apėmę didžiausią neturtingų valstiečių bei baudžiauninkų masę, ieškojusių naujų galimybių JAV [34, p. 26].

Gausiau vykti į JAV lietuviai pradėjo XIX a. antrojoje pusėje. Audringai besivystančioms JAV reikėjo naujos darbo jėgos. Iš tuo metu dar carinės Rusijos valdomos Lietuvos į Ameriką vyko siekūsieji išvengti prievartinės ilgametės tarnybos svetimoje kariuomenėje, persekiojamieji už dalyvavimą tautinio atgimimo veikloje bei ieškojusieji materialinės gerovės galimybių. Netrukus jie JAV sudarė **pirmąją** lietuviškosios imigracijos bangą. Atvykę nemokėdami anglų kalbos ir neretai neturėdami Amerikos rinkoje paklausių aukštesnio lygio profesijų, šie asmenys tapo akmens anglies kasyklų ir stambiųjų miestų gamyklų darbininkais, tiesė geležinkelius ir automobilių kelius, dirbo gyvenamųjų namų ir pramonės objektų statybose. Jie stengėsi laikytis drauge ir kūrė gana kompaktiškus lietuviškus telkinius [28]. Pirmąja lietuvių bendruomene JAV laikoma įsikūrusioji Danville miestelyje Pensilvanijos valstijoje 1869–1872 m. Netrukus lietuviški telkiniai atsirado Plymouth, Freeland, Wilkes-Barre, Shenandoah ir kt. Kiek vėliau lietuviai ėmė telktis didžiuosiuose JAV miestuose: Niujorke (New York), Bostone, Filadelfijoje (Philadelphia), Čikagoje (Chicago), Detroite, Klyvlende (Cleveland) ir kt. [26, p. 415–421; 9].

Po kurio laiko dalis atvykėlių įteisino Lietuvoje turėtą aukštesnį socialinį statusą garantuojančią profesiją arba įgijo naują profesiją imigracijoje. „Grinoriais“ ar kitais ne itin pagarbiais vardais vadinamų imigrantų vaikai žymiai lengviau už tėvus įsiliejo į JAV visuomenę. Šiuo laikotarpiu JAV lietuvių telkiniuose lankėsi arba juose darbavosi Lietuvos tautinio atgimimo ir JAV lietuvių kultūros veikėjai: Mykolas Tvarauskas [61], Jonas Grinius, dr. Jonas Basanavičius, dr. Jonas Šliūpas ir kt. Atsirado pirmieji lietuviški laikraščiai: „Gazieta Lietuwiszka“, M. Tvarausko 1879 m. įkurta Niujorke, J. Šliūpo „Unija“ ir kt., „Darbininkas“, „Draugas“, „Dirva“ ir kt. Kai kurie iš jų leidžiami iki šių dienų. Susikūrė lietuviškos organizacijos, tarp kurių yra veikiančių iki šiol, pavyzdžiui, „Susivienijimas Lietuvių Amerikoje“ (SLA).

Pirmoji imigrantų karta išugdė gana gausią lietuviškosios inteligentijos kartą: poetus, rašytojus (Nadą Rasteni, Kazį Karpių ir daugybę kitų), žymius dailininkus, aktorius, inžinierius, verslininkus ir t.t. Šios kartos atstovai savo pinigineis investicijomis ir kitais būdais aktyviai prisidėjo prie Lietuvos valstybės ūkio ir kultūros atkūrimo (nuo 1918 m.), garsino jos vardą pasaulyje. Tautinės veiklos įtakoje buvo įvykdyti ir transatlantiniai Stepono Dariaus (Jucevičiaus), Stasio Girėno (Girskio) bei Felikso Vaitkaus skrydžiai, sustiprėjo lietuvių domėjimasis aviacija bei kitomis, mokslo ir technikos pažangos sąlygojamomis ūkio ir kultūros sritimis [28].

XX a. pradžioje emigracija, įgijusi pastovumą, tapo reikšmingu lietuvių gyvenimo bruožu. Paskutiniame dešimtmetyje ir XX a. pradžioje iš Lietuvos emigravo 635 000 žmonių. Apytikriai tai buvo 20 proc. etninių gyventojų, nes 1897 m. Lietuvos regione gyveno trys milijonai žmonių [17, p. 4]. 1904 m. ir 1914 m. laikotarpiu į JAV atvyko per 200 000 lietuvių.

Emigracija iš Lietuvos proporcingai buvo apie dvidešimt kartų didesnė nei emigracija iš Vokietijos [18, p.18-19]. Nepriklausomybės metais (1918 - 1940) migracija iš Lietuvos į JAV vyko toliau tik mažesniais mastais [34, p. 27-28].

Ekonominė depresija, prasidėjusi XX a. trečiajame dešimtmetyje, pakeitė oficialųjį Amerikos valdžios požiūrį į migracinių procesų įtaką šalies ekonomikai. Imigrantų į JAV ribojimo, populiariai vadinamo „sienų uždarymu“, procesas prasidėjo dar gerokai prieš Antrąjį pasaulinį karą. Tačiau karui pasibaigus JAV lietuviai labai ženkliai prisidėjo, kad 1948 m. būtų priimtas Išvietintųjų asmenų aktas (angl. Displaced Persons Act 774), atvėręs karo pabėgėliams galimybę patekti į JAV. Po karo, daugiausia 1948–1949 m., šioje šalyje įsikūrė per 30 tūkst. **antrosios** (pagal kitus šaltinius – trečiosios) bangos imigrantų, pabrėžiant ryškų politinį pasitraukimo iš okupuotos Lietuvos pobūdį [28].

Pokaryje JAV apsigyvenę Antrojo pasaulinio karo pabėgėliai, nors ir pavadinti keistu „išvietintųjų asmenų“ (dypukų) vardu, tarsi vis dar nedrįstant pripažinti, su kokiais režimais JAV buvo sudariusi sąjungą kovoje prieš nacius ir kokios buvo tokios sąjungos pasekmės Rytų ir Vidurio Europos tautoms, neabejotinai įnešė didžiausią indėlį į lietuvių tautos kultūros lobyną. Skirtingai nuo ankstesnės, antroji imigracijos banga išsiskyrė savo išprusimu, aktyvumu ir tautiniu susipratimu. Nepaisant penkis dešimtmečius trukusio atskyrimo nuo tėvynės, išeivijos kultūrinis įnašas vargiai gali būti su kuo nors palyginamas. Pasaulio kultūros istorijoje nėra kito tokio analogo, kaip imigracijoje sukurta ir išleista net 37 tomų Lietuvių enciklopedija. Išeivijoje susiformavo vadinamoji egzodo literatūra.

Susidarė gana gausus visuomenės veikėjų būrys: Mykolas Krupavičius, Algimantas Gečys, Vytautas Kamantas, Anicetas Simutis, ilgametė JAV Lietuvių bendruomenės (LB) ir Pasaulio lietuvių bendruomenės (PLB) vadovė Regina Narušienė ir daugybė kitų, palikusių ryškų pėdsaką lietuviškoje veikloje. Imigrantai aktyviai reikėsi daugelyje mokslo sričių: istorijoje, psichologijoje, pedagogikoje, etnografijoje, lingvistikoje, technikos moksluose, ekonomikoje, sociologijoje ir kt. Išeivijoje kūrė daugybė dailininkų, architektų, kompozitorių, vyko labai intensyvi visuomeninė kultūrinė veikla. Susikūrė ir iki šiol veikia Lietuvių opera Čikagoje, vyksta Dainų ir Tautinių šokių šventės, lietuviškoji sportininkų veikla. Ilgus metus veikė M. K. Čiurlionio ansamblis, lietuviški chorai, tautinių šokių grupės. Susiformavo ypač vertinga išeivijos lituanistinio švietimo sistema, aktyvūs lietuvių skautai, ateitininkai, šauliai. Didžiulį išeivijos telkimo ir ugdymo darbą atliko ir iki šiol atlieka lietuviškų parapijų kunigai. Išeivijos susibūrimams tarnauja Lietuvių namai arba klubai, veikiantieji beveik visuose stambesniuose telkiniuose: Baltimorėje, Čikagoje, Klyvlende, S. Petersburge (Floridoje) ir kt. [28].

Per visą okupacijos laikmetį JAV veikė Lietuvos diplomatinės institucijos. Tautinėje ir politinėje veikloje pasižymėjo Visos Lietuvos išlaisvinimo komitetas (VLIK'as), JAV Lietuvių bendruomenė (LB), Pasaulio lietuvių bendruomenė (PLB), Amerikos Lietuvių taryba (ALT'a), Balfas ir kt. Neatsitiktinai išeivijos atstovai (Stasys Lozoraitis, Kazys Bobelis, Vaiva Vėbraitė ir kt.) gana aktyviai įsitraukė į valstybės atkūrimą, o Valdas Adamkus net dvi kadencijas buvo išrinktas Lietuvos Prezidentu. Šios imigrantų bangos indėlis į kultūros lobyną ir net Lietuvos valstybingumo atkūrimą, nepaisant jau pasirodžiusių atskirų leidinių, dar laukia išsamaus kompleksinio įvertinimo [27].

XX a. pabaigoje sugriuvus sovietų imperijai, jos valdytoje erdvėje prasidėjo ūkinė ir socialinė suirutė, kurios pasekmės tebėra ryškios. Lietuvoje bankrutavus sovietiniams fabrikams, iki tol gaminusiems produkciją, tinkančią tik sovietų bei jų satelitų vidaus rinkai ir negalėjusiai konkuruoti Vakarų šalyse, labai sunkioje padėtyje atsidūrė buvę jų darbininkai ir specialistai. Daliai jų emigracija liko vienintele išeitimi, galimybe vėl rasti pragyvenimo šaltinį. Naujoji, t.y. jau **trečioji** (kitų šaltinių duomenimis – ketvirtoji), imigrantų banga plūstelėjo į JAV, tačiau niekas jų čia nelaukė. Siekusieji išvykti pasinaudojo pirmosiomis laisvėjimo galimybėmis, atsiradusiomis likus dar keleriems metams iki SSRS suirimo. Pirmųjų atvykėlių noras – bet kuria kaina ištrūkti iš sovietinio „lagerio“, kurio žlugimas tada daugeliui atrodė neįsivaizduojamas.

Tautinės bendrijos, tarp jų ir JAV LB, daugiausia dėmesio iki šiol skiria įprastinei politinei bei kultūrinei veiklai, šventinių minėjimų ir kitų tradicinių renginių organizavimui. Antrojo pasaulinio karo pabėgėlių kartą jau pakirto senatvė.

Lietuviškojoje veikloje dalyvaujantieji antrosios imigrantų bangos atstovams ir jų vaikams sunku suprasti, kodėl naujieji atvykėliai paliko Lietuvą, vėl tapusią nepriklausoma valstybe. Ekonominiams imigrantams dažnai klijuojamas „tarybukų“ pavadinimas. O ir patys neseniai atvykusieji labai mažai žino apie ankstesnių kartų lietuvių emigrantų veiklą, jų laikraščius ir radijo laidas, kultūrinės ir religinės organizacijas, netgi lituanistines mokyklas. Neretas reiškinys – subjektyvusis nepasitikėjimas ir nesusikalbėjimas, kai į pirmą diskusijų planą iškeliami ne bendri tautiečių interesai, o pasaulėžiūrų, patirties ir kiti skirtumai [26].

Po 1992 m. atvykstančiųjų į JAV imigracijos motyvai vis ryškiau skiriasi nuo pirmųjų naujausios bangos (1987–1991) ateivių. Daugėja žmonių, kuriuos pasitraukti iš gimtinės paskatino ūkinės suirutės pasekmės: didėjantis nedarbas bei nusikalstamumas. Tarp atvykusiųjų iš Lietuvos vis dažniau sutinkame patyrusius nesėkmę privačiame versle. Jų nuomone, verslui labiausiai trukdo įstatymų leidybos nesklaidumai, nelogiška ir nenusipėjamai nepastovi mokesčių sistema, išplitusi valdininkų savivalė bei neveiksminga teisėsauga. Į verslininką Lietuvoje dar gana dažnai tebežiūrima kaip į potencialų nusikaltėlį. Jis puolamas įvairiausiomis dingstimis arba skatinamas griebtis neteisėtų priemonių, kad išsaugotų ir plėstų savo verslą [28].

2001-aisiais Lietuvos Prezidento Valdo Adamkaus metiniame pranešime paskelbta, kad per pastarąjį dešimtmetį į kitas valstybes išvyko „apie 230 tūkstančių Lietuvos piliečių“. Dauguma išvykusiųjų – paties darbingiausio amžiaus atstovai. Anot Prezidento, „tai sudaro beveik dešimtadalį mokesčių mokėtojų“. 2007 m. analogiškame pranešime įvardijamos esminės emigracijos priežastys: „Dažnas emigrantas patvirtina palikęs Lietuvą ne vien dėl ekonominių priežasčių, bet ir dėl aplinkos – socialinių ryšių nebuvimo, visuotinės nepagarbos, piliečių tykančios biurokratinės agresijos. Dėl nevilties ją įveikti ir apginti savo teises, savo interesus, savo žmogiškąjį orumą“.

Apibendrinant galima teigti, kad nėra tikslaus ir vieningo lietuvių emigracijos į JAV periodizacijos pateikimo. Šiuo metu dažniausiai minimi trijų emigracijos periodų, bangų skirstymo: 1) 1868–1940 metai; 2) dipukų banga po Antrojo pasaulinio karo iki šeštojo XX a. dešimtmečio; 3) tarybukų banga – nuo 1989 m. iki šiol.

1.3. JAV ir Lietuvos sutartys dėl įvažiavimo į JAV

Vykti į JAV be vizų teoriškai buvo galima vos tik Lietuvai įstojus į ES ir NATO. Tačiau 2005-ųjų pradžioje George W. Bush, viešėdamas Slovakijoje, naujoms ES narėms pasiūlė vadinamąją Kelio gairių programą, kuri numatė penkis pagrindinius reikalavimus beviziam režimui įvesti. Pavyzdžiui, JAV reikalauja, kad ES narės priimtų bevizį režimą JAV piliečiams, norintiems atvykti į tas šalis. Lietuva tai buvo padariusi dar 1994 m.

Reikalavimas bendradarbiauti su JAV Lietuvai problemų taip pat niekada nekėlė, kiek mes savo politikus įtartume pataikavimu Amerikai ir jos užgaidų vykdymu. Įdiegti biometriniai duomenys asmens tapatybės dokumentuose. 2005 m. reikalauta, kad imigracijos taisyklių pažeidimų skaičius neviršytų 2 proc. visų įvažiuojančių iš tos šalies. Tikslių duomenų dar nėra, bet, atrodo, Lietuva per 3 metus įveikusi ir šį barjerą, nors tuomet nelegaliai pasiliekančių Amerikoje buvo gana daug. Tada buvome „ant ribos“ vykdydami griežčiausią reikalavimą – sumažinti atmetamų reikalavimų vizai gauti skaičių [72].

Imigracijos režimas ypač sugriežtėjo po Rugsėjo 11-osios išpuolių Amerikoje. Nepaisant to, bevizio režimo programoje nuo 2000-ųjų metų dalyvavo 37 šalys, tiesa, dvi netrukus buvo pašalintos už grubius pagrindinių reikalavimų pažeidimus. Beje, ne visų kategorijų vizoms šie reikalavimai vienodi. Lietuvos atveju dažniausiai kalbama apie verslo ir turizmo visas.

2007 m. gruodžio 10-17 dienomis Lietuvos delegacija, kurią sudarė Užsienio reikalų ir Vidaus reikalų ministerijų atstovai lankėsi Vašingtone, Krašto saugumo departamente, kur įvyko techninės konsultacijos dėl Lietuvos galimybių tapti bevizio režimo programos nare. Šio

susitikimo metu VRM atstovai pateikė išsamią informaciją apie Lietuvos pasirengimą įvykdyti JAV keliamus reikalavimus bei išklausė JAV pareigūnų prezentacijos apie praktines galimybes bei terminus, susijusius su tų reikalavimų įgyvendinimu [76].

2008 m. kovo 17 d. Vašingtone pasirašytas Tarpusavio supratimo memorandumas tarp Lietuvos VRM ir JAV Krašto saugumo departamento dėl JAV bevizio režimo programos ir su ja susijusių padidinto saugumo priemonių. Vidaus reikalų ministras Regimantas Čiupaila ir JAV ambasadorius John A. Cloud pasirašė Lietuvos ir JAV Vyriausybių susitarimą dėl glaudesnio bendradarbiavimo nusikaltimų prevencijos ir kovos su jais srityse. Šis susitarimas formaliai užbaigė pasirengimo procesą, siekiant įtraukti Lietuvą į JAV vizų atsisakymo programą. Sutartyje buvo numatyta keistis informacija ieškant pavojingų nusikaltėlių, tiriant sunkius nusikaltimus panaudojant DNR profilius. Taip pat numatyta keistis pirštų atspaudais, rastais įvykio vietose. Keičiantis šia informacija ir duomenimis numatyta, kad prieiga prie šios informacijos ir duomenų bei jų tikrinimas būtų automatizuoti. Išplėtojus teisinius bendradarbiavimo pagrindus, bus prisidėta prie viešojo saugumo abiejose valstybėse stiprinimo. Susitarimo nuostatos leis spręsti dvišalio bendradarbiavimo šioje srityje problemas. Spalio 17 dieną JAV prezidentas George W. Bush paskelbė, kad Lietuva ir dar šešios valstybės į minėtą programą įtraukiamos ir nuo 2008 m. lapkričio vidurio į JAV vykstantiems jų piliečiams bus taikomas bevizis režimas. Be Lietuvos į JAV vizų atsisakymo programą, kurioje tuo metu dalyvavo 27 šalys, daugiausia - iš Vakarų Europos, taip pat bus įtrauktos Latvija, Estija, Vengrija, Čekija, Slovakija ir Pietų Korėja. Be vizų į JAV gali vykti turizmo, verslo ar kitais asmeniniais tikslais vykstantys ir biometrinius pasus (išduotus po 2006 metų rugpjūčio 28 dienos) turintys Lietuvos piliečiai. Jie galės būti JAV ne ilgiau nei 90 dienų. Į JAV vykstantys Lietuvos piliečiai, privalės naudotis Elektronine kelionių leidimo sistema (ESTA - Electronic System for Travel Authorization). Viena iš JAV nustatytų sąlygų beviziam režimui gauti yra reikalavimas, kad atmestų paraiškų vizai gauti kiekis neviršytų 10 proc. ribos [68]. 2005 metais šis Lietuvos rodiklis buvo 40 proc., 2006 metais - 27,7 proc., tuo tarpu 2007 metais Lietuvoje riba nebuvo peržengta.

2008 m. kovo 17 d., Lietuvos Respublikos Nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius JAV Audrius Brūzga ir JAV Krašto saugumo departamento sekretorius Michael Chertoff pasirašė Tarpusavio supratimo memorandumą dėl JAV vizų atsisakymo programos reikalavimų ir papildomų saugumo kriterijų įgyvendinimo. Tarpusavio supratimo memorandumas – tai politinių ketinimų dokumentas, kviečiantis bendradarbiauti, kad Lietuva kuo greičiau prisijungtų prie JAV vizų atsisakymo programos. Memorandumas patvirtina šalių pasirengimą sustiprinti teisėsaugos įstaigų bendradarbiavimą, siekiant padidinti readmisijos priemonių efektyvumą, pagerinti oro uostų saugumo kontrolę, užtikrinti savalaikį keitimąsi informacija apie pamestus asmens

dokumentus ir grėsmę visuomenės saugumui galinčius kelti asmenis. Buvo siekiama sudaryti vienodas įvažiavimo sąlygas abiejų šalių piliečiams [73].

2008 m. birželio 2-6 d. Lietuvoje lankėsi Krašto saugumo departamento delegacija, kurios tikslas buvo įvertinti, kaip Lietuva, siekdama narystės JAV Bevizio režimo programoje, įgyvendina saugumo reikalavimus sienos apsaugos, kovos su terorizmu bei organizuotu nusikalstamumu, migracijos, asmens dokumentų apsaugos ir kitose srityse. Būdami Lietuvoje, delegacijos nariai gerai atsiliepė apie Lietuvos pasiekimus juos dominančiose srityse bei paties vizito organizavimą [76].

Lietuvos piliečiai į Jungtines Valstijas be vizų gali vykti jau nuo 2008 m. lapkričio 17 dienos.

1.4. JAV vizų politika

Be vizų į JAV gali vykti turizmo, verslo ar kitais asmeniniais tikslais vykstantys ir biometrinius pasus (išduotus po 2006 metų rugpjūčio 28 dienos) turintys Lietuvos piliečiai. Jie gali būti JAV ne ilgiau nei 90 dienų. Į JAV vykstantys Lietuvos piliečiai, privalo naudotis Elektronine kelionių leidimo sistema¹ (ESTA - Electronic System for Travel Authorization) [80]. Šiuo metu kelionių į JAV supaprastinimo programa gali naudotis šių šalių piliečiai: Airijos, Andoros, Austrijos, Australijos, Belgijos, Brunėjaus, Danijos, Islandijos, Italijos, Ispanijos, Japonijos, Jungtinės Karalystės, Lichtenšteino, Liuksemburgo, Monako, Nyderlandų, Naujosios Zelandijos, Norvegijos, Portugalijos, Prancūzijos, San Marino, Singapūro, Slovėnijos, Suomijos, Švedijos, Šveicarijos, Vokietijos.

Šią sistemą reglamentuoja Imigracijos ir pilietybės įstatymo 217 skyrius su pataisom, pateiktom 2007 Akto „Įgyvendinant rugsėjo 11-osios komisijos rekomendacijas“ (9/11 Aktas) 711 skyriuje. Šis įstatymas reikalauja, kad Tėvynės apsaugos departamentas sukurtų ir įgyvendintų kompiuterinę sistemą, kuri padėtų iš anksto nustatyti, ar asmuo gali vykti į JAV pagal kelionių į JAV supaprastinimo programą, ir ar tokia kelionė nekelia pavojaus teisėtavakai bei saugumui.

Elektroninės leidimo keliauti sistemos suteiktas patvirtinimas neatitinka tokių pačių įstatymų ar kontrolės reikalavimų kaip Amerikos viza. Asmuo, turintis vizą, gali vykti į JAV tuo tikslu, koku buvo išduota viza. Turint vizą, asmeniui, keliaujančiam į Ameriką, pildyti paraiškos dėl elektroninio leidimo nereikia. Daugumai keliaujančių gauti ELKS patvirtinimą yra nesunku. Tačiau tam, kad asmuo gautų vizą, reikia užsirašyti į priėmimą, atvykti į JAV ambasadą arba

¹ Elektroninė leidimo keliauti sistema (ELKS) yra kompiuterinė sistema, naudojama nustatyti, ar asmuo gali vykti į JAV pagal kelionių į JAV supaprastinimo programą ir ar tokia kelionė nekelia pavojaus teisėtavakai bei saugumui.

konsulata, dalyvauti pokalbyje su konsulu, laukti, kol bus atspausdinta viza, bei mokėti kreipimosi dėl vizos mokestį (šiuo metu - 131 JAV doleris) [81].

Pagal 2007 metų Akto „Įgyvendinant rugsėjo 11-osios komisijos rekomendacijas“ (9/11 Aktas) 711 skyrių, šalys, siekiančios prisijungti prie kelionių į JAV supaprastinimo programos, turi atitikti tam tikrus saugumo reikalavimus. Tėvynės apsaugos departamentas ir toliau artimai bendradarbiaus su šalimis, siekiančiomis prisijungti prie programos, kad jos atitiktų 9/11 Akto keliamas sąlygas saugumui užtikrinti ir galėtų prisijungti prie programos.

Be to, 9/11 Aktas suteikia Tėvynės apsaugos departamento vadovui, pasikonsultavus su Valstybės sekretoriumi, teisę nereikalauti iš šalių, kurios siekia prisijungti prie programos, bet kuriose yra atsakoma daugiau kaip 3% vizų, kad šis rodiklis būtų 3%, kaip numato kelionių į JAV supaprastinimo programos įstatymas, bet leisti jį padidinti iki 10%. Tai įmanoma, jeigu Tėvynės apsaugos departamento vadovas patvirtina, kad: 1) veikia sistema, leidžianti patikrinti bent 97 % užsienio šalių keleivių, išvykstančių iš JAV oro uostų; 2) ir yra įdiegta ir pilnai veikia elektroninė leidimo keliauti sistema.

Kai šalys, kurios siekia prisijungti prie programos, atitiks 9/11 Akto keliamus saugumo reikalavimus, o Tėvynės apsaugos departamentas pateiks atitinkamus patvirtinimus, JAV vyriausybė oficialiai paskelbs, kokios šalys gali prisijungti prie kelionių į JAV supaprastinimo programos, o jų piliečiai gali pildyti ELKS paraiškas.

Asmenys, besikreipiantys dėl JAV vizų, internetiniame puslapyje turi užpildyti elektroninio formato anketą DS-156 (Electronic Visa Application Form - EVAF). Asmenys, planuojantys kelionę į Jungtines Amerikos Valstijas, turi kreiptis dėl vizos ir asmeniškai atvykti į pokalbį su konsulu [81].

Vaikams iki 14 metų į pokalbį su konsulu atvykti nereikia. Dėl vaiko vizos turi kreiptis vienas iš tėvų, pateikdamas: abiejų tėvų pasus, Sodros išrašus, vaiko pasą, vaiko gimimo liudijimą, banko kvitą ir anketą DS-156 su nuotrauka. Tik JAV konsulas sprendžia, ar viza gali būti išduota.

Imigracijos ir Pilietybės įstatymo 214 (b) skyrius reiškia, kad kiekvienas asmuo, besikreipiantis dėl neimigracinės vizos, Konsulinio skyriaus pareigūnų yra traktuojamas kaip potencialus imigrantas, todėl kreipimosi dėl vizos metu jis privalo įrodyti, kad sugrįš į Lietuvą. Sprendimas, kad besikreipiantis asmuo nėra imigrantas, yra priimamas remiantis tą dieną pateiktais faktais ir informacija [1].

Daugeliu atvejų pagrindinė priežastis, kodėl neišduodamos vizos, yra besikreipiančio asmens nesugebėjimas įrodyti, kad jam gali būti išduota neimigracinė viza. Norėdamas įrodyti, kad neketina imigruoti, jis turi įrodyti savo tvirtus ryšius su Lietuva. Nėra vienos ypatingos taisyklės, kuria remiantis Konsulinio skyriaus pareigūnai nustatytų asmens tvirtus ryšius su savo

šalimi. Tvirti ryšiai – tai visi asmens gyvenimo aspektai: darbas, šeima, nuosavybė, socialiniai, ekonominiai, kultūriniai ar kiti išpareigojimai, dėl kurių asmuo turi sugrįžti į Lietuvą. Esant tokiems atvejams, kai kreipiasi jauni žmonės, kurie dar neturi tvirtų ryšių, konsulai gali atsižvelgti į konkrečius asmens ketinimus, ateities planus, perspektyvas šalyje, kurioje asmuo gyvena. Kiekvieno besikreipiančiojo situacija yra individuali ir nagrinėjama remiantis įstatymu.

Pagal Amerikos Imigracijos įstatymą pačių besikreipiančių dėl vizos asmenų atsakomybė yra surinkti ir pateikti informaciją apie save ir savo esamą situaciją. Jie turi įrodyti savo tvirtus ryšius su Lietuva, dėl kurių, pasibaigus trumpalaikiam vizitui, išvyks iš Jungtinių Amerikos Valstijų. Taip pat jie turi įtikinti konsulus, kad ne tik neketina, bet ir neturi jokio poreikio nelegaliai dirbti Jungtinėse Amerikos Valstijose [1]. Melagingus faktus anketoje arba pokalbio metu pateikusiam asmeniui viza nebus išduota. Gali atsitikti, kad dėl šios priežasties asmuo niekada negalės gauti jokios kategorijos vizos.

Jei remiantis 214 (b) straipsniu viza yra neišduodama, asmuo gali bet kada kreiptis pakartotinai.

Kol JAV valdžia svarsto, kiek jiems reikia, jei iš viso reikia, naujų emigrantų ir ką daryti su tais, kurie – legaliai ar nelegaliai – jau gyvena ir dirba šiapus sienos, nepriklausomi demografijos ir darbo rinkos specialistai įspėja, jog, išsiplėtus Europos Sąjungai, Amerikai gali naujos darbo jėgos tekti prašytis „atsiklaupus ant kelių”.

Per pastaruosius 20 metų natūralizacijos mokesčiai JAV padidėjo daugiau nei 10 kartų. Šios vasaros pabaigoje už galimybę tapti amerikiečiu teks mokėti dar daugiau. Jau dabar natūralizacijos mokestis yra 400 dolerių, bet jis greičiausiai pakils iki 675 dolerių [6].

Be kitų tautybių imigrantų, kasmet atvykstančių į Pilietybės ir natūralizacijos tarnybos centrus laukti egzaminų ir prisiekti ištikimybę JAV vėliavai, netrūksta ir vis dar namuose lietuviškai kalbančių asmenų, tad besikeičiantis Amerikos požiūris į natūralizaciją palies ir nemažai lietuvių.

Ilgą laiką valstybė, skeptiškai žiūrėjusi į europietiškaį pilietybės modelį, kai šalyje gimę piliečiai neretai turi daug didesnes teises nei natūralizuotieji, įsivėlusį į karą su terorizmu iš esmės pradeda peržiūrėti tokią imigracijos politiką.

Naujų mokesčių ir apribojimų šalininkai tvirtina, kad jei galimybė tapti JAV piliečiu imigrantams yra tokia svarbi, jie privalo būti pasiruošę už tai susimokėti. Tokia linkme krypta ir procesas, kurio pabaigoje bus nuspręsta, ką daryti su maždaug 12 mln. šalyje nelegaliai esančių imigrantų.

Jei prezidentui Georg W. Bush pritariant JAV Senate būtų buvęs priimtas įstatymo projektas, pagal kurį nelegalams būtų suteikta galimybė neišvykstant iš šalies prašytis vadinamosios žalios kortos ir atsipirkti nedidelėmis baudomis, šalyje nelegaliai esantiems

asmenims ateityje būtų sukurta nauja „Z” vizų – „darbuotojo svečio” – kategorija. Tokios vizos būtų išduodamos trejiems metams ir atnaujinamos neribotą laiką, tačiau kiekvieną kartą vizos turėtojas už pratęsimą privalėtų sumokėti 3,5 tūkst. JAV dolerių [6].

Sumanęs prašytis nuolatinio gyventojų statuso, „darbuotojas svečias” privalėtų išvykti iš JAV, grįžti į savo tėvynę ir žalios kortos prašytis ten esančiame JAV konsulate. Buvusiam nelegalui galimybė tapti nuolatinio gyventojui kainuotų ne daugiau ir ne mažiau, o 10 tūkst. dolerių. Ir tai tik vadinamoji bauda, neįskaičiuojant papildomų mokesčių ir išlaidų advokatams, jei jų prireiktų. Tai - dideli pinigai net ir JAV mastais; ypač jei kalbama apie buvusį nelegalą, kuris greičiausiai ilgą laiką dirbo sunkius ir mažai apmokamus darbus.

Imigrantų teises ginančios organizacijos apskaičiavo, kad pagal šiuo metu Baltuosiuose rūmuose planuojamus įstatymų projektus, tam, jog nelegalas išsikauptų iš nelemto statuso, jis valstybei turės sumokėti apie 20 tūkst. dolerių. Tokie pinigai jam suteiks galimybę per kelerių metų laikotarpį gauti žaliąją kortą. Norėdamas tapti tikru amerikiečiu – įgyti JAV pilietybę – imigrantas turės praleisti dar kelerius metus ir sumokėti dar daugiau mokesčių valstybei ir advokatams.

Tapti amerikiečiu nėra pigu ir laikantis visų taisyklių bei nepažeidinėjant įstatymų. Nors būdų atvykti į JAV yra įvairių, tačiau pats geidžiamiausias ir populiariausias norintiems legaliai įsidarbinti svajonių šalyje yra H-1B kategorijos – kvalifikuoto darbuotojo – viza.

Būtent su šiomis vizomis naują darbo jėgą mėgina „importuoti” tokios bendrovės kaip „Microsoft” ar „Oracle”. Kasmė, jei vėliau Kongresas kvotos nepadidina, išduodama vos 65 tūkst. H-1B kategorijos vizų. Tai nedidelis skaičius turint galvoje kvalifikuotos darbo jėgos paklausą nuolat pirmauti mokslo bei technologijų srityje siekiančioje supervalstybėje.

H-1B – tai ne imigracinė, bet ir ne studento ar turistinė viza. Ji dažnai vadinama „dvigubų ketinimų viza”. Kitaip tariant, nors ji išduodama ne ilgesniam kaip 6 metų periodui, per tą laiką nėra draudžiama prašytis nuolatinio gyventojų statuso – žalios kortos. Daugelio kitų vizų turėtojai šios privilegijos neturi. Imigracijos tarnybos, įtarusios, kad, tarkime, su turistine viza atvykęs asmuo mėgina imigruoti į JAV, gali kitą kartą jo nebeįleisti į šalį.

Kiekvienais fiskaliniiais metais JAV Vyriausybė suteikia užsieniečiams galimybę įsidarbinti JAV pagal H-2B programą (dar žinomą kaip „H2B visa“, „H2B viza“ ar „H2B darbo programa“). Fiskaliniai metai prasideda kiekvienų metų spalio 1 d., jei vizų kvota pasiekama anksčiau – H2B dokumentai nebetvarkomi iki kitos spalio 1 d. Pagal programos reikalavimus darbas JAV turi būti ne žemės ūkio sektoriuje, turi būti laikino pobūdžio, trukti ne ilgiau kaip metus bei neužimti vietinių Amerikos darbuotojų vietos. Leidimas įdarbinti išduodamas darbdaviui, todėl darbdavių keisti būnant JAV negalima. Visas H2B procesas yra gana sudėtingas, nes susijęs net su trimis JAV valstybinėmis institucijomis - Department of Labor,

Bureau of Citizenship and Immigration Services (BCIS) ir JAV Ambasada. Pirmiausiai turi būti gaunamas darbo leidimas iš Department of Labor, kas užtrunka apie 7-10 savaičių, o kreiptis galima ne anksčiau kaip prieš 120 dienų nuo numatomo darbo pradžios. Gavus darbo leidimą kreipiamasi į BCIS, kad gauti peticiją. Jei norima, kad peticija būtų sutvarkyta per 2 savaites, reikia mokėti papildomą 1000 \$ mokesť. Ir tik gavus peticiją galima kreiptis į JAV Ambasadą dėl vizos.

Pirmiausia, norintis dirbti JAV asmuo pats privalo susirasti darbdavį. Po to, sumokėjus 695 dolerių mokesť Pilietybės ir imigracijos tarnybai, priklausomai nuo to, kaip greitai nori sužinoti atsakymą, teks pakloti dar nuo 190 iki 2 190 dolerių už advokato paslaugas. Po to prasideda tai, apie ką prieš imdamiesi proceso dažnai nežino dirbti JAV susirengę užsieniečiai – laukimas. Atsakymo tektų laukti iki 180 dienų. Tačiau tai tik oficialūs terminai. Neretai valdžios įstaigų interneto svetainėse paskelbti duomenys ir realybė gerokai skiriasi. Be to, kasmet vizų kvotos viršijamos vis greičiau (šiomet per pirmąją dieną, kada buvo galima paduoti prašymus H-1B vizai gauti, Pilietybės ir imigracijos tarnyba gavo daugiau nei 150 tūkst. prašymų; metinė kvota – 65 tūkst.) [6].

Jei legaliai dirbti JAV susiruošęs asmuo turi sutuoktinį ar vaikų, jiems privalu gauti atskiras vizas. H-1B vizų turėtojų sutuoktiniai neturi teisės dirbti, tačiau jiems išduodamas laikinas leidimas gyventi JAV. Už leidimą, su advokato paslaugomis, taip pat teks susimokėti dar kelis šimtus dolerių.

Nors maksimalus laikas, kurį galima pratęsti kvalifikuoto darbuotojo vizą yra šešeri metai, paprastai visa išduodama dvejiems ar trejiems metams su teise pratęsti.

Lengviau tiems, kam pavyksta visus dokumentus susitvarkyti dar prieš atvykstant į Ameriką. Tačiau tiems, ypač JAV aukštųjų mokyklų studentams užsieniečiams, kurie darbo leidimo prašosi jau būdami Amerikoje, statuso keitimas jau būnant JAV gali smarkiai atsirūgti. Jiems palikus JAV teritoriją, greičiausiai teks prašytis naujos vizos šios šalies konsulate.

Ant visų dokumentų, kurie išduodami asmenims be žaliosios kortos, aiškiai parašyta: darbo leidimas negarantuoja, kad išvykę iš JAV teritorijos ir vėl būsite į ją įleisti. JAV konsulatui turi teisę neišduoti naujos vizos, nors kitos įstaigos Amerikoje ir būtų palaiminusios leidimą dirbti už Atlanto.

Laukimas ir netikrumas pinigais išreikštą tapimo amerikiečiu kainą padidina kelis kartus. Ne paslaptis, kad JAV imigracinės sistemos darbuotojai garsėja aplaidumu. Nėra neįprasta, kad viduryje ilgai trunkančio ir brangaus proceso paaiškėja, kad dalis svarbių dokumentų – pamesta ir reikia pradėti viską iš naujo.

Retam kuriam pasiryžusiam tapti amerikiečiu legaliai pasiseka susitvarkyti visus dokumentus per oficialiai skelbiamus terminus. Dažnai JAV piliečio pasas imigranto rankose

atsiduria po 10 – 15 metų laukimo, didelių išlaidų, baimės, netikrumo ir be galimybės aplankyti tėvynėje likusius artimuosius.

Suskaičiavus net apytikrės vizos, kokios rūšies ji bebūtų, darbo leidimo, nuolatinio gyventojų statuso bei natūralizacijos kainas kartu su išlaidomis advokatams, tapti amerikiečiams dviejų asmenų šeimai sudėtinga neišleidus 10 – 20 tūkst. dolerių. Vienintelė pigi alternatyva ilgam ir brangiam imigracijos procesui – žalia korta [6].

Tačiau per palyginti trumpą laiką ir už nedidelę kainą ją gauti įmanoma tik dviem būdais: išlošus loterijoje arba ištekėjus už JAV piliečio. Tačiau kvalifikuotiems specialistams šie būdai paprastai nėra tinkami.

1.5. JAV teisinė politika imigrantų atžvilgiu

Priimantysis kontekstas yra erdvė, į kurią imigrantai atvyksta ir pradeda savo naują gyvenimą. Naujų imigrantų likimą labiausiai apsprendžia priimančiosios šalies sąlygos [8, 42, 43, 47]. Svarbiausiais imigracijos ir adaptacijos naujoje šalyje proceso veiksniais laikytini priimančiosios šalies kontekstas ir imigrantų savoje šalyje įgyta socialinė padėtis [47, 48]. Priimančiame kontekste glūdinčios politiniai, ekonominiai ir socialiniai faktoriai daro įtaką socialiniams imigrantų tinklams, o šie gali plėtotis į imigrantų asociacijas, kaimynystes ir etnines bendruomenes [42, 47].

Imigrantus priimančios šalies leidžiami įstatymai nustato tvarką, kuri skatina arba riboja migraciją. Priimančiosios šalies darbo rinka tam tikroms imigrantų grupėms suteikia skirtingas galimybes. Yra akivaizdu, kad šiuolaikinė migracija kvalifikuotiems specialistams atveria galimybę ekonominiam mobilumui ir integravimuisi į „šeimininkų“ visuomenę, kai tuo tarpu fizinį darbą atliekantys imigrantai dažniausiai patiria ekonominę marginalizaciją ir socialinę priklausomybę. Asmeninės imigrantų savybės bei ištekčiai yra svarbūs optimaliai pasinaudoti priimančios šalies darbo rinkos galimybėmis. Galiausiai vietos etninė bendruomenė, kaip „artimiausias šeimininkas“, tampa betarpiškiausias naujuosius imigrantus priimantis kontekstas.

Vaikų, gimusių JAV, pilietybė yra apsprendžiama vadinamojo 14-tojo JAV Konstitucijos Papildymo (Amendment) nuostatų. Pagal šį dokumentą, JAV pilietybė turi būti automatiškai suteikiama visiems be išimties asmenims, gimusiems JAV teritorijoje - nepriklausomai nuo tėvų tautybės, pilietybės ar imigracinio statuso (vadinamoji gimimo teisė į pilietybę arba “birthright citizenship”). Vienintelės išimtys šiuo atveju numatomos, jei vaiko tėvai yra užsienio šalies diplomatinės tarnybos arba okupacinės kariuomenės, dislokuotos JAV teritorijoje karo metu, atstovai. Jei vaikai nėra gimę JAV, tačiau atvykę, būdami nepilnamečiai, su tėvais, jiems galioja kitos taisyklės. Pirmiausia, jei bent vienas iš tėvų (biologinių ar įvaikintųjų) ir nuolat globojančių vaiką yra JAV pilietis (gimęs juo ar tapęs natūralizacijos dėka), vaikas turi teisę atvykti į JAV kaip nuolatinis gyventojas ir automatiškai gauti JAV pilietybę. Šias privilegijas numato Vaikų

Pilietybės Aktas (Child Citizenship Act), įsigaliojęs 2001 metais. Jei tėvai yra legalūs imigrantai, ir atsiveža kartu svetur gimusius vaikus, šiems negalioja nei vienas iš minėtų teisinių aktų - jie turi nueiti visą įprastą kelią natūralizacijos link drauge su tėvais. Dėl 14-tojo Konstitucijos papildymo ir, ypač - dėl jo interpretacijos JAV teismuose, jau yra kilę nemažai triukšmo. Natūralu, kad ypač šiuo metu, vėl suintensyvėjus debatams dėl nelegalios imigracijos problemos sprendimo, minėtas pilietybės įgijimo būdas tapo nelegalios imigracijos priešininkų taikiniu. Kita vertus, užsieniečių atvykimas į šalį prieš gimstant kūdikiui ir pasinaudojimas juo kaip priemone tėvų legalizacijai (nors ir po daugelio metų) yra iš tiesų gana dažnas ir nemažai problemų keliantis reiškinys [74].

Net ir optimistiškiausiai paskaičiavimais, šiuo metu JAV nelegalių imigrantų šeimose kasmet gimsta keli šimtai tūkstančių vaikų, kurių pilietybę įrodo gautas JAV gimimo liudijimas. Be galimybės tarpininkauti legalizuojant tėvus, šie asmenys, būdami piliečiais, įgija teisę į daugybę socialinių lengvatų, tuo sudarydami papildomas išlaidas valstybei. Maža to, priešišškai nelegalų atžvilgiu nusiteikę amerikiečiai ir nemažai legalių imigrantų čia išvelgia ir moralinę problemą, kuomet pažeidusių JAV įstatymus asmenų vaikams suteikiamos tokios pat teisės, kaip ir jų palikuonims. Todėl nenuostabu, kad jau ne kartą buvo siūlyta apriboti šio teisinio akto galias, suteikiant gimimo teisę įgyjamą pilietybę tik tiems asmenims, kurių tėvai yra arba JAV piliečiai, arba gyvena šalyje legaliai.

Įdomu, kad pats Konstitucijos papildymo dokumentas atsirado pasibaigus JAV Pilietiniam Karui (1861–1865) ir iš esmės buvo skirtas užtikrinti afroamerikiečių, gimusių JAV, teises. Imigracinės politikos bei su ja susijusių problemų nebuvimas tuo metu nesudarė sąlygų patikslinti teiginį, kad “visi asmenys, gimę ar natūralizuoti JAV ir paklūstantys JAV jurisdikcijai, turi būti laikomi JAV piliečiais”. Kita vertus, nelegalių imigrantų vaikų atveju, negalima visiškai drąsiai teigti, kad jie paklūsta JAV jurisdikcijai, kadangi jų tėvai, būdami kitų šalių piliečiais, būtent joms, o ne JAV, “perduoda” visas pretenzijas į vaiką [74].

Kadangi, iš esmės “gimimo teisė” į pilietybę tėra teisinio akto interpretacijos klausimas, nereikėtų atmesti galimybės, kad, didėjant visuomenės spaudimui, ji gali būti peržiūreta. Iki šiol vadovaujamosi bylos, nagrinėtos 1898 metais, precedentu, kuomet teisė į JAV pilietybę po daugelio metų buvo pripažinta Kinijos piliečių sūniui, gimusiam JAV, tačiau vėliau ilgą laiką drauge su tėvais gyvenusiam Kinijoje (United States v. Wong Kim Ark, 169 U.S. 649, 1898). Be abejo, daug kas turėtų priklausyti nuo to, kokie galutiniai sprendimai bus priimti dėl bendros nelegalios imigracijos problemos valdymo. Nuolat eskaluojant imigracijos temą žiniasklaidoje ir nerimstant nelegalų šalininkų mitingams didžiuosiuose miestuose, gali būti, kad kokrečių žingsnių problemai spręsti iš tiesų neteks laukti ilgai. Kita vertus, prezidento George W. Bush atkakliai siūloma “darbuotojo – svečio” programa (guest worker program), net jei jai būtų

galutinai pritarta, vargu ar padės sureguliuoti pilietybės teikimo procesą. Tikėtina, kad to netgi nebus bandoma padaryti. Pilietybės klausimas greičiausiai “pasimes” tarp daugybės kitų, skubaus dėmesio pareikalausiančių problemų: “svečių” bei jų šeimų įteisinimo, neišvengiamo socialinės infrastruktūros didinimo, ir, žinoma, iš anksto pasmerktų nesėkmei bandymų užtikrinti “svečių” išvykimą iš šalies, pasibaigus leistinam buvimo laikui. Taigi, ko gero galima teigti, jog, ateityje daugėjant “svečių”, neišvengiamai daugės ir vadinamųjų “kūdikių-inkarų” (anchor babies), leidžiančių tėvams sėkmingai įleisti šaknis “pažadėtoje žemėje”.

Jungtinės Amerikos valstijos, išgyvenančios šiuo metu ekonominį nuosmukį, susiduria su dar viena ne ką mažesne problema šalies viduje – tai imigracijos reformos įgyvendinimas, nelegalių imigrantų srautų sustabdymas ir jau esamųjų deportacija iš šalies.

Ekonominė depresija, prasidėjusi XX a. trečiajame dešimtmetyje, pakeitė oficialųjį Amerikos valdžios požiūrį į migracinių procesų įtaką šalies ekonomikai. Imigrantų į JAV ribojimo, populiariai vadinamo „sienų uždarymu“, procesas prasidėjo dar gerokai prieš Antrąjį pasaulinį karą. Tačiau karui pasibaigus JAV lietuviai labai ženkliai prisidėjo, kad 1948 m. būtų priimtas Išvietintųjų asmenų aktas (angl. Displaced Persons Act 774), atvėręs karo pabėgėliams galimybę patekti į JAV.

Plėtros, paramos bei ugdymo svetimšaliams aktas (DREAM: the Development, Relief and Education for Alien Minors Act) - nėra naujas įstatymo projektas. Kongresui jis buvo pristatytas prieš keletą metų, tačiau iki 2009 m. buvo neįgavęs pakankamos svarbos, kad už jį būtų balsuota. DREAM aktas (The Development, Relief and Education for Alien Minors Act) pasirašytas 2009 m. rugsėjo 23 d. [2]. DREAM akto tikslas – legalizuoti jaunos žmones, kurie iki 16 metų į JAV buvo nelegaliai atvežti savo tėvų, mokėsi amerikietiškosiose mokyklose, nori studijuoti arba stoti į armiją. Pagal šį aktą, kad jaunuoliui būtų suteiktas legalaus gyventojų statusas, jis turėjo JAV nuolatos išgyventi ne mažiau kaip 5 metus, įstatymo įsigaliojimo metu būti 12-30 metų ir turėti „gerą moralinį veidą“. Tokiems jaunuoliams būtų buvęs suteiktas 6 metų bandomasis laikotarpis, per kurį jie būtų privalėję atlikti vieną iš trijų reikalavimų: baigti dviejų metų visuomeninį (angl. community) koledžą, baigti dvejus mokslo metus universitete, siekiant įsigyti ketverių metų specialisto diplomą arba atitarnauti dvejus metus JAV armijoje. Tik čia išvardintais atvejais jie būtų galėję tikėtis gauti žaliąsias kortas su teise vėliau siekti ir JAV pilietybės. DREAM aktas tapo savotišku lakmuso popierėliu, kuriuo bus patikrintas tolimesnis visų nelegalių imigrantų JAV likimas [70].

Tarsi atsakymas į imigracinės reformos įstatymų paketą, pristatytą senatorių McCain ir Kennedy, senatoriai John Cornyn (R-Texas) ir John Kyl (R-Arizona) paskelbė norį supažindinti su jų nuosavu imigracinių įstatymų paketu. Jie buvo įsitikinę, kad ankstesnis pasiūlymas per daug tinkamas žmonėms, kurie jau gyvena šalyje nelegaliai ir kurie padaugins nelegalių

imigrantų skaičių ateityje. Buvo pabrėžiama, kad pagrindinis dėmesys bus skiriamas pasienio saugumo tarnyboms ir prievartiniam įstatymų laikymosi mechanizmui. Pasiūlymą priėmus, ateinančių penkerių metų laikotarpyje būtų suteikta teisė įdarbinti apie 10,000 naujų pasienio patrulių agentų (new Border Patrol agents) ir apie 1,000 naujų imigracijos inspektorių. Prireiktų 500 mln. dolerių pasienio technologijoms - tokioms kaip lėktuvams be žmonių, valdomiems iš žemės, skraidantiems po tam tikras vietas ir darantiems nuotraukas (*unmanned aerial drones*), kameroms ir elektroniniams sargybiniams - tikrintojams (*sensors*). Reikėtų atidėti (turėti sutaupytų, išsaugotų) 4,45 bilijonų dolerių, kad būtų iš ko sumokėti valstijoms už nelegalių imigrantų areštavimą ir laikymą kalėjimuose [69]. Jų tikslas sustiprinti sienų kontrolę, kad žmonėms būtų sunkiau nelegaliai kirsti JAV sieną; taip pat apsunkinti sąlygas nelegaliai pasiliekančiams.

Senatorius Cornyn pasakė, kad jie supažindins su “darbininkų svečio teisėmis” (“guest worker”) programa ir kad ji bus visiškai skirtinga nuo tos, kurią pasiūlė McCain-Kennedy savo įstatymų pakete, kadangi ji neleis svečiams- darbininkams tapti nuolatiniais gyventojais. Žmonės galės gyventi ir dirbti čia nustatytą laiko tarpą, kuriam pasibaigus jie privalės grįžti į savo gimtąsias šalis. Šie du pasiūlymų paketai atstovauja dviems skirtingoms idėjoms kaip reikėtų reformuoti imigracinę sistemą. Kiekvienas, atrodo, sutinka, kad kažką reikia daryti, bet nėra susitarimo, kas tai yra arba kokia kryptis tinkamiausia.

Taip pat buvo pristatytas pasiūlymų paketas US House of Representatives; jo sudarytojai tikino, kad jis padės susitvarkyti su abiem - nelegalių imigrantų ir asmens tapatumo vagysčių - problemomis. Svarstymui pateikto pasiūlymo pavadinimas: “Illegal Immigration Enforcement and Social Security Protection Act of 2005”, jis yra remiamas grupės vedančiųjų galingų respublikonų kongresmenų: David Dreier (R-Calif.), James Sensenbrenner (R-Wis.) ir Roy Blount (R-Mo.). Buvo siūloma sukurti naujo tipo Social Security kortelę, kuri savyje turėtų daugiau informacijos negu dabartinė ir kurią būtų sunkiau padirbti arba pakeisti (įrašus joje). Visi asmenys, įskaitant JAV piliečius bei imigrantus, privalėtų pateikti šitą kortelę darbdaviui, ieškodamiesi darbo. Jis (darbdavys) perbrauktų jos (tos kortelės) siennele tam tikrą įrenginyje įtaisyta griovelį (kaip dabar tikrinamos žalios kortelės oro uostuose) ir palygintų skaitmeninę informaciją (įvestą JAV informacijos bankuose) su ta, kuri yra ant kortelės - sužinotų ar asmeniui leidžiama dirbti. Numatomos kelių rūšių baudos darbdaviams, kurie priimtų dirbti nelegalų imigrantą. Darbdavys, įdarbinęs nors vieną nelegalą, sėstų 5 metams į kalėjimą arba turėtų sumokėti po 50 000 dolerių baudą už kiekvieną įdarbintą nelegalą. Pritariantys pasiūlymui įtikinėja, kad įgyvendintas paketas padės sumažinti asmens tapatumo vagysčių skaičių. Tačiau greičiausiai, kad efektas būtų kaip tik priešingas. Šita kortelė labai greitai taptų a

de facto national identification card (įstatymiškai privaloma nacionaline atpažinimo kortele). Žmonės privalėtų ją nešiotis visą laiką, tapdami dar lengviau pasiekiamais taikiniais vagims.

The Secure America and Orderly Immigration Act of 2005 - ypač paliestų darbininkus be dokumentų, dabar gyvenančius JAV. Jeigu įstatymas būtų priimtas, jis leistų kai kuriems darbininkams gauti laikinas (iki 6 metų) darbo vizas; tokie asmenys privalėtų pristatyti savo darbo Amerikoje istoriją, įrodyti, kad nėra padarę nusikaltimų, nekelia jokios grėsmės šalies saugumui. Žmonės, sugebėję tai padaryti, gautų dirbti bei keliauti leidžiančius dokumentus - sau ir savo šeimoms. Jiems būtų leidžiama pildyti dokumentus nuolatinio gyventojų pažymėjimui (žaliai kortelei) gauti, jeigu jie atitiktų visus su darbu susijusius reikalavimus, kurie kol kas nėra aiškiai apibrėžti, praeitų atitinkamą praeities ir saugumo patikrinimą, sumokėtų baudas ir pareiškėjo mokesčių, kuris būtų po 2,000 dolerių kiekvienam suaugusiam, taip pat sumokėtų visus nesumokėtus mokesčius, išlaikytų anglų kalbos, Amerikos įstatymų bei istorijos egzaminus. Taip pat būtų sugriežtintos taisyklės darbdaviams, stengiantis padaryti taip, kad vis pavojingiau ir sunkiau būtų įdarbinti nelegalius darbuotojus (su turistinėmis vizomis, nebegaliojančiomis turistinėmis vizomis ir pan.). Įstatymas, jei būtų priimtas, reikalautų įdarbinti žmones pagal nustatytas taisykles, laikantis federalinių, valstijos bei vietos įstatymų ir teisingai mokant visus mokesčius. Darbdaviai nebegalėtų toliau taip lengvai apsimetinėti, "svečius darbininkus" traktuodami kaip nepriklausomus kontraktorius (independent contractors). Tuo pačiu visi darbininkai, įdarbinti tokių laikinų darbo vizų pagrindu, būtų papildomai apsaugoti nuo darbdavių išnaudojimo.

Buvo pateiktas dar vienas pasiūlymas Senatui dėl amnestijos, kurį remia John McCain (R-Ariz) ir Edward Kennedy (D-Mass); jis leistų užsieniečiams (iš kitų šalių atvykusiems į JAV) trims metams gauti darbo vizas, po to dar trims metams jas pratęsti. Žmonėms, jau dabar gyvenantiems JAV, būtų leidžiama kreiptis dėl tokių vizų. Jie (nelegaliai gyvenantys, dažniausiai su nebegaliojančiomis turistinėmis vizomis) turėtų įrodyti švarią (nusikaltimais nesuterštą) savo praeitį, kuri spec. tarnybų būtų patikrinama, taip pat turėtų išlaikyti anglų kalbos testą ir susimokėti 2 000 dolerių mokesčių. Šioje programoje nustatytą laiką dalyvavęs darbininkas galėtų kreiptis dėl leidimo nuolat gyventi Amerikoje (kreiptis žalios kortelės). Įstatymu virtęs šis pasiūlymas suteiktų darbdaviams teisę įdarbinti darbininkus, bet prieš tai tokie darbdaviai privalėtų tas darbo vietas pasiūlyti teisėtiems JAV gyventojams. Darbdaviai privalėtų įrodyti, kad jiems nepasisekė surasti amerikiečių toms darbo vietoms užpildyti. Tai ypatingo dėmesio reikalaujanti detalė. Ji reiškia, kad vien legalūs darbai patenka į šią kategoriją. Daugelis kompanijų, kurios šiuo metu įdarbina nelegalius darbininkus, tikriausiai negalėtų dalyvauti šiame projekte, nes moka nepakankamai didelius (net minimumo nesiekiančius) atlyginimus, per mažai arba visai nemoka mokesčių (nuo darbininkams mokamų pinigų, kai juos slepia, niekur nerodo).

Projektas House of Representatives, žinomas kaip "REAL ID Act" numato įpareigoti valstijas reikalauti iš vairuotojo teisių savininkų (ar pretendentų) įrodyti savo legalų buvimą JAV prieš gaunant vairuotojo teises. Jeigu projektas (neišduoti vairuotojo teisių tiems, kas negali įrodyti savo legalumo JAV) būtų priimtas, įvairios valstijos reaguotų skirtingai. Pvz., Rhode Island ir Michigan priėmė įstatymą, kuris kiekvieno, norinčio gauti vairuotojo teises, reikalauja įrodyti savo legalų buvimą JAV statusą.

JAV Atstovų Rūmai (the US House of Representatives) 2006 m. kovo mėn. balsavo už griežtą, baudikišką imigracinių įstatymų paketą (immigration bill). Jis paprasčiausiai prilygina nelegalų buvimą JAV kriminaliniam nusikaltimui. Kriminaliniu nusikaltimu būtų laikoma bet kokia pagalba nelegaliems gyventojams, o darbdaviai atitinkamai būtų apkrauti naujomis baudomis ir apribojimais. JAV Senato teisinius klausimus nagrinėjantis komitetas (US Senate Judiciary Committee) baigė sudaryti savo imigracinių reformų pasiūlymų paketą, kuris kai kuo skiriasi nuo tik ką minėto. Už jį Senatas taip ir nebalsavo, dėl jo dar nebuvo diskutuota, bet jo pagrindinė kryptis jau aiški. Žmonės, kurie nelegaliai šalyje gyvena dabar ir buvo čia prieš 2004-uosius, galėtų gauti darbo leidimus (work permits) ir jiems būtų leidžiama legaliai gyventi bei dirbti dar šešis metus. Norintys to, privalėtų sumokėti 1000 (tūkstančio) dolerių baudą, praeiti tam tikrą patikrinimą, įrodantį, jog nėra padarę jokių nusikaltimų. Pasibaigus šešiams metams jie galėtų prašyti leisti nuolatinei apsigyventi (žalios kortelės), jei sumokėtų dar kartą 1000 dolerių baudą ir visus priklausančius nemokėtus mokesčius (back taxes), taip pat parodytų geras anglų kalbos žinias.

Problema tame, kad Senato ir Atstovų Rūmų (the House of Representatives) idėjos apie tai, koks įstatymas reikalingas, labai skiriasi. Atstovų Rūmai linkę didžiausią dėmesį skirti sienų saugumui ir nelegaliai šalyje gyvenančių imigrantų bausmėms, kai tuo tarpu Senatas tiki, kad reikalingas išmintingesnis sprendimas, kuris leistų nubausti žmones, kurie to nusipelnė, bet tuo pačiu tam tikrą laiką tarpą pragyvenusiems JAV suteiktų teisę tapti legaliais.

Buvęs Ilinojaus valstijos senatorius dar 2007 metais Kongrese balsavo už imigracijos reformos įgyvendinimą. Barack Obama, pradėjęs savo prezidentinę rinkiminę kampaniją, taip pat ne kartą pabrėžė, jog imigracinė reforma yra viena iš svarbiausių jo darbo prioritetų. Šalies prezidentas patvirtino, jog šiuo metu JAV gyvenantiems nelegaliems imigrantams bus suteikta galimybė legalizuotis, tačiau tuo pat metu jis sieks šalį apsaugoti nuo naujos nelegalios imigracijos bangos. Naujasis įstatymų projektas numatys būdus, kaip sustiprinti sienų apsaugą, bausti nelegalius imigrantus samdančius darbdavius bei įdiegti sistemą, padėsiančią nustatyti naujųjų darbuotojų legalumo statusą [82].

Būsimasis imigracijos reformos projektas sulauks galybės neigiamų amerikiečių vertinimų bei kitų kliūčių, kurias didžiaja dalimi lems JAV sukausčiusi ekonominė krizė.

Didžioji dalis teisininkų įsitikinę, jog būsimoji iniciatyva sukels itin aršias diskusijas. Jų manymu, šiuo metu apie tai svarstyti yra itin neparankus metas. Legalizacijos oponentai, didžiąja dalimi Respublikonų partijos atstovai, tikina visomis išgalėmis sieksiantys, jog imigracijos reforma žlugtų. Pasak priešininkų, pirmiausia reikėtų galvoti apie amerikiečius, kurie krizės akivaizdoje prarado darbus [73].

Šalies administracijos pareigūnai, reaguodami į šiuos Respublikonų pareiškimus, sakė, jog naujasis prezidento planas nepadidins darbuotojų skaičiaus, o tik suteiks galimybę „atpažinti“ milijonus nelegalių imigrantų, kurie jau kelerius ar daugiau metų neoficialiai dirba Jungtinėse Amerikos Valstijose. Oponentai pabrėžė, kad tam tikri imigraciniai suvaržymai, tokie kaip reidai darbovietėse, legalumo statuso tikrinimas priimant į darbą, priverstų nelegalius imigrantus savanoriškai palikti šalį. Jie, negalėsiantys susirasti darbo bei užsitikrinti pragyvenimo šaltinio, nuspręstų sugrįžti į savo gimtąsias šalis.

JAV Senatas jau du kartus atmetė svarstyti pateiktą imigracijos reformos projektą. Pastarąjį kartą – 2007 metų birželį – iš reikiamų 60 senatorių balsų pavyko surinkti tik 46. Amerikiečiai nesutaria dėl to, kaip pasielgti su 12 milijonų nelegalių imigrantų, gyvenančių Jungtinėse Valstijose. Kraštutinių pažiūrų šalininkai tvirtina, kad nelegalūs imigrantai sekina šalies resursus, atima iš vietinių darbo vietas ir turi būti deportuoti [82].

1.6. Imigrantų teisės JAV

Bevizio įvažiavimo statusas nesuteikia teisės legaliai dirbti. Taigi, atvykus į JAV su bevizio statusu, dirbti tikimybė būtų tik nelegaliai (pažeidžiant JAV įstatymus).

Kokios rizikos yra susijusios su nelegaliu užsieniečio darbu bet kurioje šalyje, daugeliui žinoma [75]:

- rizika būti sulaikytam kontroliuojančios institucijos ir (už darbo įstatymų pažeidimą) būti nubaustam, netgi deportuojant (priverstinai išsiunčiant) iš šalies (paprastai deportavimas „uždaro“ galimybę įvažiuoti į šalį gan ilgą laikotarpį).
- nesąžiningi darbdaviai nelegaliai dirbančiam asmeniui dažnai moka mažiau nei legaliai įdarbintam.
- nesąžiningi darbdaviai nelegaliai dirbusiam asmeniui gali ir visai nesumokėti už darbą. Išskaičiavimas: nelegaliai dirbęs užsienietis tikriausiai nesiskųs kontroliuojančiai institucijai, nes pats užsienietis gali būti nubaustas, netgi deportuojant iš šalies.
- jokių socialinių garantijų nedarbingumo, traumos darbe atveju.

Pagal JAV darbo įstatymus, legaliam įdarbinimui ir atlyginimo išmokėjimui yra būtinas įsidarbinančio asmens unikalus (kaip ir asmens kodas) JAV socialinio draudimo sistemos kodas / numeris (Social Security Number). Sąžiningi, savo firmos reputaciją gerbiantys darbdaviai JAV nerizikuoja įdarbinti asmens, neturinčio JAV Social Security Number (SSN).

„Work and Travel USA“ programos dalyviai turi teisę gauti JAV SSN - po kelių dienų nuo atvykimo į JAV, su programos dalyvio statusą liudijančiais dokumentais vyksta į artimiausią JAV Socialinio draudimo administracijos (Social Security Administration) biurą ir asmeniškai pateikia prašymą dėl SSN. Tačiau vien tik SSN turėjimas jokių būdų nesuteikia teisės legaliai dirbti JAV. Norint užsieniečiui legaliai dirbti JAV, būtina galiojanti atitinkama viza: „H“ / darbo, „J“ / mainų (įskaitant WT programos) ar kita, suteikianti leidžiantį dirbti statusą JAV. Jei asmeniui, turinčiam SSN, bet neturinčiam leidžiančio dirbti statuso JAV, pavyktų apgauti patiklų darbdavį (nepareikalavusį programos dalyvio statusą liudijančių dokumentų ir patikėjusio įsidarbinanti norinčio asmens žodžiais bei SSN), tokia apgaulė anksčiau ar vėliau gali išaiškėti [75]:

- Per dirbančių asmenų unikalius SSN JAV apskaitomi atlyginimai darbuotojams ir atskaitomi (bei pervedami į federalinį ir valstijos biudžetą) pajamų ir kiti mokesčiai. Taigi, duomenys apie kiekvieną JAV gaunantį atlyginimą asmenį bei jo darbo laikotarpį pasiekia JAV mokesčių žinybas.

- Pagal JAV įstatymus, kiekvienas asmuo, JAV dirbęs / gavęs pajamas, kasmet (iki kitų metų balandžio 15 d.) privalo deklaruoti JAV mokesčių žinyboms savo pajamas (ir tuo pačiu turi teisę atsiimti JAV atskaitytus / permokėtus pajamų mokesčius).

Nedeklaravimas JAV mokesčių žinyboms savo pajamų būtų JAV įstatymų pažeidimas, užtraukiantis atitinkamą atsakomybę ir tuo pačiu atkreipiantis JAV institucijų dėmesį. Pažeidęs JAV įstatymus asmuo rizikuoja būti neįleistas į JAV vėlesniais metais.

Kadangi užsieniečiai (ypač – Work and Travel USA programos dalyviai), dirbę JAV tik kelis mėnesius per kalendorinius metus, turi itin geras galimybes atsiimti visus ar beveik visus JAV atskaitytus pajamų mokesčius, nedeklaruoti JAV mokesčių žinyboms savo pajamų ir tuo pačiu neprašyti grąžinti JAV atskaitytus pajamų mokesčius būtų ir ženklus finansinis nuostolis. Būti kelis mėnesius JAV užsieniečiui, neapsidraudusiam medicininių išlaidų bei repatriacijos draudimu – labai rizikinga, nes gydymas JAV yra brangus. Pvz.: vien apendicito operacija (kuri paprastai nėra priskiriama prie labai sudėtingų ir brangių operacijų) JAV gali kainuoti 80.000 – 90.000 JAV dolerių. Neapsidraudęs užsienietis, suprantama, turėtų savo lėšomis apmokėti gydymosi JAV išlaidas [75].

Jungtinėse Valstijose su darbo vizomis dirba apie pusę milijono užsieniečių. Dauguma jų į JAV atvyksta siekdami pabaigti studijas. Mokydamiesi ir dirbdami imigrantai šalyje praleidžia ne vienerius metus.

JAV įmonėms atleidžiant vis daugiau darbuotojų, nelengvų laikų sulaukė ir imigrantai. Iš darbo atleisti užsieniečiai kovoja dėl laikinų vizų ir bando susirasti darbą, kol JAV įstatymai dar leidžia būti šalyje. Kai kurie užsieniečiai jau suskubo keisti savo darbą į stabilesnį, kadangi netekus darbo, gali būti prarastos bet kokios viltys gauti žaliają kortą – leidimą nuolat gyventi ir dirbti JAV. Teisę dirbti JAV suteikiančias visas turintys užsieniečiai gali gauti bedarbio pašalpą, jei atitiks konkrečios valstijos keliamus reikalavimus.

Pagal Jungtinių Valstijų įstatymus, darbdavys privalo pranešti imigracijos tarnyboms apie išeinantį ar atleidžiamą iš darbo užsienietį. Apie imigrantus, pastaraisiais mėnesiais netekusius darbo, duomenys nerenkami, todėl ir tikslus jų skaičius nežinomas.

Visai kitokia padėtis yra tų, kurie nori gauti žaliają kortą. Jei jos siekiantys užsieniečiai atleidžiami iš darbo, jie gali pasilikti JAV, tačiau būti be darbo yra rizikinga, kadangi tikrinant paraiškos gauti žaliają kortą dokumentus, būtinas darbdavio patvirtinimas, be kurio leidimas gyventi ir dirbti nėra išduodamas.

Krizės metu bendrovės stengiasi mažinti samdomų užsienio darbuotojų skaičių. Tokiu būdu įmonės sutaupo dalį mokesčių. Imigrantai atleidinėjami ir dar dėl vienos priežasties. JAV įstatymai draudžia teikti pirmenybę užsieniečiams, siekiantiems gauti žaliają kortą, jei tuo pačiu metu yra atleidžiami ir amerikiečiai. Prašymų išduoti visas skaičius atspindi ir ekonominę JAV būklę: sunkius laikus išgyvenančios kompanijos samdys mažiau arba apskritai atsisakys pigesnės imigrantų darbo jėgos [78].

2. IMIGRANTAI JAV: LEGALU – NELEGALU

2.1. Nelegalai – išgyventi Amerikoje

Migracija – legali ar nelegali – yra brangus malonumas. Todėl sau emigruoti leidžia didesnę dalis išsilavinimą turinčių gyventojų nei neišsilavinusių. JAV pritraukia labiausiai kvalifikuotus žmones iš aplinkinių valstybių – tyrimai rodo, kad apie 21 proc. legalių migrantų JAV, palyginti su 8 proc. vietinių amerikiečių, mokėsi 17 metų, o tai rodo, kad jie, įsigiję aukštąjį mokslą, tęsė ir atitinkamas studijas. Išsilavinimas, gautas užsienyje, sukuria tam tikrus ypatumus – JAV moko apie trečdalį visų užsienio studentų, todėl nenuostabu, jog apie pusę studentų, gavusių daktaro laipsnį, po penkerių metų vis dar gyvena JAV. Fizikos ir matematikos daktarų lieka du trečdaliai. Kai kurie įsigyja darbo visas kvalifikuotiems darbuotojams, kai kurie sukuria šeimas, nes tai yra pats greičiausias ir patikimiausias būdas likti JAV, o kiti paprasčiausiai tampa nelegaliais imigrantais [83].

Teisėto imigranto statuso neturintieji išeiviai pasiskirstė į dvi gana ryškiai viena nuo kitos atsiribojusias grupes. Vieni jų samdo imigracijos advokatus, ieško darbdavių, kurie galėtų už juos laiduoti, bando kurti šeimas su JAV piliečiais, t.y. siekia išnaudoti visas galimybes pasilikti JAV. Nuo grįžimo į Lietuvą juos dažniausiai sulaiko menkos santaupos, baimė būti nubaustiems už imigracijos taisyklių pažeidimą ir įsivaizduojamas pažeminimas, kuris jų lauktų sugrįžus. Niekam nesinori atrodyti „pralaimėjusiu“ (angl. loser). Tuo tarpu kita grupė ir toliau tęsia sunkiai pateisinamą „vienadienio egzistavimo taktiką“: nuolat keičia gyvenamąją vietą, verčiasi atsitiktiniais darbais, tikisi amnestijos, o kai kurie ir toliau tęsia nusikalstamą veiklą, tapę tokių grupuočių nariais. Pastarieji vis dažniau demaskuojami, nes JAV pilietybę turintys nusikaltėliai juos naudoja pavojingiausiose situacijose arba jiems suverčia savo kaltę. Teisėto statuso neturinčiam asmeniui praktiškai nelieka galimybių apsiginti, nors ir nepadarius to, už ką jie yra apkaltinami. Dar esantys laisvėje nebetiki, kad galėtų sugrįžti į Lietuvą, kurioje jų elgesys taip pat gana dažnai būdavo nusikalstamas. Ne vienas iš jų žino, kad grįžus pirmiausia tektų atsakyti už ankstesnius nusikaltimus. Prie pastarųjų prisideda ir imigracijoje teisėtai atsidūrę, tačiau joje didelių nesėkmių patyrę, gyvenimo neužgrūdinti asmenys [35].

Susiformavusi nuomonė, kad „trečiosios“ bangos išeiviai (iki 1987 m.) laikomi asmenys, ne savo noru emigravę į JAV, o susidarius nepalankiai politinei situacijai. Tačiau emigravusieji po Nepriklausomybės paskelbimo 1990 m. kovo 11 d. tapatinami su nusikalstamumu, narkomanija, nepritapimu visuomenėje. Analizuojant šias dvi sąvokas norėčiau pabrėžti, kad susiformavo ydinga nuomonė. Tarp emigravusiųjų rasime ir gydytojų, ir mokslininkų. Galima daryti prielaidą, kad apsisprendimą emigruoti nulėmė ne tikrai ekonominės priežastys, bet ir

socialinės visuomenėje nusistovėjusios ir sunkiai sulaužomos stereotipinės nuomonės, apie svetur išvykusiųsiuosius.

Atvykstančius imigrantus į JAV galima būtų suskirstyti į dvi grupes: asmenys, turintys dokumentus reikalingus legaliam gyvenimui JAV, ir asmenys, kurie tokių dokumentų neturi, o atvyksta su turistine viza, tranzitu arba atkeliauja nelegaliai kirsdami vieną iš JAV pasienio ruožų. Tarp šių asmenų grupių nuolat vyrauja moralinė ir socialinė įtampa. Aptariant pirmuosius imigrantus, turinčius legalų statusą šalyje, pabrėžtina jų greitesnė socialinė, teisinė ir ekonominė adaptacija. Jie jungiasi į bendruomenes, jaučiasi laisvesni, nes nereikia bijoti dėl išskylančių imigracinių sunkumų. Aptariant imigrantus, atvykstančius į JAV, turint tik kelioninę vizą ar pasilikusius šalyje keliaujant tranzitu, pažymėtina jų susidūrimas su iš anksto žinomomis ar nežinomomis problemomis. Jų teisinis buvimo šalyje laikas yra labai ribotas, ribotas mobilumas, tai verčia tokius emigrantus priimti sunkius psichologiniu požiūriu sprendimus, kurie vėliau katastrofiškai įtakoja jų buvimą JAV. Tokie emigrantai sudaro didžiąją dalį asmenų, linkusių nusikalsti [34].

Galima išskirti šias naujausių emigrantų grupes [28, p. 71]:

1. Atvykusieji mokytis, siekiantys sukaupti naujausių žinių bei įgūdžių, būtinų šiuolaikiniam verslui, sudėtingai profesinei veiklai. Tarp jų – planuojantys įgyti mokslinį laipsnį ir dirbti kompanijose, naudojančiose naujausias technologijas, kurios dar nėra įdiegtos Lietuvoje. Galimas dalykas, kad tokių galimybių gimtajame krašte dar ilgai nebus, todėl šie specialistai ten nerastų darbo. Kiti galėtų Lietuvoje pritaikyti Amerikoje įgytą profesinį pasirengimą, tačiau Jungtinėse Amerikos Valstijose jie randa didesnę atlyginimą, geresnes darbo ir profesinio tobulėjimo galimybes.

2. Pakviestieji dirbti mokslinio tyrimo ir gamybiniuose centruose, universitetuose, žaisti sporto komandose, darbuotis išeivijos organizacijose. Nemaža jų naudojami neimigracinėmis vizomis ir neturi daugelio socialinių garantijų. Pastarųjų buvimą Amerikoje sąlygoja sunkiai prognozuojami veiksniai: ne visada pakankamas gebėjimas adaptuotis neįprastoje aplinkoje, vietinių specialistų konkurencija, darbdavių požiūrio kaita ir kt.

3. Laimėjusieji „žaliosios kortelės“ loterijoje. Pastarieji savo gyvenimo kokybę naujoje aplinkoje vertina labai nevienodai. Anaipol ne visi dalyvavusieji loterijoje buvo tvirtai apsisprendę išvykti į JAV. Laimėjusieji neretai pirmiausia bando išsiaiškinti, kokią dovaną jiems pateikė atsitiktinumas.

4. Sukūrusieji šeimas su JAV piliečiais. Šioje grupėje gausu ne tik „istorijų su laiminga pabaiga“, bet ir labai didelių tragedijų. Suradus vienas kitą, padedant pažinčių tarnyboms arba net per internetą, netrukus iškyla ne tik įprastinės šeimyninės, bet ir skirtingų kultūrų suderinimo problemos. Pasitvirtina jau ne kartą viešajame gyvenime išsakytos mintys, kad „barakūdos“

(„plėšriosios žuvies“) sąvoką tenka vartoti ne tik tada, kai kalbama apie neseniai atvykusius. „Plėšriosios žuvies“ elgsena gana dažnai būdinga ir juos pasikvietusiems: neretam norėjosi susirasti ne sutuoktinį, kurį galėtų pamilti, o tarną, tarnaitę ar slaugę, kuriai nereikėtų mokėti atlyginimo. Jie net neplanavo pakviestiesiems suteikti lygiateisio šeimos narių statuso.

5. Atvykusieji pagal trumpalaikius iškvietimus, tikslines programas (pavyzdžiui, vaikų priežiūros, studentų mainų, mokslo metų atostogų laikotarpiui ir kt.), bet apsisprendusieji pasilikti JAV. Kai kuriems pavyksta rasti darbdavius, kuriems naudingas jų profesinis pasirengimas bei patirtis. Po kurio laiko jie, darbdaviams tarpininkaujant, gauna „darbo pažymėjimą“ ir įgyja teisę kreiptis dėl pastovaus JAV gyventojo statuso gavimo.

6. Pasirinkusieji vadinamąjį nelegalaus imigranto kelią ir besitikintieji amnestijos ar kitų galimybių pakeisti savo statusą ateityje. Jų padėtis yra nepastoviausia ir nesaugiausia. Jie neturi jokių socialinių garantijų, negali gauti garantuoto atlyginimo, dažnai yra morališkai žeminami. Ypač naiviai skamba aiškinimai žmonių, pažeidusių buvimo JAV taisyklės, esą valdžia jų neieško ir nepersekioja. Bandydami išspręsti net elementarią buitinę problemą (gauti vairuotojo teises, išsinuomoti butą ir pan.), jie iškart įsitikina, kad skaudžiai suklydo. Jiems gresia ne tik santaupų praradimas ir deportacija, bet ir draudimas ilgą laiką atvykti į JAV. Visam gyvenimui lieka tyčinio teisės pažeidėjo etiketė.

7. Reguliarieji lankytojai, kurie, teisiškai likdami Lietuvos piliečiais, faktiškai daugiau laiko praleidžia Jungtinėse Amerikos Valstijose, negu Lietuvoje. Yra taip gyvenančių jau visą dešimtmetį. Jie taip pat nuolat pažeidžia JAV įstatymus, nes dirba šioje šalyje, neturėdami oficialaus leidimo. Atvykę su turistine viza, jie išbūna Amerikoje nurodytą laiką, grįžta į Lietuvą ir po kelių mėnesių vėl atvyksta, motyvuodami savo dažnas keliones įvairiausiomis dingstimis: noru susipažinti su gamtos, istorijos ir kultūros paminklais, atostogauti su draugais, gydytis, rinkti medžiagą tiriamajam darbui, tirti išeivijos tradicijas ir t.t. Šioje grupėje nemažą dalį sudaro vyresnio, pensinio amžiaus asmenys. Pastaruoju metu tokie „turistai“ vis dažniau atpažįstami kaip nelegalūs darbuotojai ir jie vis sunkiau beįleidžiami į JAV.

2.2. Socialinės – ekonominės imigrantų problemos

Imigrantus priimantis kontekstas apima socialines ir geografines erdves, į kurias jie atvyksta ir pradeda savo naują gyvenimą. Imigrantus priimančios šalies sąlygos dažniausiai apsprendžia naujakurių dalią [8, 42, 47]. Imigrantus priimančią kontekstą sudaro politiniai, ekonominiai ir socialiniai veiksniai, turintys įtakos socialiniams imigrantų ryšiams, kurie gali apimti imigrantų asociacijas (sambūrius), kaimynystę ir etnines bendruomenes [42]. A. Portes ir R. G. Rumbaut (1996) teigia, kad „svarbiausius priimančiuosius kontekstus apibrėžia vykdoma

priimančiosios šalies valdžios politika, šalies darbo rinkos sąlygos bei etninių bendruomenių charakteristikos. Kiekviename iš šių lygmenų randamų teigiamų ir neigiamų bruožų kombinacija apsprendžia tam tikrą naujakurių priėmimo (integravimo) būdą [47, p. 85]. A. Portes ir R. G. Rumbaut patikslina, kaip šie trys lygmenys (valstybės vykdoma politika, ekonominės sąlygos bei vietos etninė bendruomenė) veikia ir formuoja imigrantų kūrimąsi bei sėkmę. Pirma, priimančioji šalis reguliuoja migracijos procesą bei politiką, leisdamą imigraciją skatinančius arba ribojančius įstatymus. Antra, priimančios šalies ekonominė sistema atskiroms imigrantų grupėms darbo rinkoje suteikia skirtingas galimybes. Asmens individualios savybės bei ištekliai taip pat sąveikauja su priimančios šalies darbo rinkos galimybėmis. Šiuolaikinė kvalifikuotų specialistų migracija suteikia galimybes ekonominiam mobilumui ir integracijai, kai tuo tarpu paslaugų sektoriaus ir fizinio darbo darbininkai dažniau patiria ekonominę marginalizaciją ir socialinę priklausomybę. Galiausiai, vietos etninė bendruomenė yra artimiausias naujakurius priimantysis kontekstas, daugelio tyrinėtojų vadinamas „artimiausiu šeiminku“. Jei etninės bendruomenės nėra, naujieji imigrantai į darbo rinką įžengia pavieniui, be etninės bendruomenės išteklių ir paramos [47]. Jei atvyksta į jau egzistuojančią etninę bendruomenę, imigrantai sužino daugiau informacijos apie darbų galimybes, gauna materialinę ir emocinę paramą bei apsaugą nuo išorinės netolerancijos. Taip pat jie dalijasi savo etnokultūriniu paveldu. Kaip N. Carmon (1996) pabrėžia, etninės bendruomenės sėkmė yra susijusi su jos narių ekonomine sėkme [34].

Svarbiausiais migracijos ir adaptacijos naujoje šalyje faktoriais laikomi priimančioji aplinka (imigrantus priimančios šalies kontekstas) ir migrantų socialinė klasė [47]. Priimantįjį kontekstą sudaro politiniai, ekonominiai ir socialiniai veiksniai, turintys įtakos imigrantų socialiniams ryšiams, kurie gali apimti imigrantų asociacijas, kaimynystes ir etnines bendruomenes [42, 47]. Literatūroje apie migraciją pabrėžiama, kad pradiniam kūrimosi naujoje šalyje etape socialiniai ryšiai naujiesiems imigrantams suteikia pagalbą, galimybes ir išteklius bei sumažina įsikūrimo ir prisitaikymo kainą [22, 42, 43]. Naujakuriams imigrantams socialiniai ryšiai tampa ypač svarbūs kelerą pirmųjų gyvenimo naujame krašte metų. Pirmiausia, „socialiniai ryšiai priimančioje aplinkoje aprūpina imigrantus socialiniu kapitalu ir padeda jiems adaptuotis naujoje aplinkoje“ [22]. Taip pat, kaip teigia J. M. Hagan (1998), imigrantai, kurie išvysto silpnuosius (horizontalius) socialinius ryšius, tai yra užmezga ryšius už etninės bendruomenės ribų, pasiekia didesnę socialinį mobilumą nei tie, kurie išvysto stiprius (vertikalius) ryšius etninėje bendruomenėje, apribodami horizontalių tinklų galimybę. Taip pat J. M. Hagan parodo, kad ir imigrantų lytis turi įtakos priimančiam kontekstui bei palaikantiems socialiniams ryšiams. C. Menjivar (1997) atkreipia dėmesį į imigrantų kuriamus palaikančius ir nepalaikančius giminystės ryšius. Majų bendruomenėje sukurti socialiniai tinklai yra labiau palaikantys vyrus negu moteris, ieškant darbo ar siekiant legalaus statuso

išsigijimo. C. Menjivar duomenys rodo, kad socialiniai ryšiai nėra atsitiktinis ir spontaniškas reiškinys, bet labiau procesas, kuris išsirutulioja laikui bėgant.

Socialinė klasė yra kitas svarbus migracijos ir prisitaikymo naujoje šalyje proceso veiksnys. A. Portes ir J. Walton (1981) teigia, kad „socialinė klasė sąlygoja grupės organizaciją ir gyvenimo perspektyvas“. Žemesnės klasės atstovai, moterys ir mažiau socialiai pasiekusieji yra mažiau pajėgūs kontroliuoti ar paveikti savo gyvenimo įvykius ir yra labiau linkę į stresą [19, 47]. Kaip nauji tyrimai apie imigraciją rodo, socialinė klasė yra glaudžiai susijusi su priimančios šalies imigrantams siūlomais ištekliais ir kliūtimis.

Imigrantai imasi rizikingo užmojo, nusprenddami užbaigti gyvenimą vienoje šalyje ir vėl pradėdami viską iš naujo kitoje. Toks sprendimas pareikalauja energijos, ryžto ir drąsos. A. Portes ir R.G. Rumbaut (1996) teigimu, tolimos kelionės sukelia serijas alinančių gyvenimo įvykių (praradimų, pasikeitimų, konfliktų ir reikalavimų), kurie kraštutinai patikrina imigrantų emocinį atsparumą [47, p. 144]. Kad įsikurtų naujoje aplinkoje, lietuviai imigrantai patiria sunkius išbandymus, apleisdami savo šalį, palikdami ryšius su šeima, giminėm, draugais ir prarasdami ankstesnį socialinį statusą. Nepaisant savo šalyje turėtos socialinės klasės, dauguma imigrantų naujame krašte savo gyvenimą pradeda nuo apačios: nuomodami pigiausias butus, dirbdami prastai apmokamus ir ilgą valandų darbus.

Nelegalūs imigrantai patiria didesnę įtampą dėl Lietuvoje pasilikusių artimųjų nei tie, kurie turi legalų statusą: jie išgyvena baimę, kad negalės aplankyti ir palaidoti artimųjų. Jų moralinė (kultūrinė) atsakomybė, dažnai siejama su finansine parama šeimos nariams, pasilikusiems Lietuvoje, susipynusi su kaltės jausmu, tampa dilema: artimųjų ligos ar mirties atveju grįžti į Lietuvą, dešimčiai metų užkertant kelią atgal, ar pasilikti JAV, bet neatsisveikinti su artimuoju [34].

Nors ir atrodo, kad išsiskyrimas su giminėmis imigrantams yra sunkumas, bet anksčiau išvystyti giminystės ar draugystės ryšiai yra svarbūs jiems adaptuojantis. Naujieji imigrantai palaiko ryšį su savo artimaisiais ar draugais Lietuvoje, rašydami jiems laiškus ir kalbėdamiesi telefonu. Atvykę į JAV su šeimomis, imigrantai patiria mažiau streso, palyginus su tais, kurie atvyksta visai vieni [47]. Nors tėvų atsakomybė kūrimosi laikotarpiu prideda įtampos ir papildomų rūpesčių dėl vaikų, daugeliu atvejų, partneriškas sutuoktinių bendradarbiavimas sušvelnina imigrantiškas įtampas ir sunkumus. Naujai atvykusieji jaučiasi lyg „išrauti“ iš buvusios visuomenės ir atsidūrę paribiuose naujos šalies, į kurią atvyko, bei svetimi jai. Šis svetimumo ir atskirtinumo pojūtis suintensyvėja dėl imigrantų kultūrinių išteklių trūkumo (pvz., anglų kalbos nemokėjimo) dalyvauti naujoje aplinkoje, taip pat ir dėl to, kad pati imigrantus priimanti visuomenė sukuria kliūtis jų dalyvavimui (priešiškas nusistatymas imigrantų atžvilgiu) [48, p. 125]. Persikėlimas iš gimtosios į priimančią šalį ne tik išoriškai keičia imigrantų

gyvenimą, bet taip pat paliečia ir jų identitetą. Imigrantų adaptacijos ir akultūrizacijos laikotarpį naujame krašte ženklina imigrantus kankinantis nepilnavertiškumo bruožas. Ši imigrantų tapatumą ženklinanti savybė apima keletą, tarpusavyje susijusių aspektų: atvykusiųjų anglų kalbos nemokėjimą, amerikiečių ir Amerikos lietuvių ar naujai atvykusių lietuvių priešiško jausmą, sietiną su svetimumo šaliai, į kurią imigrantai atvyko, bei lietuvių vietos bendruomenės jausmu. Tokią savijautą labiausiai iššaukia ksenofobinės ir antiimigrantiškos priimančios šalies nuostatos. Šie paminėti veiksniai izoluoja arba apriboja naujų emigrantų dalyvavimą priimančioje visuomenėje bei lietuvių bendruomenės gyvenime [34].

Naujųjų imigrantų gyvenime atsiskleidžia ir kita ryšių ir tinklų rutuliojimosi ypatybė: lietuvių etninė bendruomenė yra labiau linkusi priimti tuos imigrantus, kurie į bendruomenę ateina pirmiau užmezgę ir išvystę horizontaliuosius (silpnuosius) ryšius už lietuvių bendruomenės ribų ir sėkmingai įsikūrę amerikiečių visuomenėje. Tokie naujieji imigrantai yra priimami labiau nei tie, kurie nuolat dirba vietos bendruomenėje ir neturi kontaktų už jos ribų. Žinoma, tai nėra vienareikšmiškas vertinimas, nes teigiamiems ryšiams bendruomenėje plėtotis reikšmės turi išsimokslinimas, moralinės ir kultūrinės vertybės bei asmeninės imigrantų savybės. Kaip rodo duomenys, silpnų ryšių išvystymas už bendruomenės ribų plečia socialinio ekonominio mobilumo galimybes, o stiprūs ryšiai, išvystyti lietuvių etninės bendruomenės viduje, suteikia naujesiems imigrantams socialinį emocinį palaikymą, lengvinantį adaptavimosi naujame krašte laikotarpį.

Tik atvykus į naują šalį svarbiausiu siekiu nelegaliems imigrantams tampa legalaus gyvenimo statusą, ypač trokštant atsikratyti menkavertiškumo jausmo. Kaip dauguma autorių (Castles, Miller, 1998; Menjivar, 1997, 2000; Portes, Rumbaut, 1996) pažymi, imigrantus priimančios šalies aplinkybės labiausiai sąlygoja naujakurių likimą. Priimanti visuomenė, ypač jos nariai, kurie užsiima nelegalios migracijos industrija, naujuosius imigrantus išmoko įvairių strategijų, kaip įsigyti legalų statusą ir išgyventi naujoje šalyje. Be to, vietos etninė bendruomenė dažniausiai tampa artimiausia naujus imigrantus priimančia aplinka.

Kaip rodo duomenys, dauguma lietuvių imigrantų Lietuvoje užėmė aukštesnes pozicijas, o priimančioji šalis jiems suteikė žemesnio statuso, menkai apmokamus ir fiziškai alinančius darbus. Kita vertus, socialinės imigrantų lokacijos taip pat yra svarbios užimtumo pozicijų atžvilgiu. Lytis, socialinis ekonominis statusas, šeimtinė padėtis, legalus arba nelegalus imigranto statusas, išsimokslinimas, anglų kalbos įgūdžiai ir ryšiai, išplėtoti vietos etninės bendruomenės viduje arba platesnėje Amerikos visuomenėje, yra veiksniai, lemiantys imigrantų darbo ir prisitaikymo naujoje šalyje sėkmę. Kaip teigia A. Portes ir R. G. Rumbaut (1996), išsimokslinę vidurinėsios klasės ir atvykstantys iš miestų imigrantai lengviau susidoroja su įtampa ir „socialiniu atstumu, įveiktu iš kilmės į tikslo vietą“, lyginant su žemesnių socialinių sluoksnių imigrantais.

Nelegalūs darbininkai tvirtina, kad jie dirba tuos darbus, kurių nesiimtų amerikiečiai. Kalbant apie kelias siauras sritis tokias kaip vaisių bei daržovių rinkimas, tai galėtų būti tiesa. Didžioji nelegalių darbininkų dalis dirba juodus darbus už kainą, kuri nepriimtina amerikiečiams. Jeigu kas nors paskelbtų, kad už tualetų valymą mokės po 15 dol. per valandą ir dar su visais sveikatos priedais (with health benefits), tai atsirastų begalė amerikiečių, norinčių šio darbo. Bet ne už 5,50 dol. Daugumos amerikiečių tikslas yra sukurti tokią sistemą, kurioje visi darbininkai būtų legalūs ir gautų pakenčiamus atlyginimus. Tai, žinoma, niekada neatsitiks, bet šis tikslas - bet kokios imigracinės reformos taikins [69].

Kaip yra būdinga kitoms imigrantų grupėms, ir lietuvių imigrantams lytis tampa darbo patirties veiksniumi. Yra lietuvių imigrantų vyrų, kurie renkasi „moteriškus“ senelių priežiūros ir namų ruošos darbus. Nors sovietinėje Lietuvoje moterys turėjo galimybę gauti panašius atlyginimus kaip ir vyrai, JAV už darbą joms atlyginama mažiau, lyginant su lietuviais vyrais; tačiau didesni atlyginimai už paprastesnius darbus JAV tenkina visus lietuvius imigrantus labiau nei gimtojoje šalyje turėti profesiniai, bet mažai apmokami darbai. Lietuvės moterys lyčių nelygybę priima kaip kultūrinę priimančios šalies neišvengiamybę.

Atlyginimai skiriasi ir tų imigrantų, kurie dirba Amerikos visuomenėje, lyginant su atlygiu įsidarbinusių vietos etninėje bendruomenėje. Nors dauguma naujųjų imigrantų lietuvių darbo ieško pas etninius lietuvius, vėliau jie ima plėtoti horizontaliuosius ryšius už lietuvių bendruomenės ribų (daugiausia su buvusio sovietinio bloko etninėmis grupėmis). Naujesiems imigrantams įvairialypiai ryšiai užtikrina didesnius atlyginimus, saugesnius darbus ir socialines garantijas, o galiausiai tampa ir greitesnės adaptacijos sąlyga. Horizontalieji arba silpnieji ryšiai - tinklai, susiformavę šalia vietos etninės bendruomenės, padeda imigrantams pasiekti aukštesnį socialinį ir ekonominį mobilumą Amerikos visuomenėje.

Imigrantų šeimos, turinčios vaikų, dėl šeiminių įsipareigojimų dirba trumpesnės valandas, todėl mažiau apmokamus darbus. Legalūs, ypač vyrai imigrantai, potencialūs darbininkai su profesinėm kvalifikacijom, paklausiom JAV, naujoje šalyje pasiekia aukštesnį socialinį ekonominį statusą. Ir priešingai, imigrantai, kurie nemoka anglų kalbos, yra mažiau išsimokslinę bei nelegalūs, turi įveikti daugiau sunkumų ieškodami geriau apmokamų darbų ir yra linkę būti labiau išnaudojami amerikiečių ir lietuvių darbdavių. Aptariant imigrantų darbus, rasė kaip svarbi charakteristika taip pat ryški naujųjų imigrantų lietuvių ekonominės sėkmės paveiksle. Per trumpą buvimo JAV laiką lietuviai imigrantai išmoksta atpažinti „teisingą rasės spalvą“ ir vertinti, kaip rasinės grupės įsitvirtina darbo rinkoje [28].

Darbų atlikimas galios ir kontrolės atžvilgiu skiriasi pagal lytį ir darbo pobūdį. Auklės savo galios pozicijas ir kontrolę vaikams demonstruoja atvirai, o slaugytojų galia koduojama seneliams reiškiamu malonumu ir švelnumu. Tuo tarpu vyrų galios, vyriškumo ir hegemonijos raiška susijusi

su atlyginimu ir santykiais darbo vietoje. Nežiūrint to, kad užmokesčio dydis yra svarbus ir moterims, vyrai pinigų vertę išreiškia kitaip - kaip įvairiapusiškos sėkmės perspektyvą. Jei moterys pinigus vertino kaip pagrindinį paramos šeimai šaltinį JAV ar Lietuvoje, tai vyrai - pinigus siejo su galios ir pasitenkinimo temomis. Patinkantys ir gerai apmokami darbai, atgauta galia ir kontrolė šeimos gyvenime yra faktoriai, kurie lemia vyrų pasitenkinimą gyvenimu JAV. Patriarchalinėje Amerikos visuomenėje jie atranda naują erdvę savo vyriškumui tarpti.

Imigrantams besikuriant svetimoje naujojo krašto aplinkoje, kaimynystėje ar vietos etninėje bendruomenėje (parapijoje), religija tampa vienu svarbiausių faktorių jų gyvenime. Pasak Amerikos religijos sociologo Warner (1988), atvykdami į JAV imigrantai su savimi pasiima religiją, o religiniai susibūrimai yra vienas iš būdų kurti gyvenimą. Religija ir religinės institucijos imigrantų gyvenime tampa pagrindinės, nors gimtajame krašte jos nebūtinai tokios buvo.

Kitaip nei pirmosios emigracijos bangos, vėliausioji emigracija yra stichiška, nesąlygojama jokių jai palankių teisinių ar ekonominių aplinkybių. Tik pirmieji imigrantai, atvykę į JAV iki Sovietų Sąjungos žlugimo, dar galėjo tikėtis pasinaudoti politinio prieglobsčio perspektyva. Dabar gauti leidimą pastoviai apsigyventi Jungtinėse Amerikos Valstijose galima tik labai ribotais, įstatymuose griežtai apibrėžtais atvejais: laimėjus „žaliosios kortos“ loterijoje, sudarius santuokas su JAV piliečiais, įgijus darbo leidimą, sąlygojamą besikeičiančios JAV darbo rinkos poreikių [35].

Imigrantų, netgi gavusių leidimą apsigyventi JAV, įsikūrimą apsunkino ir tai, kad dauguma JAV lietuvių visuomeninių organizacijų nebuvo pasirengusios teikti pagalbą naujesiems atvykėliams. Tikėtasi, kad atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, išnyks prielaidos, sąlygojančios emigraciją, o antrosios emigracijos bangos nariai sieks masiškai grįžti į tėvynę. Lietuvos ekonominio nuosmukio ir jo sąlygotos naujosios emigracijos tikimybė pereinamuoju laikotarpiu šiose deklaracijose nebuvo numatyta.

2.3. Čikagos politika: padėti imigrantams pasijusti kaip namuose

Jungtinėse Valstijose Čikaga yra žinoma kaip etninių bendruomenių miestas, kurio istorijai nuo pat įkūrimo dienos stiprią įtaką darė imigrantai iš įvairių pasaulio šalių. Suvilioti „amerikietiškos svajonės“, naujakuriai čia steigė savo bendruomenes, kurių kiekviena pajvairino miesto gyvenimą ir suteikė jam nepakartojamo savitumo.

Miesto valdžia deda daug pastangų, kad imigrantai ir pabėgėliai čia atrastų savo naujuosius namus, o kiekvienos rasės bei tautybės žmogus pasijustų visateisiu visuomenės nariu. 1943 metais buvo įsteigta Čikagos miesto žmonių santykių komisija (City of Chicago

Commission on Human Relations), kurios svarbiausias tikslas yra kovoti su diskriminacija, šovinizmu, nacionalizmu ir padėti rasinės arba tautinės neapykantos aukoms. Komisija stebi, kad mieste nebūtų pažeidžiamos žmogaus teisės bei siekia, kad būtų laikomasi Lygiateisio būsto suteikimo potvarkio. Žmonių santykių komisiją sudaro aštuonetas tarybų, kurios specializuojasi dirbti su rasinių, tautinių ar seksualinių mažumų grupėmis. Taip pat sudarytos tarybos, nagrinėjančios veteranų, moterų, imigrantų ir pabėgėlių klausimus [84].

Čikaga ir toliau šalyje garsėja didele tautinių bendruomenių įvairove, tai miestas kuriame kalbama 107 kalbomis, o didžiausias etnines bendruomenes sudaro emigrantai iš Meksikos, Lenkijos ir Indijos. Dabar mieste ir jo apylinkėse gyvena 1.4 milijonas imigrantų, o tai sudaro 18% visos miesto populiacijos. Remiantis šiais statistiniais duomenimis Čikaga užima 7-ąją vietą tarp JAV miestų.

Žmonės, atvykę gyventi į naują šalį, susiduria su aibe numatytų ir nenumatytų sunkumų, mokosi perprasti kultūrinius skirtumus, dar sunkiau sekasi aklimatizuotis nemokantiems anglų kalbos.

Imigrantų ir pabėgėlių tarybos užduotis yra šviesti atvykusius žmones ir aiškinti jiems jų teises, palengvinti prisitaikymo naujoje šalyje procesą, suteikti svarbiausią informaciją, kur kreiptis ištikus nelaimei arba ieškant atsakymų į įvairius klausimus. Jei etninių bendruomenių ar organizacijų nariai pageidauja, taryba rengia seminarus, apmokymo kursus, susitikimus, per kurias specialistai atsako į rūpimus klausimus. Taryba yra sudariusi informacini leidinį, skirtą naujesiems miesto gyventojams. Leidinyje aiškinama kaip veikia šalies teisinė sistema, supažindinama su pagrindiniais JAV įstatymais, kalbama apie mokesčių sistemą, įvairių licenzijų gavimą, aiškinamas tapimo JAV piliečiu procesas. Du skyriai skirti supažindinti su švietimo ir sveikatos apsaugos sistemomis, taip pat kalbama apie darbdavio ir darbuotojo santykius bei aiškinamos darbuotojų teisės. Pateikiama informacijos ir apie tai, kur gali kreiptis vartotojas, jei jaučiasi apgautas prekybininko, mokoma kaip apsisaugoti nuo sukčių, siekiančių išviloti pinigus telefonu ar paštu. Leidinyje taip pat nurodomi svarbiausių miesto institucijų bei etninių organizacijų adresai [84].

Čikagos žmonių santykių komisija taip pat gina imigrantų ir pabėgėlių teises, kovoja prieš diskriminaciją. Žmogus, patyręs diskriminaciją gali kreiptis pagalbos į Žmonių santykių komisiją. Organizacija nemokamai suranda vertėją, taip pat ir į lietuvių kalbą, nereikia samdytis advokato ar mokėti už paslaugas. Gavusi skundą, Komisija paskiria specialistą jį išnagrinėti. Vieninteliai apribojimai – diskriminacinis aktas turi būti įvykdytas Čikagos mieste, o skundas pateiktas nepraėjus 180 dienų nuo incidento. Taryba kartu kiekvienais metais spalio mėnesį mini imigrantų ir pabėgėlių savaitę, per kurią mieste vyksta įvairūs renginiai, pagerbiami imigrantų bendruomenėse pasižymėję žmonės.

Apibendrinant galima teigti, jog naujesiems imigrantams įvairialypiai ryšiai užtikrina didesnius atlyginimus, saugesnius darbus ir socialines garantijas, o galiausiai tampa ir greitesnės adaptacijos sąlyga. Horizontalieji arba silpnieji ryšiai - tinklai, susiformavę šalia vietos etninės bendruomenės, padeda imigrantams pasiekti aukštesnį socialinį ir ekonominį mobilumą Amerikos visuomenėje. Tačiau imigrantų, netgi gavusių leidimą apsigyventi JAV, įsikūrimą apsunkino ir tai, kad dauguma JAV lietuvių visuomeninių organizacijų nebuvo pasirengusios teikti pagalbą naujesiems atvykėliams.

3. TYRIMO METODIKA IR ORGANIZAVIMAS

Tyrimo tikslas – įvertinti šiuolaikinę lietuvių emigrantų situaciją Čikagoje nuo 1989 m.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti priežastis, paskatinusias lietuvius imigrantus atvykti į JAV.
2. Išsiaiškinti socialines, ekonomines ir teises problemas, išskylančias imigrantams integruojantis į visuomenę.

Anketa (žr. 1 priedą) sudaryta iš klausimų apie: imigrantų įsikūrimo sąlygas, adaptaciją, jų socialinių ryšių įvairovę sąryšyje su imigrantų klase ir socialinėmis lokacijomis, socialinį ekonominį mobilumą ir identitetą.

Atliktas žvalgybinis tyrimas, kuriame pagrindinis dėmesys sutelkiamas idėjų generavimui ir informacijos, kuri reikalinga problemos formulavimui, paieškai. Tyrimo metu buvo užtikrintas respondentų konfidencialumas.

Respondentai anketuoti 2009 m. rugpjūčio – rugsėjo mėn. elektroniniu paštu, naudojant ryšio priemonę „Skype“. Tyrimo metu išsiųsta 200 anketų Čikagoje gyvenantiems lietuviams iš kurių grįžo tik 70.

Duomenų analizei buvo naudojama Microsoft Excel 2000 programa.

3.1. Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

Pirmiausia buvo siekiama sužinoti, kaip lietuviai apsisprendė emigruoti ir kaip jie atvyko į JAV. Tyrinėjant JAV lietuvių imigrantų šeimos gyvenimą, darbą ir santykius vietos etninėje bendruomenėje bei platesnėje Amerikos visuomenėje, buvo domimasi lietuvių imigrantų kūrimusi, pirmųjų dienų patirtimi ir prisitaikymu. Buvo siekiama suprasti, kokį poveikį lietuvių imigrantų adaptacijai, darbui, šeimos ir bendruomenės gyvenimui turėjo priimančioje šalyje (vietos etninėje bendruomenėje ir platesnėje Amerikos visuomenėje) beužsimezgantys socialiniai ryšiai, imigrantų lytis, klasė, rasė ir socialinės lokacijos (auklėjimas, imigranto statusas, šeiminė padėtis, socialinis ekonominis statusas, anglų kalbos įgūdžiai ir religija). Asmeninėmis patirtimis perpintos imigrantų istorijos, kaip „tam tikrų socialinių procesų pažinimas“, atskleidžia sudėtingą ir įvairialypį tarptautinės migracijos reiškinį.

Duomenys rodo, kad lietuvių migracija į Čikagą yra nuolat vykstantis kolektyvinis ir kompleksiškas reiškinys, apimantis politinius ir ekonominius įvykius bei socialinę dinamiką. Kiti svarbūs veiksniai, sietini su šiuolaikine lietuvių migracija ir kūrimusi Jungtinėse Valstijose, yra naujųjų imigrantų lytis, generacijų grupės, klasės kompozicija bei socialinių lokacijų įvairovė.

Nemažiau svarbu, kaip imigrantiškuose pasakojimuose respondentai atskleidžia migracijos reiškinių ir daro jį įmanomu, išvysčius socialinių ryšių tinklus.

2009 m. spalio 3 d. po beveik 40 metų pertraukos 2008-aisiais užregistruotas toks pat imigrantų JAV skaičius kaip ir 2007-aisiais, praneša CNN, remdamasi JAV gyventojų surašymo tarnybos statistiniais duomenimis. Gyventojų surašymo tarnybos atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad daugelį metų didėjęs Jungtinėse Valstijose gyvenančių užsieniečių skaičius sumažėjo nuo 12,6 proc. 2007-aisiais iki 12,5 proc. Atsižvelgus į tyrimo paklaidą galima teigti, kad imigrantų skaičius Amerikoje išliko nepakitęs [71].

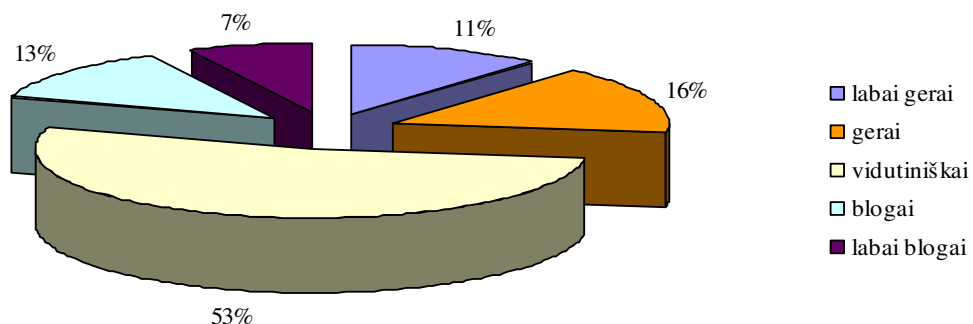
Pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis į JAV deklaravę išvykimą iš Lietuvos išvyko 2003 m. – 2302 asmenys, 2004 m. – 2980; 2005 m. – 2010; 2006 m. – 1771; 2007 m. – 1540; 2008 m. – 1782 asmenys [72].

Tiek Lietuvos, tiek išeivijos spaudoje daug kartų paminėta, kad JAV atsidūrė per 40000 buvusių Lietuvos gyventojų. Kiek jų čia yra dabar, oficialių duomenų nepavyko rasti. Būtina šiuos „suapvalintus“ skaičius patikslinti. Tai nėra lengvas, tačiau išsprendžiamas uždavinys. Kiekvienas, gavęs vizą ir atvykęs į šį kraštą, peržengdamas bet kurio JAV tarptautinio oro uosto slenkstį, yra įregistruojamas Imigracijos ir natūralizacijos tarnybos (dabar – Tėvynės saugumo departamento – Homeland Security Department) duomenų banke. Jei asmuo, atvykęs pagal turistinę vizą, iki „baltojoje kortelėje“ nurodyto termino iš JAV neišvyksta, šis faktas tampa žinomas imigracijos tarnybų institucijoms. Jei asmens buvimas Amerikoje pratęsiamas arba jo statusas dėl tam tikrų priežasčių pakeičiamas, visa tai taip pat registruojama šiame duomenų banke. Taigi suskaičiuoti, kiek atvykusių iš Lietuvos yra JAV tiek legaliai, tiek nelegaliai, galima labai tiksliai. Tačiau skaičiavimo duomenys skirti tik tarnybiniam naudojimui. Kol nebus pasirašyti atitinkami tarpvalstybiniai susitarimai dėl šių duomenų bazių naudojimo, tol jie išliks neprieinami tyrinėtojams.

Pagal JAV užimtumo duomenis spalio mėnesį darbo neteko daugiau žmonių nei prognozuota ir nedarbo lygis pasiekė 9.5% ir buvo didžiausias per pastaruosius 26 metus. JAV darbuotojų skaičius, neįskaitant dirbančiųjų žemės ūkyje, sumažėjo 467 000, lyginant su prognozuotais 365 000, tačiau šis skaičius vis dėlto yra kur kas mažesnis už 736 000 darbo vietų sumažėjimą, užregistruotą sausio mėnesį. Daugiausia žmonių neteko darbo paslaugų sektoriuje. Nepaisant užimtumo ataskaitos duomenų, sukėlusią nusivylimą, savaitiniai nedarbo duomenys rodo tam tikrą stabilizavimąsi JAV. Naujų ir ilgalaikių bedarbių pašalpų prašymų skaičius buvo mažesnis, nei prognozuota, tačiau patikslintais ankstesnės savaitės duomenimis šis rodiklis buvo aukštesnis. Remiantis Challenger Job-Cut ataskaita, kurioje skelbiama informacija apie atleistų įmonių darbuotojų skaičių, rodo, kad, lyginant su pernai metais, JAV atleidžiama 9% mažiau darbuotojų. Spalio mėnesį atleidimų skaičius, lyginant su praėjusiais metais, išaugo 7.4% [85].

Tyrime dalyvavo 70 respondentų, iš kurių 48 (69 proc.) vyrų ir 22 (31 proc.) moterų. Respondentų amžius pasiskirstęs sekančiai: 18- 25 m. amžiaus – 16 proc., 26 – 35 m. – 34 proc., 36 – 45 m. – 38 proc., 46 – 55 m. – 10 proc., 56 – 60 m. – 1 proc., vyresni nei 61 m. – 1 proc. amžiaus respondentų. Respondentų charakteristikos pateiktos 2 priede.

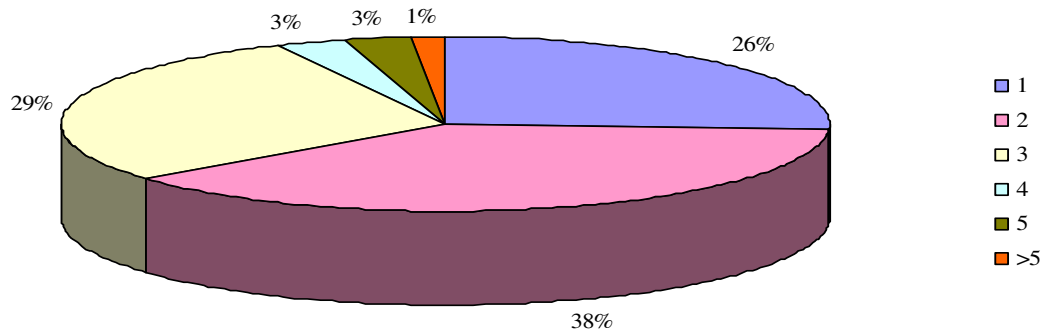
Imigrantų įsikūrimui naujoje šalyje anglų kalbos nemokėjimas tampa kliūtimi. Kaip teigia naujieji imigrantai lietuviai, gebėjimas sklandžiai kalbėti ne tik gimtąja, bet ir anglų kalba yra neatsiejama jų tapatybės dalis. Įvertinus apklaustųjų atsakymus nustatyta, kad didžioji dauguma, t.y. 53 proc. apklaustųjų anglų kalbą moka vidutiniškai. 20 proc. respondentų šios kalbos nemoka arba moka labai blogai, tik 27 proc. – kalba ir supranta angliškai gerai ar labai gerai (žr. 1 pav.). Nemokėdami kalbėti angliškai ir tinkamai bendrauti su amerikiečiais naujieji imigrantai jaučiasi nepilnaverčiai ir svetimi. Anglų kalbos nemokantys imigrantai patiria daugiau sunkumų ir įdeda daugiau pastangų, kad efektyviai funkcionuotų naujoje aplinkoje. Anglų kalbos nemokantys imigrantai sakosi turį nugalėti baimę naujos kalbos atžvilgiu.

1 pav. Respondentų anglų kalbos mokėjimas

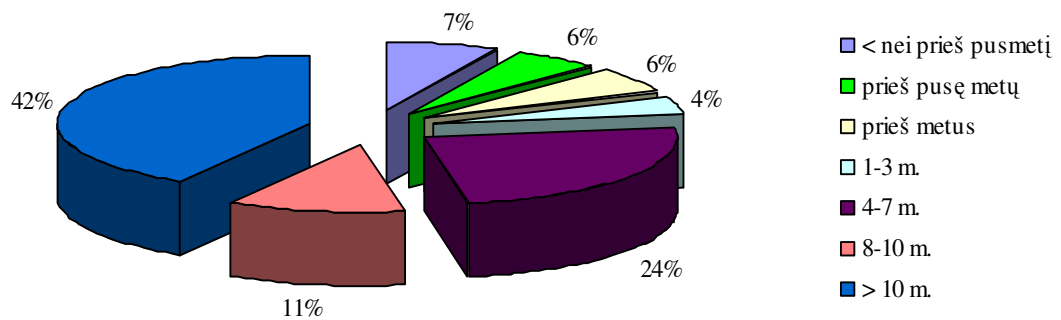
Įvertinus respondentų atsakymus apie jų šeimyninę padėtį nustatyta, kad tyrime dalyvavo 39 proc. vedusių respondentų, 31 proc. – nevedusių, 24 proc. – išsiskyrusių ir 6 proc. – našlių.

Daugiausia apklaustųjų respondentų į Čikagą atvyko dviese, 29 proc. – trise ir 26 proc. – vieni. Tik labai maža dalis apklaustųjų į šalį atvyko drauge su visa šeima, kurią sudaro daugiau nei 4 asmenys (žr. 2 pav.).

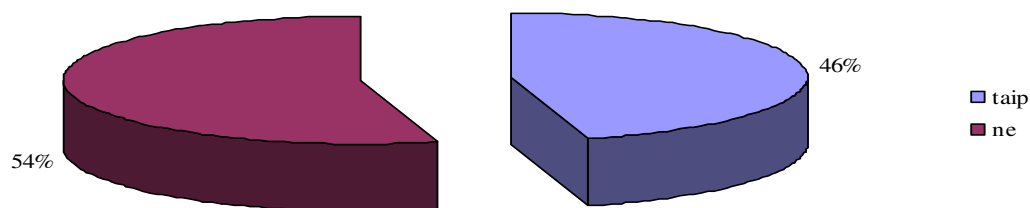
2 pav. Respondentų šeimos narių sudėtis

Įvertinus apklaustųjų atsakymus matoma, kad didžioji dauguma, t.y. 42 proc. apklaustųjų į Čikagą yra atvykę daugiau nei prieš dešimtmetį, 23 proc. - 3 metų laikotarpyje, o 24 proc. – JAV gyvena jau 4-7 metus (žr. 3 pav.).

3 pav. Atvykimo laikas gyventi į Čikagą

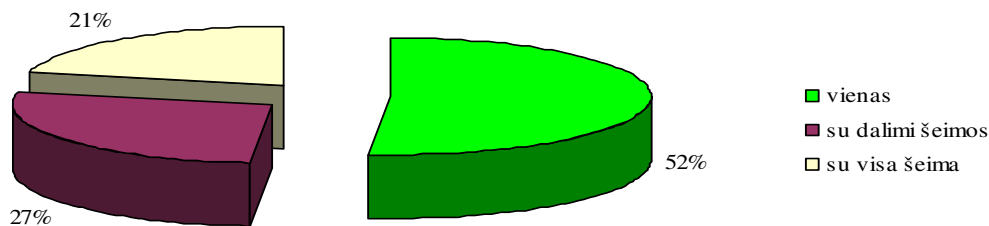
Su problemomis dėl įvažiavimo į JAV susidūrė 46 proc. apklaustųjų. Pagrindine problema apklaustieji įvardino vizų gavimą bei bevizio režimo programą. Vizų reikia tiems, kurie nori šalyje likti ilgiau nei 90 dienų. Norintiems dirbti JAV irgi būtina gauti atitinkamas darbo visas. Norintys nuolat gyventi JAV turi turėti žaliają kortelę. Norintys studijuoti JAV, turi gauti studentišką vizą (žr. 4 pav.).

4 pav. Respondentai, susidūrę su problemomis dėl įvažiavimo į JAV

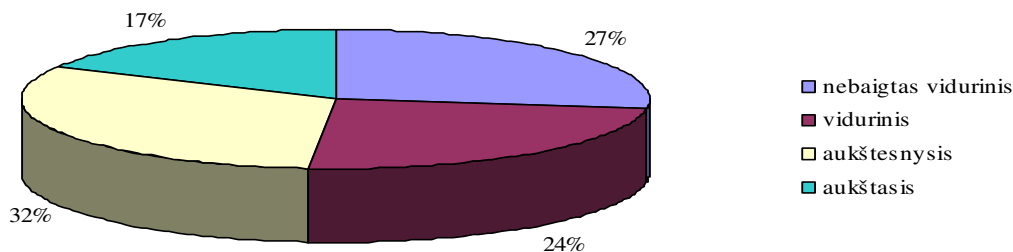
Bevizio režimo programa 100 procentų negarantuoja, kad atvykusysis bus įleistas į JAV. Jau būnant JAV, Muitinės ir sienų apsaugos tarnybos pareigūnas po pokalbio su atvykusiuoju nusprendžia, ar asmuo gali būti įleistas į šalį, ar ne. Migracijos tarnybos pareigūnas gali neįleisti tų, kurie, tikėtina, vyksta į JAV ne norėdami pakeliauti ar verslo tikslais, bet dėl kitų priežasčių. Su problemomis susidūrė apklaustieji, kurie neteisingai užpildė ESTA paraišką arba studentai, manantys, kad atvykę į JAV galės čia dirbti neturėdami vizos, arba tie, kurie tikisi tapti nelegaliais imigrantais. Vienas reikalavimų atvykus į JAV - turėti atgalinį bilietą. Viza taip pat negarantuoja įvažiavimo į JAV. Tai tik leidimas, patvirtinantis, kad asmuo turi teisę vykti į šalį. Skirtumas tas, kad gavus turistinę vizą JAV leidžiama išbūti iki 6 mėnesių. Be to, paprastai vizos galioja iki 10 metų. O leidimas keliauti be vizos - tik 2 metus.

Pradinėje migravimo pakopoje svarbų vaidmenį atlieka lytis ir vedybinis statusas. Šeimos apsisprendimo ir derybų emigruoti į kitą šalį procese vienodai aktyviai dalyvauja lietuvių moterys kaip ir lietuviai vyrai. Panašiai kaip teigia P. Hondagneu-Sotelo (1994), lietuvių migracijos į Jungtines Valstijas procese atsiskleidė trys pagrindiniai su lytimi susiję bruožai: pavienių asmenų migracija, šeimos vieneto migracija ir laipsniškas šeimos narių persikėlimas iš vieno krašto į kitą. Kaip šis tyrimas atskleidžia, migracija, ypač individuali, dažniausiai vyksta lyties pagrindu. Įvertinus apklaustųjų atsakymus, nustatyta, kad didžioji dalis apklaustųjų į JAV išvyko vieni, savo šeimas palikę Lietuvoje. Atvykę į Čikagą su šeimomis, apklaustieji imigrantai patiria mažiau streso, palyginus su tais, kurie atvyksta visai vieni. Nors tėvų atsakomybė kūrimosi laikotarpiu prideda įtampos ir papildomų rūpesčių dėl vaikų, daugeliu atvejų, partneriškas sutuoktinių bendradarbiavimas sušvelnina imigrantiškas įtampas ir sunkumus (žr. 5 pav.).

5 pav. Respondentų šeimos sudėtis išvykus

Į Čikagą išvyko tik 17 proc. apklaustųjų, turinčių aukštąjį išsilavinimą. Didžioji dauguma apklaustųjų yra įgiję aukštesnįjį išsilavinimą arba baigę tik vidurinę mokyklą (žr. 6 pav.). Pavyzdžiui, prasiveržęs naujas „protų nutekėjimo“ fenomenas paskatino studentus bei jaunos profesionalus mokslinės karjeros bei akademinį aukštumą siekti geresnėmis sąlygomis JAV. Lytis „protų nutekėjimo“ migracijoje užima svarbią vietą: šis tyrimas rodo, kad išsimokslinę lietuvių imigrantės į „protų nutekėjimo“ migracijos srautą praktiškai nepatenka, palyginus su panašaus išsimokslinimo vyrais. Šis lyties faktorius, neatsietina „smegenų nutekėjimo“ migracijos proceso dalis, kelia naujus empirinius klausimus apie išsimokslinusių žmonių migracijos tendencijas, susijusias su amžiaus ir lyties įvairove. Imigrantus priimančios šalys labiau vertina kvalifikuotus specialistus nei kitokių charakteristikų imigrantus. Apskritai išsimokslinę imigrantai yra vertinami kaip ekonominio kapitalo pernešėjai, linkę tapti vidurinėsios klasės atstovais, paprastai neiššaukiantys socialinių problemų, nes į priimančią šalį atvyksta legaliai. Be to, jie priimami kaip modernizacijos kūrėjai ir kultūrinių naujienų skleidėjai.

6 pav. Respondentų išsilavinimas

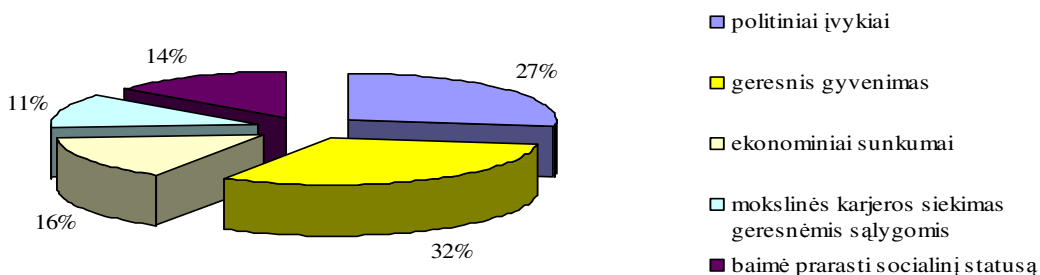
Pagrindinius migravimo procesus atkuria ir paaiškina pirminių asociacijų tarp periferinių ir pagrindinių šalių sąveikos palyginamasis istorinis kontekstas: kada, kodėl ir kaip atsiranda, išsirutulioja arba nunyksta migracijos fenomenas. Kaip rodo rezultatai, atvykdami į jau egzistuojančią etninę bendruomenę imigrantai dažniau gauna įvairesnės informacijos apie darbus ir patiria materialinę bei emocinę paramą ir apsaugą nuo platesniosios visuomenės priešiško nusistatymo naujakurių atžvilgiu. Taip pat imigrantai su vietos bendruomenės nariais dalijasi ir apsikeičia savo etnokultūrinio paveldu. Šis tyrimas patvirtina, kad etninės bendruomenės sėkmė yra susijusi su jos narių ekonomine sėkme. Globaliniai makrostruktūriniai pokyčiai platesnėse ekonominėse ir politinėse sferose sudaro sąlygas migracijos protrūkiui. Šiuolaikinės lietuvių migracijos įpročiai yra sąlygojami besikeičiančių politinių ir ekonominių sąlygų, socialinių bei kultūrinės kilmės išdavų siunčiančios šalies bei priimančio krašto vietos etninėje bendruomenėje. Migracijos procese svarbų vaidmenį atlieka ir socialinės migrantų charakteristikos bei lokacijos.

Dažniausiai migracija į JAV prasiveržia kaip procesas, besivystantis apsisprendimu emigruoti, kuris pagrįstas sukaupta informacija, gaunama per neformalų bendravimą su giminėmis ar draugais, arba ankstesnių apsilankymų užsienio šalyje metu. Santuoka su JAV piliečiais, kelionių agentūrų paslaugos arba žaliosios kortelės laimėjimas yra migraciją materializuojančios strategijos. Dažnai pasirinkimą apsigyventi užsienyje lemia ir atsitiktiniai įvykiai.

Į klausimą „Kokios priežastys ir motyvai Jums paskatino išvykti iš savo šalies?“ 27 proc. apklaustųjų įvardino politinius įvykius. 11 proc. respondentų migracijos priežastimi įvardino struktūrinės politinio ir ekonominio Lietuvos gyvenimo transformacijas, sąlygojusias įvairius ekonominius sunkumus. 32 proc. apklaustųjų lietuvių pažymėjo, kad jie į JAV atvyko „dėl geresnio duonos kąsnio“. Pasakymas „dėl geresnio duonos kąsnio“ atskleidžia migracijos reiškinio aspektų įvairovę, ne tik ekonomines priežastis. Pavyzdžiui, 11 proc. apklaustųjų teigimu, prasiveržęs naujas „protų nutekėjimo“ fenomenas paskatino juos, kaip studentus bei jaunos profesionalus mokslinės karjeros bei akademinį aukštumą siekti geresnėmis sąlygomis JAV. Lytis „protų nutekėjimo“ migracijoje užima svarbią vietą: šis tyrimas rodo, kad išsimokslinę lietuvių imigrantės į „protų nutekėjimo“ migracijos srautą praktiškai nepatenka, palyginus su panašaus išsimokslinimo vyrais. Šis lyties faktorius, neatsietina „smegenų nutekėjimo“ migracijos proceso dalis, kelia naujus empirinius klausimus apie išsimokslinusių žmonių migracijos tendencijas, susijusias su amžiaus ir lyties įvairove. 11 proc. respondentų nurodo ir kitas migracijos priežastis. Tai ir individualūs asmeniniai veiksniai, tokie kaip baimė prarasti ankstesnį socialinį statusą savoje šalyje ar geresnių sąlygų menininko gyvenimui užsienyje troškimas.

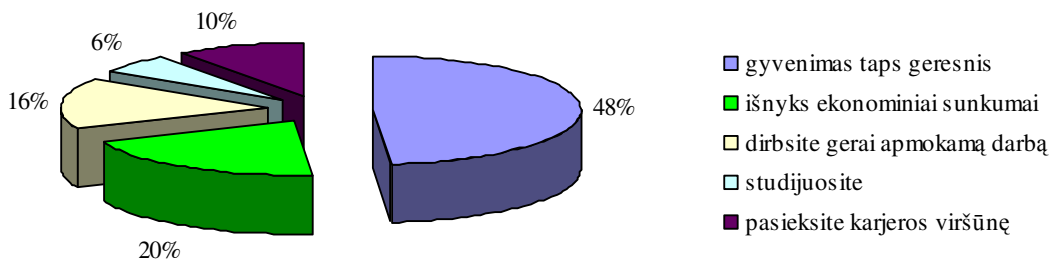
14 proc. apklaustųjų asmenines problemas įvardino kaip pagrindinį migracijos veiksnį. Tuo tarpu kai kuriems vyrams emigravimas reiškė galimybę palikti savo nedarnias šeimas. Lietuvių

tarptautinė migracija, sąlygota socialinių ir asmeninių problemų, patvirtina argumentą, kad „individų ir grupių motyvacijos bei veiksmai“ makrostruktūrinę teoriją praturtina ir kita svarbia mikrostruktūrine dimensija. Galiausiai šio tyrimo rezultatai patvirtina, kad gerovės šalių santykių su imigrantais naujos formos atsiskleidžia kaip „nelygios galios ir pažinimo“ bei „atsako iš apačios“ išraiška. Imigrantai jau nebegali būti laikomi aukomis arba pasyviais valdžios politikos priėmėjais; į juos žvelgiama kaip į tuos, kurie gali „mobilizuoti resursus ir sukurti savo kontrolės erdves“, užmezgdami socialinius ryšius šalia šeimos ir giminės aplinkos bei kurdami nusikalstamą arba pasipriešinimo industriją. Lietuviai imigrantai tyrimo metu pasakojo istorijas, kaip vystydami savo ryšius, grindžiamus socialiniu kultūriniu kapitalu, nelegalūs imigrantai kuria savitas migravimo strategijas, kad įvažiuotų į Jungtines Valstijas (žr. 7 pav.).

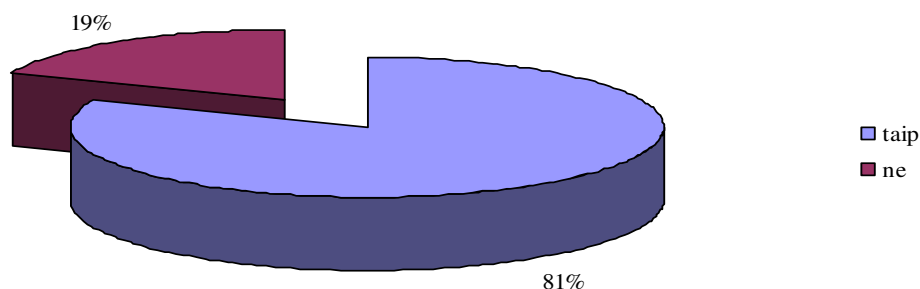
7 pav. Priežastys ir motyvai, paskatinę respondentus išvykti iš Lietuvos

Kaip matyti iš žemiau esančio 8 paveikslėlio, į klausimą „Kokių pokyčių tikėjotės vykdami gyventi į JAV?“ didžioji dauguma respondentų atsakė vienodai, jie tikėjosi, kad gyvenimas taps geresnis, 20 proc. – išnyks ekonominiai sunkumai bei 16 proc. – dirbs gerai apmokamą darbą.

8 pav. Pokyčiai, kurių tikėjosi respondentai vykdami į JAV

Dauguma atvykusių lietuvių, nors ketino pabuvoti tik kelias savaites ar mėnesius, JAV apsigyveno pastoviai arba ilgiau nei buvo planavę. Tokiems gyventojams JAV tapo „pelke, į kurią įbridęs, vis giliau klimpsti“. Kaip matyti iš 9 paveikslo didžioji dauguma, t.y. 81 proc. apklaustųjų ketina pasilikti JAV ir niekada iš ten nebegrįžti į Lietuvą.

9 pav. Respondentų ketinimas pasilikti JAV

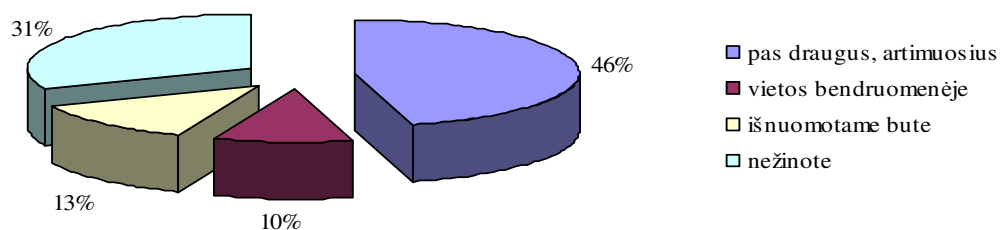
Į klausimą „Kada kilo mintys likti JAV? Kodėl?“ vyrai savo imigraciją apibūdina kaip vyriškumo patriarchalinėje Amerikos visuomenėje atgavimą. Kadangi jie yra linkę uždirbti daugiau pinigų, tai tuo būdu įgauna daugiau galios ir kontrolės namuose. Imigrantų, dirbančių platesnėje Amerikos visuomenėje, darbo užmokestis skiriasi nuo tų imigrantų, kurie įsidarbina vietos etninėje bendruomenėje. Nors dauguma naujųjų imigrantų lietuvių darbo ieško tarp lietuvių, vėliau pradeda plėtoti horizontaliuosius ryšius už vietos etninės bendruomenės ribų. Šie horizontalieji ryšiai tampa šaltiniu įvairių galimybių: aukštesnių atlyginimų, saugesnio darbo bei garantijų ir galiausiai sėkmingos adaptacijos priemone. Horizontalūs arba silpnieji ryšiai, suformuoti šalia etninės bendruomenės, imigrantams padeda JAV pasiekti aukštesnį socialinį ir ekonominį mobilumą, ko pasakoje lietuviai imigrantai nebenori grįžti į tėvynę.

Į klausimą „Kaip įsivaizdavote JAV?“ respondentų atsakymai pasiskirstė beveik vienodai. Nors lietuviai į JAV išvyksta su mažu bagažu, bet su didelėmis svajonėmis apie turtingą gyvenimą Amerikoje, kur, kaip jie prisipažįsta, manė, jog „pinigai auga ant medžių“, o žmonės patenkinti savo patogiu gyvenimu ir viską pasiekia be pastangų“. Toks požiūris į JAV kaip beribių galimybių šalį potencialiems emigrantams lietuviams tampa svarbiu emigravimo veiksmu ir siekiu vykti į tą žmogaus rankų sukurtą rojų. Amerika naujiesiems lietuviams yra Pažadėtoji žemė, kaip rojus jų vaizduotėje. Jie tokią tikrovę susikuria žiūrėdami TV pristatomą Amerikos gyvenimą: kompiuteriai, namai, mašinos. Vien komfortas, bet jie visiškai nenučiuokia, koks iš tikrųjų yra gyvenimas JAV. Naujai atvykusieji lietuviai to neneigė, pridurdami, jog spauda, ypač TV, formavo jų amerikietiško gyvenimo suvokimą, tačiau sakė, kad įtakingesni

informacijos šaltiniai, formavę jų iškreiptą vaizdą apie „amerikietišką rojų“, buvo jų išvykę Amerikon gyventi draugai, giminės bei pažįstami. Susikurta išankstinė nuomonė apie gyvenimą JAV tampa lemtingu veiksmu, apsisprendžiant išvykti gyventi į JAV, o imigravus į šalį apsunkina pradinį įsikūrimo ir adaptacijos naujame krašte laikotarpį. Apklaustieji sako, kad tos iš Lietuvos į JAV atsivežtos svajonės tik dar labiau prislėgė jų gyvenimą. Vietoje „pinigų, augančių ant medžių“, jie susidūrė su atšiauria kovos už būvį tikrove ir buvo priversti grumtis su kasdienos sunkumais. Susikurti lūkesčiai ir požiūriai apie gyvenimą JAV iš korespondencijos su ten gyvenančiais lietuviais skiriasi nuo tos tikrovės, kurią naujieji imigrantai suranda. Dažniausiai atvykę į JAV lietuviai patiria šoką, kai susiduria su visiškai kitokiu gyvenimo būdu, palyginus su gyventu Lietuvoje ar įsivaizduotu, kokio siekė JAV. Galiausiai tokios patirtys pirmąsias imigrantų dienas JAV paženkliną įtampa, depresija ir svetimumo pojūčiu.

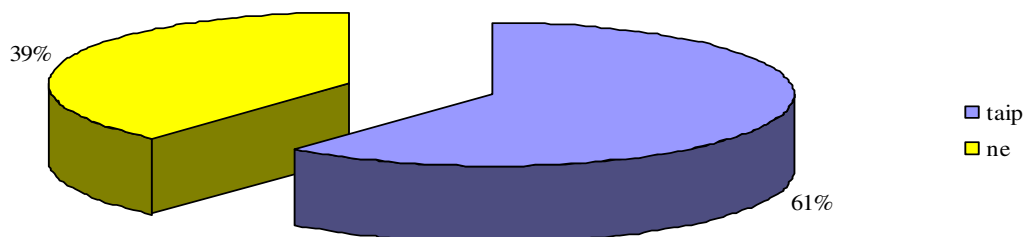
27 proc. apklaustųjų tikėjosi gyvendami JAV studijuoti, o 73 proc. – dirbti.

Kaip matyti iš žemiau esančio 10 paveikslo didžioji dauguma atvykusiųjų respondentų ketino apsistoti pas savo draugus, artimuosius. Tačiau būta ir tokių, t.y. 31 proc. apklaustųjų, kurie atvykę nežinojo, kur galės apsistoti. Dauguma naujai atvykusių imigrantų pakartoja prieš tai imigravusių lietuvių bangų apsigyvenimo koncentrinį ratų fenomeną: užpildo senąsias lietuvių kaimynystes, iš kurių ankstesnių lietuvių imigrantų bangų gyventojų palaipsniui išsikelia į priemiesčius. Pirmosiomis atvykimo į JAV dienomis ar mėnesiais draugų ar giminių parama yra svarbi. Pakviesti giminių ar laikinai apsistodami jų namuose, kol įsikurs savarankiškai, naujieji imigrantai baimės neturėti gyvenamosios vietos nepatiria. Tie, kurie į JAV atvyksta vieni arba iškviesti draugo (dažnai kito naujo imigranto), paprastai dėl gyvenamojo būsto išgyvena netikrumą. Pasitaiko, kad laiškuose pažadėtas nuomoti kambarys neegzistuoja, arba tas, kurį jiems pasiūlo skurdžiame rajone, netenkina. Kalba taip pat yra svarbus veiksnys, apsprendžiantis gyvenamosios vietos pasirinkimą. Dauguma anglų kalbos nemokantys imigrantai renkasi naujai atvykusių lietuvių gyvenamuosius rajonus, kiti – buvusio sovietinio bloko šalių kaimynus.

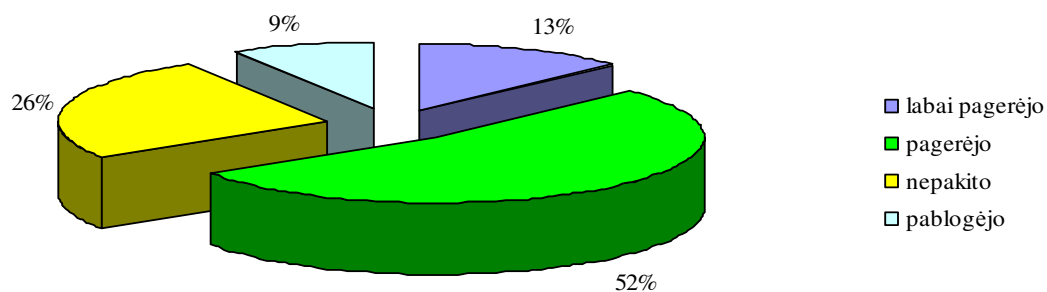
10 pav. Respondentų ketinimas apsistoti, atvykus į JAV

Didžioji dauguma apklaustųjų atvykę į JAV buvo diskriminuojami dėl savo kilmės. Tik labai maža dalis respondentų, tai paneigė (žr. 11 pav.).

11 pav. Respondentų diskriminacija dėl kilmės

Įvertinus apklaustųjų atsakymus nustatyta, kad didžiosios dalies, t.y. 52 proc. respondentų gyvenimo sąlygos pagerėjo, tačiau 9 proc. apklaustųjų – gyvenimo sąlygos pablogėjo (žr. 12 pav.).

12 pav. Gyvenimo sąlygos JAV

Kaip rodo duomenys, nepriklausomai nuo to, kad dauguma naujų imigrantų lietuvių Lietuvoje užėmė aukštesnes visuomenines ir darbo pozicijas, priimanti šalis paprastai jiems siūlo ir suteikia žemo statuso, sąlyginai menkai apmokamus ir fiziškai alinančius darbus. Kita vertus, imigrantų lytis, socialinės lokacijos ir ryšių įvairovė, išplėtotą vietos etninės bendruomenės viduje ar platesnėje visuomenėje, atlieka lemtingą vaidmenį jų įsitvirtinimo naujoje šalyje laikotarpiu.

Pradiniame įsikūrimo etape imigrantės moterys yra linkę imtis darbų vietos etninėje bendruomenėje kaip namų darbininkės, senelių prižiūrėtojos, auklės. Vietos etninės bendruomenės moterims imigrantėms taiko aukštesnius moralinius standartus ir labiau kontroliuoja negu vyrus. Vyrų savo imigraciją apibūdina kaip vyriškumo patriarchalinėje Amerikos visuomenėje atgavimą. Kadangi jie yra linkę uždirbti daugiau pinigų, tai tuo būdu įgauna daugiau galios ir kontrolės namuose.

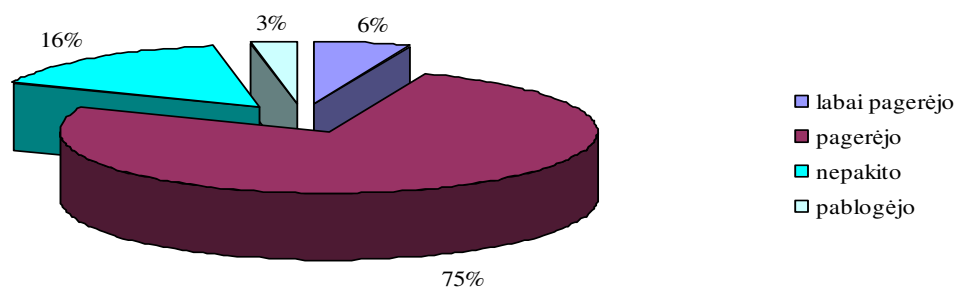
Kaip ir kitose imigrantų grupėse, lytis tampa imigrantų darbo patirčių pagrindu. Tarp lietuvių vyrų yra tokių, kurie nesibodi atlikti neįprastus vyrams slaugytojų ir namų šeimininkų darbus. Nors sovietinėje Lietuvoje moterys turėjo galimybę uždirbti panašius atlyginimus kaip vyrai, JAV, lyginant su lietuvišiais imigrantais vyrais, jos gauna mažiau mokamus darbus, tačiau sąlyginai didesni atlyginimai JAV imigrantus vyrus ir moteris tenkina labiau negu turėti mėgiami, bet mažiau apmokami darbai Lietuvoje. Moterys lyčių nelygybę darbo rinkoje vertina kaip neišvengiamą imigrantus priimančios šalies sąlygą.

Imigrantų, dirbančių platesnėje Amerikos visuomenėje, darbo užmokestis skiriasi nuo atlyginimų tų imigrantų, kurie įsidarbina vietos etninėje bendruomenėje. Nors dauguma naujų imigrantų lietuvių darbo ieško tarp lietuvių, vėliau pradeda plėtoti horizontaliuosius ryšius už vietos etninės bendruomenės ribų (daugiausiai su buvusio sovietinio bloko etninėmis grupėmis). Šie horizontalieji ryšiai tampa šaltiniu įvairių galimybių: aukštesnių atlyginimų, saugesnio darbo bei garantijų ir galiausiai sėkmingos adaptacijos priemone. Horizontalūs arba silpnieji ryšiai, suformuoti šalia etninės bendruomenės, imigrantams padeda Amerikos visuomenėje pasiekti aukštesnį socialinį ir ekonominį mobilumą.

Moterys, atliekančios vidurinėsios klasės darbus (auklės ir muzikės), pabrėžė moteriškumo svarbą teigdamos, jog Amerikos visuomenėje moterims yra ypač svarbios vidinės savybės. Priešingai šioms moterims, namų valytojos ir senelių slaugytojos guodėsi, jog JAV dėl nuolatinio ir izoliuoto darbo sąlygų praradusios Lietuvoje puoselėtą moterišką išvaizdą bei aprangos stilių.

Darbo atlikimas galios ir kontrolės prasme skiriasi lyties ir darbo atžvilgiu. Auklės savo galią ir kontrolę vaikams demonstruoja atvirai, kai tuo tarpu slaugytojų darbo įvaldymo galia išreiškiama seneliams gerumo ir švelnumo kodais. Tuo tarpu imigrantų vyrų galia, vyriškumas ir hegemonija yra sietina su uždarbiu ir santykiškai darbovietėje. Nors pinigai yra svarbūs moterims, vyrai jų svarbą išreiškia skirtingai. Moterys apie pinigus dažniausiai kalbėdavo kaip apie paramos šeimai ir giminei JAV ar Lietuvoje šaltinį, o vyrams pinigai buvo jų galios bei pasitenkinimo išraiška.

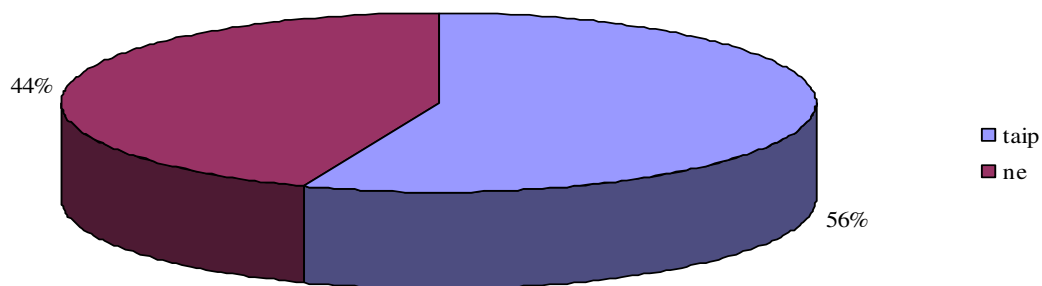
Įvertinus apklaustųjų atsakymus matoma, kad net 81 proc. apklaustųjų atvykus į JAV finansinė padėtis pasitaisė į gerąją pusę, tik 3 proc. respondentų finansinė padėtis pablogėjo (žr. 13 pav.).

13 pav. Respondentų finansinės padėties vertinimas

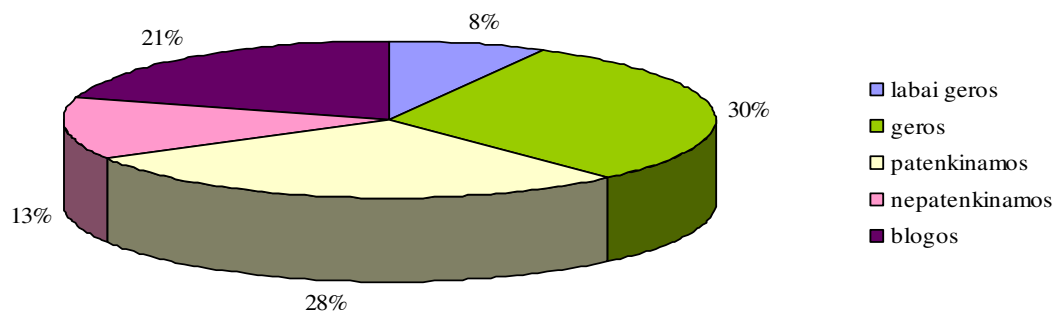
Kadangi tyrime dalyvavę visi apklaustieji buvo nelegalai, todėl į klausimą „Ar turite JAV pilietybę“ visi respondentai atsakė neigiamai.

Kaip matyti iš 14 paveikslo į klausimą „Ar kada nors Jums buvo prirėikę teisinės pagalbos JAV?“ 56 proc. apklaustųjų atsakė teigiamai.

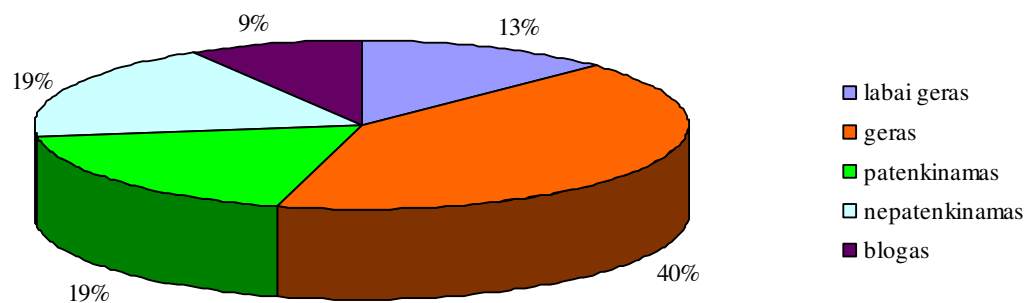
14 pav. Teisinės pagalbos būtinybė

Gautas teisinės paslaugas teigiamai vertina tik 38 proc. apklaustųjų, likusieji suteiktas paslaugas vertina neigiamai (žr. 15 pav.).

15 pav. Gautų teisinių paslaugų įvertinimas

Įvertinus apklaustųjų atsakymus nustatyta, kad didžioji dauguma, t.y. 53 proc. respondentų savo dabartinį būstą vertina teigiamai, tik 28 proc. nepatenkinti esamu būstu ir jį vertina kaip prastą (žr. 16 pav.).

16 pav. Dabartinio būsto vertinimas

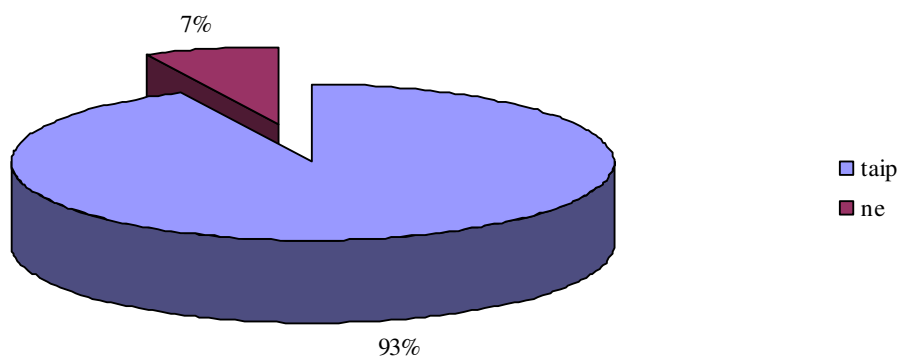
Naujųjų imigrantų lietuvių darbų įvairovę apsprendė keletas faktorių, tokių kaip lytis, imigrantų statusas, anglų kalbų mokėjimas, amžius, šeimos padėtis ir išsimokslinimas. Ieškodami darbo imigrantai turi rungtis su Amerikos darbo jėga ir užima tam tikrą vietą darbo rinkoje. Darbo rinkos segmentacija leidžia daryti prielaidą, kad imigrantams, kurie ieško pragyvenimui šaltinio, bet neturi įvairesnio pasirinkimo, paprastai tenka tenkintis antrojo sektoriaus menkai apmokamais, nekvalifikuotais ir fiziškai alinančiais viršvalandiniais darbais. Antrojo sektoriaus darbai būna nepastovūs, trumpalaikiai, todėl nesuteikiantys darbo stažo,

didesnių atlyginimų ir socialinių garantijų. Dėl to, kad šiame sektoriuje darbo jėga nėra stabili, darbuotojai lengvai atleidžiami ir pakeičiami kitais. Kitas antrajam sektoriui būdingas bruožas – didelis darbo jėgos tenkamumas, suteikiantis darbdaviui lankstumą nustatyti darbininkų skaičių ir įdarbinimo sąlygas. Antrajame sektoriuje dirbantys darbininkai gali būti lengvai atleidžiami iš darbo arba paskirti kitoms pamainoms. Paprastai imigrantai sutinka su siūlomomis darbo sąlygomis, siekdami išsaugoti savo darbus.

Lietuviai imigrantai gauna tik tam tikros kategorijos darbus. Paprastai tai žemo statuso ir ne tos srities, kuriai jie buvo pasirengę Lietuvoje, darbai. Kai imigrantai susiranda darbą, atsiranda ir kitokių sunkumų bei kliūčių. Imigrantai, ypač nelegalūs, dažnai darbovietėje patiria išnaudojimą: negauna žadėto atlyginimo arba praranda darbą be išankstinio darbdavio įspėjimo ar priežasties paaiškinimo.

Kartais neįmanomi darbdavių reikalavimai ir taip blogas darbininkų sąlygas dar labiau pablogina. Moterys, JAV dirbusios ilgesnį laiką ir įgijusios įvairių darbų praktikos, siekia apsaugoti naujus imigrantus nuo galimų sunkumų, paaiškindamos dirbančiųjų namuose teises ir atsakomybes, išpėdamos juos apie grėsmes ir ragindamos nepatyrusius namų darbininkus pasirūpinti savimi.

Net 93 proc. respondentų turi darbą Čikagoje. Naujieji lietuviai imigrantai dažniau susiduria su atsitiktiniais, nereguliais darbais, negu stabilumą ar ekonominę saugumą garantuojančiomis pozicijomis darbo rinkoje (žr. 17 pav.).

17 pav. Respondentai, turintys darbą JAV

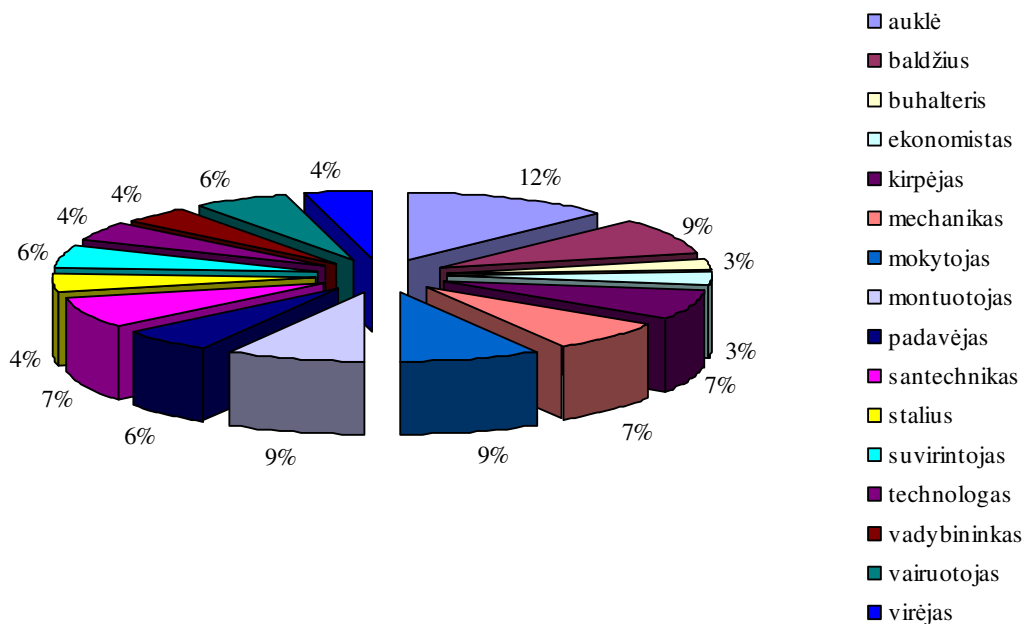
Moterys dažniausiai įsidarbina namų ūkio darbams: vaikų auklėmis, namų tvarkytojomis, tarnaitėmis, senelių prižiūrėtojomis; kitos dirba kirpėjomis, padavėjomis, virtuvės darbuotojomis, virėjomis, gamyklų darbininkėmis, inžinierėmis, muzikos mokytojomis,

slaugytojos padėjėjomis arba slaugėmis, finansininkėmis, namų šeimininkėmis, siuvėjomis; o kai kurios – statybose. Reikia paminėti, jog imigrantės moterys darbo rinkoje patiria lyties diskriminaciją darbo galimybių, atlyginimų ir darbo saugos atžvilgiu dažniau negu priimančios šalies moterys „dėl dviejų priežasčių – kaip moteris ir kaip imigrantė ji stovi kopėčių apačioje“.

Populiariausi vyrų darbai yra įvairios pareigos statybose: mūrininkai, asbesto pašalintojai ar statybininkai, dažytojai; kiti dirba sunkvežimių, taksi ar limuzinų vairuotojais, suvirintojais, automobilių aikštelėse, senelių (vyrų) prižiūrėtojais, sargais, namų valytojais, virėjais, technologais ir inžinieriais, muzikantais, padavėjais, menininkais. Reikia pridurti, kad kai kurios šeimos ragina ir savo paauglius vaikus savaitgaliais dirbti restoranuose, kepyklose, slaugos namuose, kad padidintų šeimos biudžetą.

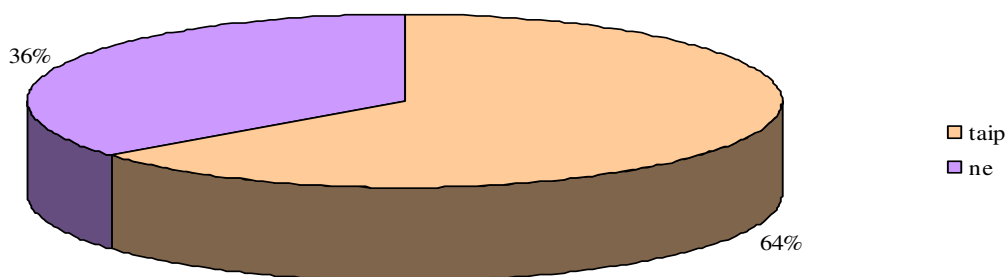
Kaip rodo karjeros darbų sąrašas, imigrantų darbai JAV yra santykinai žemesnio rango nei daugumos turėti Lietuvoje.

Kaip matyti iš žemiau esančio 18 paveikslo, atvykę į JAV apklaustieji kardinaliai pakeičia savo anksčiau turėtus darbus Lietuvoje. Atvykus į JAV respondentai dažniausiai dirba auklėmis, mokytojais, montuotojais, baldžiais, kirpėjais, mechanikais, santechnikais.

18 pav. Respondentų pareigos JAV

Didžioji dauguma, t.y. 64 proc. apklaustųjų jautė didelį diskomfortą dėl savo kilmės šalies kultūros skirtumų (žr. 19 pav.).

19 pav. Respondentų diskomforto jautimas dėl savo kilmės šalies kultūros skirtumų

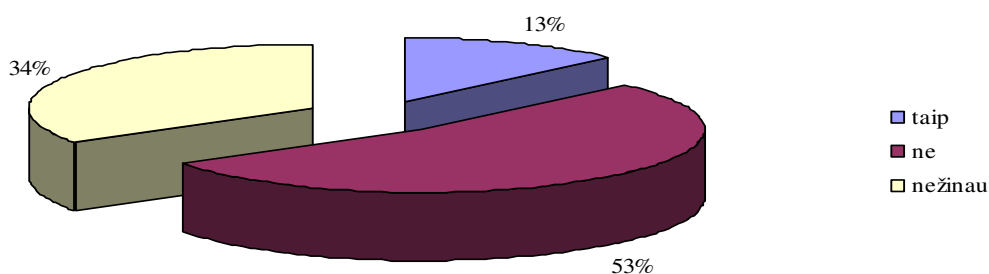
Kaip šis tyrimas atskleidžia, į Čikagą atvykę imigrantų šeimos pastebi įvairovę kultūrinių papročių, kurie jiems pasirodo skirtingi nuo praktikuotų Lietuvoje. Keletas šeimos gyvenimo aspektų pailiustruoja šiuos skirtumus: kitokie įstatymai, reglamentuojantys tėvų pareigas, kitokie ir mokyklos keliami reikalavimai tėvams bei naujos tėvystės formos, išreikštos Amerikos visuomenėje. Kitokie tėvų pareigų atlikimo reikalavimai, pasireiškiantys amerikietiškos kultūros kontekste, imigrantams tėvams tampa sunkiai išpildomi. Jei Lietuvoje tėvai buvo pagrindiniai šeimos galios vartotojai ir saugotojai, tai Čikagoje dauguma šeimų atranda, kad tėvų pareigomis ir galiomis šeimoje jie turi dalintis ir su savo mažamečiais ar paaugliais vaikais. Nemokėdami anglų kalbos bei neperpratę naujo krašto kultūros, tėvai tampa priklausomi nuo vaikų, kurie lankydami mokyklą greičiau nei jų tėvai išmoksta anglų kalbą ir perpranta naujos visuomenės funkcionavimo ypatumus. Reikia laiko, kol imigrantų šeimos nugalė iššūkius ir sunkumus, kuriuos jie patiria kurdamiesi naujoje šalyje. Asimiliacija ir akultūracija modifikuoja etninę imigrantų šeimos paveldą ir naujoje visuomenėje įgauna kitokias formas.

Atsakant į klausimą „Kaip vertinate JAV vykdomą politiką imigrantų atžvilgiu?“ galima teigti, jog priimančiosios kontekstas yra erdvė, į kurią imigrantai atvyksta ir pradeda savo naują gyvenimą. Naujų imigrantų likimą labiausiai apsprendžia priimančiosios šalies sąlygos. Svarbiausiais migracijos ir adaptacijos naujoje šalyje proceso veiksniais laikytini priimančiosios šalies kontekstas ir imigrantų savoje šalyje įgyta socialinė padėtis (socialinė klasė). Priimančiame kontekste glūdintys politiniai, ekonominiai ir socialiniai faktoriai daro įtaką socialiniams imigrantų tinklams, o šie gali plėtotis į imigrantų asociacijas, kaimynystes ir etnines bendruomenes.

Imigrantus priimančios šalies leidžiami įstatymai nustato tvarką, kuri skatina arba riboja migraciją. Priimančiosios šalies darbo rinka tam tikroms imigrantų grupėms suteikia skirtingas

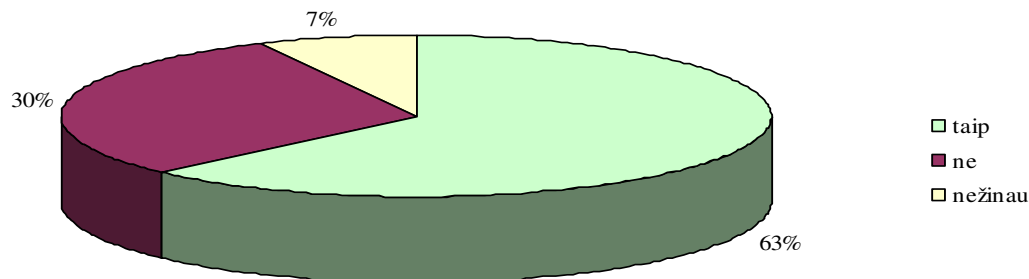
galimybes. Yra akivaizdu, kad šiuolaikinė migracija kvalifikuotiems specialistams atveria galimybę ekonominiam mobilumui ir integravimuisi į „šeimininkų“ visuomenę, kai tuo tarpu fizinį darbą atliekantys imigrantai dažniausiai patiria ekonominę marginalizaciją ir socialinę priklausomybę. Asmeninės imigrantų savybės bei ištekliai yra svarbūs optimaliai pasinaudoti priimančios šalies darbo rinkos galimybėmis. Galiausiai vietos etninė bendruomenė, kaip „artimiausias šeimininkas“, tampa betarpiškiausias naujuosius imigrantus priimančias kontekstas.

Įvertinus apklaustųjų atsakymus matoma, jog tik labai maža dalis, t.y. 13 proc. apklaustųjų norėtų grįžti į Lietuvą, likusieji nežino, ar norėtų visiems laikams pasilikti JAV. Taip atsitiko todėl, kad imigrantai pasiekė socialinį ekonominį stabilumą, nugalėjo iššūkius ir sunkumus, kuriuos jie patyrė kurdamiesi naujoje šalyje. Tie, kurie nori grįžti į tėvynę bet negali, pagrindine kliūtimi įvardija nieko neturėjimą Lietuvoje, nei būsto, nei šeimos, jei socialinių garantijų (žr. 20 pav.).

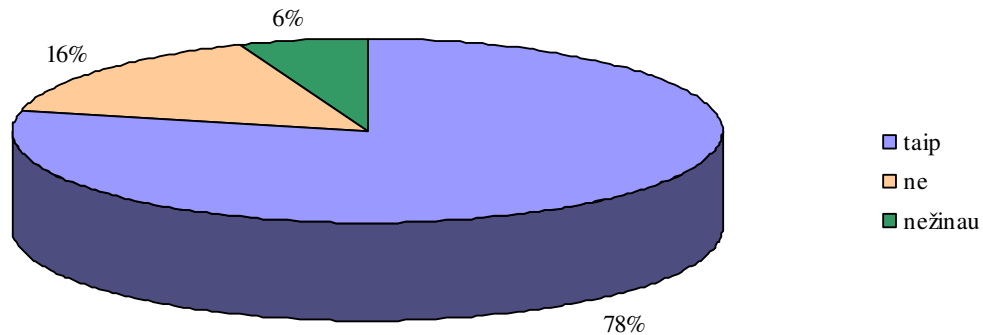
20 pav. Respondentų noras grįžti į tėvynę

Nors apklaustieji ir nelinkę grįžti į Lietuvą, tačiau savo šalies ilgisi, tai patvirtina ir 63 proc. apklaustųjų (žr. 21 pav.).

21 pav. Respondentų savos šalies ilgesys

Įvertinus apklaustųjų atsakymus matoma, kad respondentai linkę patarti savo tėvynainiams palikti savo šalį ir atvykti gyventi į JAV. Tačiau ir tada, kai žinios iš JAV artimiesiems siunčiamos tikroviškos, o ne iškraipytos, nebūtinai Lietuvoje gyvenantys artimieji jomis patiki. Anksčiau atvykusių giminių sėkmingas įsikūrimas skatina ir išjudina kitus šeimos narius pasirinkti emigraciją (žr. 22 pav.).

22 pav. Respondentų patarimas tėvynainiams dėl emigracijos į JAV

Apibendrinant galima teigti, jog neturėdami masinės imigracijos galimybių, naujausios bangos nariai yra išsisklaidę didelėje JAV teritorijoje. Tai apsunkina jų įsitraukimą į iki šiol veikiančias išeivijos organizacijas arba naujų, šiai bangai atstovaujančių, visuomeninių organizacijų kūrimą. Išimtį sudaro tik keli nauji imigrantų telkiniai, besiformuojantys apie tokius didmiesčius, kaip Chicago, New York, Los Angeles ir pan. Tačiau naujas galimybes teikia ir šiuolaikinės elektroninio ryšio priemonės, sąlygojančios virtualųjį bendravimą, spartinančios keitimąsi imigrantams aktualia informacija. Kuriasi šios bangos interesus atitinkanti išeivijos periodinė spauda, radijas, televizija.

Naujausios imigrantų bangos tyrimai atskleidė pagrindines jų grupes, viena nuo kitos ryškiai besiskiriančias atvykimo į JAV motyvais ir dabartiniu juridiniu statusu. Gausiausios teisėtą statusą turinčios grupės yra keturios: 1) laimėjęs „žaliosios kortelės“ loterijoje; 2) sukūrusieji šeimas su JAV piliečiais; 3) atvykusieji mokyti; 4) pakviestieji dirbti aukščiausios kvalifikacijos specialistai. Gana gausi yra ir vadinamųjų nelegaliųjų imigrantų, t.y. pažeidusių buvimo JAV taisyklės, grupė. Tačiau kol nėra atlikti šios imigrantų bangos narių skaičiavimai, neįmanoma vykdyti ir išsamesnių kokybinių tyrimų. Viena svarbiausių šio tyrimo problemų – tikslaus imigrantų skaičiaus ir jų struktūros nustatymas. Tyrimai leidžia daryti prielaidą, kad gyvenimo kokybės vertinimas labiausiai priklauso nuo imigranto juridinio statuso, buvimo JAV

laiko ir galimybės užsiimti profesinį pasirengimą atitinkančia darbine veikla. Vis ryškiau šiuos vertinimus sąlygoja Lietuvoje likusių šeimos narių ir artimų pažįstamųjų padėties dinamika: kuo geresnes mokymosi, darbo ir buities sąlygas įgyja Lietuvoje likę imigrantų giminaičiai ir draugai, tuo kritiškiau savo gyvenimo kokybę vertina patys iš Lietuvos išvykusieji.

IŠVADOS

Atlikus mokslinės literatūros analizę nustatyta, kad:

1. Naujaisiais Lietuvos gyventojų emigracijos į JAV bangai priskirtini emigrantai, atvykę į Jungtines Amerikos Valstijas nuo XX a. devintojo dešimtmečio. Pirmaisiais šios bangos atstovais tapo asmenys, siekę bet kuria kaina ištrūkti iš tuo metu dar okupuotos Lietuvos. Vėliau išvykusių apsisprendimą sąlygoja ne politiniai, o ekonominiai ir pažintiniai (edukaciniai) motyvai.

2. Kitaip nei pirmosios emigracijos bangos, vėliausioji emigracija yra stichiška, nesąlygojama jokių jai palankių teisinių ar ekonominių aplinkybių. Tik pirmieji imigrantai, atvykę į JAV iki Sovietų Sąjungos žlugimo, dar galėjo tikėtis pasinaudoti politinio prieglobsčio perspektyva. Dabar gauti leidimą pastoviai apsigyventi Jungtinėse Amerikos Valstijose galima tik labai ribotais, įstatymuose griežtai apibrėžtais atvejais: laimėjus „žaliosios kortos“ loterijoje, sudarius santuokas su JAV piliečiais, įgijus darbo leidimą, sąlygojamą besikeičiančios JAV darbo rinkos poreikių.

3. Imigrantų, netgi gavusių leidimą apsigyventi JAV, įsikūrimą apsunkino ir tai, kad dauguma JAV lietuvių visuomeninių organizacijų nebuvo pasirengusios teikti pagalbą naujesiems atvykėliams. Tikėtasi, kad atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, išnyks prielaidos, sąlygojančios emigraciją, o antrosios emigracijos bangos nariai sieks masiškai grįžti į tėvynę. Lietuvos ekonominio nuosmukio ir jo sąlygotos naujosios emigracijos tikimybė pereinamuoju laikotarpiu šiose deklaracijose nebuvo numatyta.

Atlikus trečiosios bangos imigrantų tyrimą Čikagoje nustatyta, kad:

1. Pagrindinės emigracijos priežastys, paskatinusios apklaustuosius emigruoti iš Lietuvos yra šios: politiniai įvykiai, struktūrinės politinio ir ekonominio Lietuvos gyvenimo transformacijos, sąlygojusios įvairius ekonominius sunkumus. Daugelis lietuvių pažymėjo, kad jie į JAV atvyko „dėl geresnio duonos kąsnio“. Pasakymas „dėl geresnio duonos kąsnio“ atskleidžia migracijos reiškinio aspektų įvairovę, ne tik ekonomines priežastis. Respondentai nurodo ir kitas migracijos priežastis. Tai ir individualūs asmeniniai veiksniai, tokie kaip baimė prarasti ankstesnį socialinį statusą savoje šalyje ar geresnių sąlygų menininko gyvenimui užsienyje troškimas.

2. Imigrantus priimančios šalies leidžiami įstatymai nustato tvarką, kuri skatina arba riboja migraciją. Priimančiosios šalies darbo rinka tam tikroms imigrantų grupėms suteikia skirtingas galimybes. Yra akivaizdu, kad šiuolaikinė migracija kvalifikuotiems specialistams atveria galimybę ekonominiam mobilumui ir integravimuisi į „šeimininkų“ visuomenę, kai tuo tarpu fizinį darbą atliekantys imigrantai dažniausiai patiria ekonominę marginalizaciją ir socialinę priklausomybę. Asmeninės imigrantų savybės bei ištekliai yra svarbūs optimaliai pasinaudoti

priimančios šalies darbo rinkos galimybėmis. Galiausiai vietos etninė bendruomenė, kaip „artimiausias šeiminingas“, tampa betarpiškiausias naujuosius imigrantus priimančias kontekstas.

3. Šio tyrimo rezultatai atskleidžia, kad imigrantai savo įsikūrimo ir adaptacijos naujoje šalyje laikotarpiu patiria daug pastangų reikalaujančią transformaciją. Įsikūrimo naujame krašte metu lietuviai imigrantai išgyvena sunkų pereinamąjį laikotarpį: kilmės šalies palikimą, ankstesnių ryšių ir tinklų praradimą ir anksčiau turėto socialinio statuso atsisakymą. Pirmojo įsikūrimo pasirinkimas labiausiai priklauso nuo imigrantų ekonominių išteklių ir asmeninių ryšių. Nors naujieji imigrantai lietuviai pradeda savo gyvenimą kurti nieko neturėdami ir iš pradžių, palaipsniui jie suranda geresnius darbus, įsigyja namus ir kitokias materialines gėrybes. Socialinį ekonominį stabilumą lietuviai imigrantai didelėmis pastangomis pasiekia per keletą metų, tačiau emocinė pusiausvyra dažnai pareikalauja kur kas ilgesnio laikotarpio.

4. Socialiniai lietuvių imigrantų ryšiai yra reikšmingi, susirandant darbus ir būstus bei ieškant socialinio palaikymo. Nors lietuvių vietos etninė bendruomenė yra stipri ir organizuota, naujuosius imigrantus tenkinančiais darbais ji neaprupina. Todėl naujieji ateiviai yra linkę plėtoti horizontaliuosius (silpnuosius) ryšius, grindžiamus darbo rinkos santykiais su kitomis etninėmis bendruomenėmis, ypač su atvykusiais iš buvusio sovietinio bloko.

5. Imigrantų įsikūrimui naujoje šalyje anglų kalbos nemokėjimas tampa kliūtimi. Kaip teigia naujieji imigrantai lietuviai, gebėjimas sklandžiai kalbėti ne tik gimtąja, bet ir anglų kalba yra neatsiejama jų tapatybės dalis. Nemokėdami kalbėti angliškai ir tinkamai bendrauti su amerikiečiais naujieji imigrantai jaučiasi nepilnaverčiai.

6. Į Jungtines Valstijas atvykę imigrantų šeimos pastebi įvairovę kultūrinių papročių, kurie jiems pasirodo skirtingi nuo praktikuotų Lietuvoje. Keletas šeimos gyvenimo aspektų pailiustruoja šiuos skirtumus: kitokie įstatymai, reglamentuojantys tėvų pareigas, kitokie ir mokyklos keliami reikalavimai tėvams bei naujos tėvystės formos, išreikštos Amerikos visuomenėje. Reikia laiko, kol imigrantų šeimos nugalė iššūkius ir sunkumus, kuriuos jie patiria kurdamiesi naujoje šalyje. Asimiliacija ir akultūracija modifikuoja etninę imigrantų šeimos paveldą ir naujoje visuomenėje įgauna kitokias formas.

7. Nepriklausomai nuo to, kad dauguma naujųjų imigrantų lietuvių Lietuvoje užėmė aukštesnes visuomenines ir darbo pozicijas, priimanči šalis paprastai jiems siūlo ir suteikia žemo statuso, sąlyginai menkai apmokamus ir fiziškai alinančius darbus. Imigrantų, dirbančių platesnėje Amerikos visuomenėje, darbo užmokestis skiriasi nuo atlyginimų tų imigrantų, kurie įsidarbina vietos etninėje bendruomenėje. Nors dauguma naujųjų imigrantų lietuvių darbo ieško tarp lietuvių, vėliau pradeda plėtoti horizontaliuosius ryšius už vietos etninės bendruomenės ribų (daugiausiai su buvusio sovietinio bloko etninėmis grupėmis). Šie horizontalieji ryšiai tampa šaltiniu įvairių galimybių: aukštesnių atlyginimų, saugesnio darbo bei garantijų ir galiausiai sėkmingos adaptacijos

priemone. Horizontalūs arba silpnieji ryšiai, suformuoti šalia etninės bendruomenės, imigrantams padeda Amerikos visuomenėje pasiekti aukštesnį socialinį ir ekonominį mobilumą.

8. Iš aukščiau pateiktų išvadų matoma, kad tyrimo hipotezė, jog „JAV migracinės politikos teisinis reglamentavimas neatitinka nelegaliai gyvenančių imigrantų lūkesčių tapti legaliais gyventojais“ pasitvirtino.

REKOMENDACIJOS

1. Amerikos lietuvių bendruomenė atviresnė tiems imigrantams, kurie sėkmingai integruojasi Amerikos visuomenėje, todėl Čikagos vietos etninei bendruomenei reikėtų naujesiems imigrantams suteikti galimybes plėtoti horizontaliuosius ryšius amerikiečių visuomenėje.

2. Nevyriausybinėms organizacijoms palaikyti glaudžius ryšius su JAV gyvenančiais Lietuvos ekonomiais migrantais ir bendradarbiauti su veikiančiomis lietuvių organizacijomis, užtikrinant efektyvą institucijų bendradarbiavimą ekonominės migracijos klausimais. Lietuvių etninei bendruomenei reikėtų sukurti vietos bendruomenės infrastruktūrą ir naujiems imigrantams pasiūlyti platesnes įsidarbinimo galimybes, suteikti pagalbą sudėtingoje padėtyje atsidūrusiems migrantams, teikti informaciją apie įsidarbinimo, profesinio mokymo, verslo steigimo bei plėtros sąlygas ir galimybes.

3. Kadangi iki šiol nėra priimtas naujasis JAV imigracijos įstatymas, reikalingas JAV institucijų apsisprendimas, kuris palengvintų imigrantų dalią. Senatui ir Atstovų Rūmams reikėtų susitarti, koks įstatymas reikalingas, ar didžiausią dėmesį skirti sienų saugumui ir nelegaliai šalyje gyvenančių imigrantų baudmėms, ar reikalingas išmintingesnis sprendimas, kuris leistų nubausti žmones, kurie to nusipelnė, bet tuo pačiu tam tikrą laiką tarpą pragyvenusiems JAV suteiktų teisę tapti legaliais pilieciais.

4. Atskirti institucijas, besirūpinančias išėivijos ir tautinių mažumų reikalais. Lietuvoje būtina giliau suvokti globalizacijos procesų sąlygojamus laisvo darbo jėgos judėjimo privalumus ir formuoti pragmatišką požiūrį į išėiviją, pagrįstą abipusiu įsiklausymu bei tarpusavio pagarba: teikti išėivijai išsamią nuolatinę ekonominę ir kultūrinę informaciją, skatinti kurti bendrus ūkinius ir mokslo tyrimo projektus, pasinaudoti išėivijos galimybėmis užmegzti glaudesnius JAV ir Lietuvos ryšius. Kadangi JAV gyvenančių lietuvių problemos yra susijusios su švietimu, su jaunimu, vaikais, kurie kartu su tėvais išvyksta gyventi į užsienį, todėl būtina organizuoti švietimo sistemą, kad nenutrūktų ryšys, kad jaunajai kartai nebūtų užkirstas kelias sugrįžti į Lietuvą, kad vaikai įgytų pagrindines lietuvių kalbos, Lietuvos istorijos, geografijos žinias.

LITERATŪRA

1. Immigration and Nationality Act. Reflecting Amendments by IIRAIRA (Pub. L. 104-208, 110 Stat. 3009 (September 30, 1996)) Original Text Includes Changes Made by Antiterrorism and Effective Death Penalty Act of 1996 (Pub. L. 104-132, 110 Stat. 1214 (April 24, 1996)).
2. The Development, Relief, and Education for Alien Minors Act of 2009 (DREAM Act) (S. 729) Section-by-Section Summary Prepared by Migration and Refugee Services United States Conference of Catholic Bishops. April 2009.
3. Aleksandarvičius E. Praeitis, istorija ir istorikai. - Vilnius: Vaga, 2000.
4. Alilunas L. Lithuanians in the United States: Selected studies. – San Francisko: California, 1978.
5. Bartusevičius V. 50 metų didžiajam lietuvių egzodui ir kas toliau. Pranešimas 42 Europos lietuvių dienų studijų savaitgaliui Huttenfeldas. – Lampertheim: Litauisches Kulturinstitut, 1995.
6. Bončkutė M., Krivickas V. Jaunųjų išeivių sugrįžti į tėvynę netraukia // Lietuvos rytas, 2008 m. balandžio mėn. 9 d.
7. Carmon N. Immigration and integration in post industrial societies. - Hampshire and London: Macmillan Press, 1996.
8. Castles S., Miller M.J. The age of migration: international population movements in the modern world. - Hampshire and London: Macmillan Press, 1998.
9. Clevelando lietuviškų draugysčių istoriška peržvalga. – Cleveland: Ohio, 1917.
10. Cohen R. Global diasporas. - London: UCL Press Ltd, 1997.
11. Cohen J. L., Arato A. Civil Society and Political Theory. - The MIT Press: Cambridge, 1997.
12. Daugherty H. G., Kammeyer K. C.W. An introduction to population. The Guilford press. - New York, London, 1995.
13. Danys M. DP lithuanian immigration to Canada after the second world war. – Toronto: Multicultural history society of Ontario, 1986.
14. Eidintas A. Lietuvių Kolumbai. Lietuvių emigracijos istorijos apybraiža. – Vilnius: Mintis, 1993.
15. Erdmans M.P. Emigration as national habit: Polish migration to Chicago in the post – communist period. Paper presented at the annual meetings of the American sociological association. – Chicago, III. August 9, 1999.

16. Ethnic America (ed. Sowell Thomas). - USA: Basic Books, 1981.
17. Fainhauz D. Lithuanians in multi – ethnics Chicago until World War II. – Chicago: Lithuanian library press, 1977.
18. Fainhauz D. Lithuanians in the USA: aspects of ethnics identity. – Chicago: Lithuanian library press, 1991.
19. Fix M., Passel J.S. Immigration and immigrants: setting the record straight. – Washington: The Urban institute, D.C., 1994.
20. Foerster R. F. The Italian Emigration of Our Times. - New York: Arno Press, 1969.
21. Gineitis K. Amerika ir Amerikos lietuviai. Kaunas: Varpo spaustuvė, 1924.
22. Hagan J. Social networks, gender and immigrant incorporation resources and constraints. American sociological review, Vol. 63 (February, p. 55-67), 1998.
23. Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups (ed. S. Thernstorn). - USA: Harvard University Press, 1980.
24. Hondagneu – Sotelo P. Gendered transitions: Mexicans experience of immigration. – Berkeley: University of California press, 1994.
25. Immigration Law and Human Rights in the Baltic States, by J. Apap. - Helsinki: IOM Consultant, 2002.
26. Jakštas J. „Lietuviai užsienyje“, in Lietuvių enciklopedija. - South Boston: MA, USA, 1968.
27. Jasaitis J. Naujosios bangos imigrantai JAV: gyvenimo kokybės vertinimas. XII Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo tezių rinkinys. - Vilnius: Lietuvos mokslininkų sąjunga, 2003.
28. Jasaitis J. Naujausioji emigracija iš Lietuvos Jungtinėse Amerikos Valstijose: bendradarbiavimo paieškos. Filosofija. Sociologija. 2007. T. 18. Nr. 4. Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos leidykla, 2007.
29. Jurgėla K. Lietuviai Amerikoje prieš rasinę imigraciją ir tautinį atgimimą. Lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavimo darbai. – Roma: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1964, p. 367-422.
30. Jurgėla C. R. Lithuania and the United States: The Establishment Research and Studies Center. Chicago: Galerija, 1985.
31. Karosas V. Lietuvių ryšys su Amerika. Chicago: Devenių kultūr. fondas, 1977.
32. Kučas A. Lietuvių Romos katalikų susivienijimas Amerikoje. – Pennsylvania: Garsas, 1956.
33. Kučas A. Amerikos lietuvių istorija. Lietuvių enciklopedijos leidykla. – Boston: Mass, 1971.

34. Kuzmickaitė D. Tarp dviejų pasaulių: naujieji imigrantai lietuviai Čikagoje (1989–2000). – Kaunas: VDU leidykla, 2004.
35. Kuzmickaitė D. Šiuolaikinė lietuvių migracija: bendruomenės ir individo tapatumų slinkty / /Lietuviškojo Europietiškumo raida: dabarties ir ateities iššūkiais. – Vilnius: Versus aureus, 2006.
36. Kuznets S. Immigration of Russian Jews to the United States: Background and Structure. – Perspectives in American History, vol. IX, 1975.
37. Liulevičius V. Lietuvių emigracijos priežastys (rankraščio teisėm). – Čikaga: Litanistinis pedagoginis institutas, 1970.
38. Massey D.S. Theories of International migration: review and appraisal. Population and Development Review, New York, 1993, vol 19, No.3.
39. Massey D.S. International migration at the Dawn of the Twenty – First Century: The Role of the State. Population and Development Review. - New York, 1999, vol. 25, No.2.
40. Massey S.D. Causes of migration. In the ethnicity reader. – Great Britain: TJ International, 1999.
41. Matiušaitytė R. Darbo jėgos migracija Europos Sąjungoje ir Lietuvoje. Mokslo darbai, Ekonomika. T. 51. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2003.
42. Menjivar C. Immigrant Kinship networks and the impact of the receiving context: Salvadorans in San Francisco in the early 1990. Social problems, Vol. 44, No. 1, February, 1997.
43. Menjivar C. Fragmented ties: Salvadoran immigrant networks in America. – Berkley: University of California press, 2000.
44. Merkys G., Baršauskienė V., Antinienė D. Lietuvos studentų emigracinės nuostatos ir jas lemiantys veiksniai. Socialiniai mokslai. Nr. 3(62). - Kaunas: KTU leidykla, 2006, p. 36-42.
45. Michelsonas S. Lietuvių išėivija Amerikoje (1868-1961). Keleivis. – South Boston : Ma, 1961.
46. Portes A. Contemporary immigration: theoretical perspectives on its determinant and modes of incorporation. International migration review, 3, 1989.
47. Portes A., Rumbaut R.G. Immigration America: a portrait. Second Editon. – Berkeley: University of California press, 1996.
48. Portes A., Walton J. Labor, class, and the International system. – New York: Academic Press, 1981.
49. Ravenstein E.G. On the law of migration. Journal of the Royal Statistical Society 48(2), 1989.

50. Reis M. Theorizing diaspora: perspectives on „classical“and „contemporary“ diaspora. *International migration* Vol. 42 (2), 2004.
51. Ruseckas P. Pasaulio lietuviai. Draugija užsienio lietuviams remti. Kaunas: [s.n.], 1935.
52. Safran W. Diasporas in modern societies: myths of homeland and return. *Diaspora*, 1 (1), 1991.
53. Shuvai J.T. Diaspora migration: definitional ambiguities and a theoretical paradigm. *International migration* Vol. 38 (5), 2000.
54. Sowell T. *Ethnicity in Changing America*. - USA: Daedalus, 1978.
55. Stankūnienė V. *Mobility of Scientist in Lithuania: Internal and External Brain Drain*. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1996.
56. Stanley V. V., Slaven W.A. *Lithuania*. In *Estonia, Latvia and Lithuania: country studies*. Federal research division: library of congress, 1996.
57. Stark O., Taylor E., Yitzhaki Sh. Migration, remittances and inequality: a sensitivity analysis using the extended Gini Index. *Journal of Development Economics* 28, 1988.
58. Stockwell E.G., Groat H.T. *World population. An introduction to demography*. - New York, London, Toronto: Franklin Watts, 1984.
59. „Švietimas“. X pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo darbai, red. J. Jasaitis. – Chicago: Galerija, 1997.
60. *The State of the World's Refugees*. - Oxford: Oxford University Press, 2000.
61. Tvarauskas M. *Pirmoji Amerikos lietuviška knyga. Įvadiniai Domo Kauno, Liongino Pažūsis ir Broniaus Raguočio straipsniai*. - Vilnius: Mintis, 1997.
62. Tumėnas S. *Emigracijos į JAV ir lituanistinio švietimo išėivijoje ypatumų raiška*. Mokslo darbai. Švietimo istorija // *Gimtasis kraštas*, 2008.
63. U. S. Bureau of the Census, *Current Population Reports*, P-20, No. 213, 221. - Washington: U. S. Government Printing Offise, 1997.
64. U. S. Immigration and Naturalization Service, *Statistical Yearbook of the Immigration and Naturalization Service*. - Washington: U. S. Government Printing Service, 1997.
65. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. I. - Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2001.
66. “World Migration – 2003”. *Managing Migration. Challenges and Responses for People on the Move*. International Organization for Migration (IOM). - Geneva, Switzerland: Sage Publication, 2003.
67. Waltraud, Kokot, Khachig, Tölölyan, and Carolin, Alfonso (eds.) *Diaspora, Identity, and Religion: New Directions in Theory and Research*. - New York: Routledge, 2003.

68. BNS ir lrytas.lt inf. Lietuva ir JAV gali jau šią savaitę susitarti dėl bevizų santykių // <http://www.lrytas.lt/-12053273711204821920-p1-Lietuvos-diena-Lietuva-ir-JAV-gali-jau-%C5%A1i%C4%85-savait%C4%99-susitarti-d%C4%97l-bevizi%C5%B3-santyki%C5%B3.htm>; prisijungimo laikas: 2009 - 10 - 15.
69. Cornyn-Kyl Immigration Bill // http://www.reginospalepe.com/View/?contfile=../Z_NewPages/Categories/Immigrants/illegal/contents.htm&dispfile=../Z_NewPages/Categories/Immigrants/illegal/pages/article009.htm; prisijungimo laikas: 2009 - 09 - 27.
70. DREAM Act: Basic Information // <http://www.nilc.org/immlawpolicy/dream/dream-basicinfo-2009-03-30.pdf>; prisijungimo laikas: 2009 - 10 - 24.
71. Elta. <http://politika.atn.lt/straipsnis/35744/imigrantu-skaicius-jav-nebedideja>
72. Iškauskas Č. Bevizis režimas su JAV ir geležinės korpaitės „Užsienio įvykių komentaras“ // <http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/article.php?id=18728183>; prisijungimo laikas: 2009 - 11 - 17.
73. LR Ambasados Vašingtone ir delfi.lt inf. Kelionės į JAV be vizų žadamos dar šiemet // <http://www.alietuvis.us/al/index.php?news=196>; prisijungimo laikas: 2009 - 09 - 27.
74. Maleckaitė V. JAV pilietybės suteikimas nepilnamečiams: konstitucijos vingrybės // http://www.lithuanian-american.org/socialiniai/child_citizenship_US.pdf; prisijungimo laikas: 2009 - 10 - 19.
75. Pasaulio lietuvių centras. Dalyvauk „Work & Travel USA“ - bevizis statusas neatstoja WT // (http://www.lwc.lt/render/lt/jav/work_and_travel_usa/vwp_wt.htm); prisijungimo laikas: 2009 - 10 - 30.
76. Pasirašyta sutartis, atverianti kelią beviziam režimui su JAV // <http://www.teisesforumas.lt/index.php/idomybes-ir-naudinga-informacija/367-bevizis-rezimas-su-jav.html>; prisijungimo laikas: 2009 - 09 - 27.
77. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės // <http://www.stat.gov.lt/lt/>; prisijungimo laikas: 2009 - 11 - 15.
78. Šaduikis K. Nuo bedarbystės JAV kenčia imigrantai // <http://www.balsas.lt/naujiena/232212/nuo-bedarbystes-jav-kencia-imigrantai/rubrika:naujienos-pasaulis-likespasaulis>; prisijungimo laikas: 2009 - 11 - 12.
79. Vtv.lt naujienos on line. Pasirašyta sutartis, atverianti kelią beviziam režimui su JAV // <http://www.teisesforumas.lt/index.php/idomybes-ir-naudinga-informacija/367-bevizis-rezimas-su-jav.html>; prisijungimo laikas: 2009 - 10 - 27.
80. Zebra.lt / BNS. Vilniuje pasirašyta paskutinė sutartis, reikalinga bevizio režimo su JAV įteisinimui // <http://www.zebra.lt/lt/aktualijos/lietuvoje/Vilniuje-pasirasyta-paskutine-sutartis->

[reikalinga-bevizio-rezimo-su-JAV-iteisinimui-2008-10-29.html](#); prisijungimo laikas: 2009 - 11 - 05.

81. Jungtinių Amerikos Valstijų ambasada // <http://vilnius.usembassy.gov/kelioni--jav-supaprastinimo-programa/elks.html>; prisijungimo laikas: 2009 - 11 - 12.
82. Valaitytė A. JAV prezidentas šiemet imsis imigracijos reformos svarstymo // <http://www.alietuvis.us/al/index.php?news=677>; prisijungimo laikas: 2009 - 11 - 19.
83. Bielskytė G. Kiek žalingas „protų nutekėjimas“ // <http://www.atgimimas.lt/articles.php?id=1033717022>; prisijungimo laikas: 2009 - 10 - 14.
84. Steponėnaitė G. Čikagos politika: padėti imigrantams pasijusti kaip namuose // http://www.reginospalepe.com/View/?contfile=../Z_NewPages/Categories/Immigrants/legal/contents.htm&dispfile=../Z_NewPages/Categories/Immigrants/legal/../../../../Z_NewPages/Categories/Immigrants/legal/pages/article003.html; prisijungimo laikas: 2009 - 09 - 27.
85. Savaitinė apžvalga // http://www.swedbank.lt/lt/previews/get/816/1246970479_Savaitine_rinku_apzvalga_birzelio_29-_liepos_5_d.pdf; prisijungimo laikas: 2009 - 11 - 16.

SANTRAUKA

Lietuvių diaspora JAV: šiuolaikinės emigrantų kartos Čikagoje tyrimas

Reikšminiai žodžiai: diaspora, emigracijos bangos, nauji emigraciją skatinantys veiksniai, naujieji imigrantai iš Lietuvos Jungtinėse Amerikos Valstijose, imigrantų grupės, gyvenimo kokybė, bendradarbiavimas su kilmės kraštu.

Tiek vadinamuoju persitvarkymo laikotarpiu SSRS vadovybei bandant išsaugoti sovietinę imperiją, tiek jau atkūrus iš jos išsivadavusių valstybių nepriklausomybę susidarė objektyvios prielaidos naujai emigracijos bangai, prasidėjusiai 1987 m. Nemažą šių emigrantų dalį sudarė asmenys, iki tol negalėję išvykti pas artimuosius, po Antrojo pasaulinio karo apsigyvenusius JAV. Kitus emigruoti paskatino dvejonės, jog teigiami politiniai poslinkiai Baltijos valstybėse gali būti nutraukti, imperijai bandant vėl atkurti jose savo viešpatavimą. Tačiau daugumos išvykusiųjų apsisprendimą sąlygojo ekonominiai motyvai: pereinamuoju laikotarpiu išaugęs nedarbas, maži darbuotojų atlyginimai, kliūtys privačiam verslui ir kt. Tačiau JAV teisinis statusas prieštarauja imigrantų teisei padėčiai.

Tyrimo objektas. Lietuvių diaspora JAV.

Tyrimo dalykas – imigrantų adaptacija, gyvenimo kokybės vertinimas gimtinėje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose, naujos gyvenimos formavimasis išeivijoje, asmenybės ilgalaikės strategijos kūrimas. Nagrinėjami emigracijos iš Lietuvos ir imigracijos į JAV procesai, motyvacijos skirtumai, imigrantų įsikūrimas JAV, jų deklaruojama gyvenimo kokybės samprata bei jos vertinimo dinamika.

Tyrimo tikslas. Ištirti trečiąją lietuvių imigrantų kartą (situacija JAV, atliekant Čikagos lietuvių tyrimą).

Tyrimo uždaviniai. Tam, kad būtų tinkamai bei visapusiškai pasiektas tyrimo tikslas iškeliami žemiau nurodyti uždaviniai:

1. Pateikti teorinę migracijos paradigmą.
2. Apibūdinti JAV imigracinės politikos raidą.
3. Išanalizuoti JAV vizų politiką.
4. Apibrėžti JAV teisinę politiką imigrantų atžvilgiu.
5. Išsiaiškinti priežastis, sąlygojančias naujausios, vadinamosios „trečiosios“ Lietuvos gyventojų emigracijos į JAV bangos pobūdį, jų apsisprendimo išvykti priežastis ir imigracijoje puoselėjamus lūkesčius.

Hipotezė. JAV migracinės politikos teisinis reglamentavimas neatitinka nelegaliai gyvenančių imigrantų lūkesčių tapti legaliais gyventojais.

Tyrimo metodai: Mokslinės literatūros analizė, teisės aktų analizė, kiekybinis tyrimas (apklausa).

SUMMARY

Lithuanian diaspora in the USA: a modern – generation immigrants in Chicago survey

Keywords: diaspora, waves of emigration, new motives for emigration, structure of the latest wave of Lithuanian emigrants, quality of life, collaboration between expatriates and the country of origin.

This master work analyses the essential characteristics of the third wave of the Lithuanian emigration to the United States. This wave consists of the Lithuanian arrivals in the USA from the ninth decade of the twentieth century to the present. The first representatives of this wave were individuals trying to escape from Lithuania occupied by the Soviet regime at any cost. They seized the first opportunity to move to the West, offered by political reforms of the period called “perestroika” in the USSR. Within a few years, the motivation for this wave of emigration has changed from political to educational and economic ones. The master work deals with main characteristics of the latest wave of emigrants: motivation for emigration, qualitative structure and expectations of emigrants, development of collaboration between emigrants and their native country.

Research subject. Lithuanian diaspora in the USA.

Research object - immigrant adaptation, evaluation of the quality of life in the United States, the formation of a new way of life in exile, personal long-term strategy. Issue of emigration from Lithuania to the United States and immigration processes, differences in the motivation of immigrants settling the United States, declared their quality of life concept and its assessment of the dynamics.

Research aim - to investigate the third Lithuanian immigrant populations (the situation in the USA the Chicago Lithuanian survey).

Objectives of the study. In order to properly and fully achieve the purpose of the study raises the following tasks:

- 1) to submit a theoretical paradigm of migration.
- 2) to describe the evolution of USA immigration policy.
- 3) to analyze the USA visa policy.
- 4) to defining the USA legal immigration policy in respect.
- 5) to find out the reasons leading to the most recent, so called „third“ of the Lithuanian population of emigration to the USA wave nature of their decision to leave the reasons for immigration and enshrined in the expectations.

Hypothesis. USA migration policy does not meet the legal regulation of illegal immigrants living in the expectation to become a legal residence.

Research methods: scientific literature review, legislative analysis, quantitative study (survey).

PRIEDAI

ANKETA

Siekiant atskleisti lietuvių emigrantų integraciją JAV prašome atsakyti į žemiau esančius klausimus. Jums tinkamiausią atsakymo variantą pažymėkite V. Iš anksto dėkoju už bendradarbiavimą.

1. Lytis:

vyras moteris

2. Amžius: _____

3. Anglų kalbos mokėjimas

labai gerai gerai vidutiniškai blogai labai blogai

4. Šeimyninė padėtis:

nevedęs/netekėjusi vedęs/ištekėjusi išsiskyręs / -usi našlys / -ė

5. Jūsų šeima: _____ (įrašykite šeimos narių skaičių)

6. Kada atvykote gyventi į JAV? _____

7. Ar turėjote problemų dėl įvažiavimo į JAV ir kokių? _____

8. Jūs išvykote:

vienas su dalimi šeimos su visa šeima

9. Jūsų išsilavinimas:

vidurinis nebaigtas vidurinis aukštesnysis aukštasis

10. Kokios priežastys ir motyvai Jums paskatino išvykti iš savo šalies? _____

11. Kokių pokyčių tikėjotės vykdami gyventi į JAV? _____

12. Ar ketinate pasilikti JAV ir niekada negrįžti? _____

13. Kada kilo mintys likti JAV? Kodėl? _____

14. Kaip įsivaizdavote JAV? _____

15. Kaip įsivaizdavote, kad pasikeis Jūsų gyvenimas? _____

16. Kaip tikėjotės gyventi JAV?

dirbti studijuoti kita (įrašykite)

17. Kur ketinate apsistoti? _____
-
18. Ar buvote kada diskriminuojami dėl kilmės?
 taip ne
19. Kaip vertinate gyvenimo sąlygas JAV apskritai?
 l.pagerėjo pagerėjo nepakito pablogėjo
20. Kaip vertinate dabartinę savo finansinę padėtį?
 l.pagerėjo pagerėjo nepakito pablogėjo
21. Ar turite JAV pilietybę?
 taip ne
22. Ar kada nors Jums buvo prireikę teisinės pagalbos JAV?
 taip ne
23. Jei Jums reikėjo teisinės pagalbos ir ją gavote, įvertinkite teisinės paslaugas, kurias gavote:
 l.geros geros patenkinamos nepatenkinamos blogos
24. Įvertinkite dabartinį savo būstą:
 l.geras geras patenkinamas nepatenkinamas blogas
25. Ar dirbate JAV?
 taip ne
Jei taip, tai kokios Jūsų pareigos? _____
26. Ar atvykę į JAV jautėte diskomfortą dėl savo kilmės šalies kultūros skirtumų?
 taip ne nežinau
27. Jei taip, tai įvardinkite tuos skirtumus: _____
-
28. Kaip vertinate JAV vykdomą politiką imigrantų atžvilgiu (pakomentuokite)? _____
-
29. Ar norėtumėte grįžti į tėvynę?
 taip ne nežinau
30. Jei ne, paaiškinkite, kodėl? _____
-
31. Jei taip, tai kas trukdo jums grįžti? _____
-
32. Ar gyvendami JAV, pasiilgstate Lietuvos?
 taip ne nežinau
33. Ar patartumėte savo tėvynainiams emigruoti į JAV?
 taip ne nežinau

AČIŪ UŽ BENDRADARBIAVIMĄ

Duomenys apie Jus liks konfidencialūs ir bus naudojami šio mokslinio darbo tyrimui.

Respondentų charakteristikos

Charakteristikos	Respondentų sk. n=70	Respondentų (proc.)
Lytis		
vyras	48	68,6
moteris	22	31,4
Amžius		
18-25 m.	11	15,7
26-35 m.	24	34,3
36-45 m.	26	37,1
46-55 m.	7	10,0
56-60 m.	1	1,4
> 61 m.	1	1,4
Šeimyninė padėtis		
nevedęs / netekėjusi	22	31,4
vedęs / ištekėjusi	27	38,6
išsiskyres / - usi	17	24,3
našlys / - ė	4	5,7
Respondentų šeimos narių sudėtis		
1	18	25,7
2	27	38,6
3	20	28,6
4	2	2,9
5	2	2,9
>5	1	1,4
Atvykimo laikas gyventi į Čikagą		
< nei prieš pusmetį	5	7,1
prieš pusę metų	4	5,7
prieš metus	4	5,7
1-3 m.	3	4,3
4-7 m.	17	24,3
8-10 m.	8	11,4
> 10 m.	29	41,4
Išsilavinimas		
nebaigtas vidurinis	19	27,1
vidurinis	17	24,3
aukštesnysis	22	31,4
aukštasis	12	17,1

Remigijus Slepakovas
(parašas)
2009-11-11
+ 37061827226
rslepakovas@yahoo.com